

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI

AKŞEHİR MÜZESİ'NDE SERGİLENEN SİNANLI KÖYÜ
KAPI BETİMLİ MEZAR STELLERİ

CİHANGİR ALDEMİR
134203011008

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
DOÇ. DR. MEHMET TEKOC AK

Konya - 2017

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı : Cihangir ALDEMİR
Numarası : 134203011008
Ana Bilim Dalı : Arkeoloji
Bilim Dalı : Klasik Arkeoloji
Programı : Tezli Yüksek Lisans Doktora
Tezin Adı : Akşehir Müzesi'nde Sergilenen Sinanlı Köyü Kapı
Betimli Mezar Stelleri

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Cihangir ALDEMİR

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	: Cihangir ALDEMİR	
	Numarası	: 134203011008	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	: Arkeoloji / Klasik Arkeoloji	
	Programı	: Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Mehmet TEKOCAK	
	Tezin Adı	: Akşehir Müzesi'nde Sergilenen Sinanlı Köyü Kapı Betimli Mezar Stelleri	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Akşehir Müzesi’nde Sergilenen Sinanlı Köyü Kapı Betimli Mezar Stelleri” başlıklı bu çalışma 29/06/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Doç. Dr. Mehmet TEKOCAK

Doç. Dr. Ertekin Mustafa DOKSANALTI

Yrd. Doç. Dr. İlker Mete MİMİROĞLU

Danışman ve Üyeler

Danışman

Üye

Üye

İmza

ÖNSÖZ

Öbür dünya anlayışının önemli sembolleri arasında bulunan mezar stelleri, genel anlamda yörenin coğrafi özelliklerine, zamana ve toplumların sosyal, kültürel yapısına bağlı olarak, şekil ve form özelliklerinde farklılık ve değişim gösterirler. Söz konusu mezar stelleri grubu içerisinde ise ahiret inancını sembolize eden ve ahşap mimarının taş üzerine yansımaları olarak bilinen kapı betimli mezar stellerinin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Kapı betimli steller, eski toplumların öbür dünya ile ilgili görüş ve anlayışları birtakım sembollerle anlatan önemli arkeolojik eserler olup bu toplumların ahiret inancı ve gündelik hayatı başta olmak üzere, birçok konuda bilgi elde etmemize yardımcı olurlar.

Bu konu üzerinde çalışmamı öneren ve çalışmalarımın her aşamasında ilgi, sabır ve desteğini esirgemeyerek mesleki gelişimime katkıda bulunan, fikirleriyle daima yön veren çok değerli hocam Doç. Dr. Mehmet TEKOCAK'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Tezin yazım aşamasında yardımlarını gördüğüm hocalarım Yrd. Doç. Dr. Mevlüt ELİÜŞÜK ve Arş. Gör. Ramazan GÜNDÜZ'e, tezin fotoğraflama ve çizim aşamasına katkıda bulunan çok kıymetli dostlarım Arkeolog Ahmet DENİZLİ ve Arkeolog Handan SÜZER'e teşekkür etmeyi borç bilirim.

Son olarak beni bu zamana kadar her anlamda destekleyen ve yardımlarını esirgemeyen anne ve babama sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Cihangir ALDEMİR

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	: Cihangir ALDEMİR		
Numarası	: 134203011008		
Ana Bilim / Bilim Dalı	: Arkeoloji / Klasik Arkeoloji		
Programı	: Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Mehmet TEKOCAK		
Tezin Adı	: Akşehir Müzesi'nde Sergilenen Sinanlı Köyü Kapı Betimli Mezar Stelleri		

ÖZET

Akşehir Müzesi'nde Sergilenen Sinanlı Köyü Kapı Betimli Mezar Stelleri adlı bu çalışma, Konya'nın Yunak ilçesi sınırları içerisinde bulunan Sinanlı Köyü'nde ele geçirilmiş ve Akşehir Müzesi'nin bahçesinde teşhir edilen dokuz adet kapı betimli mezar stelinin incelenmesini içermektedir. Söz konusu bu kapı betimli mezar stelleri tipolojik ve stilistik bakımdan değerlendirilmiş, biçimsel ve betimsel açıdan iki ayrı grupta incelenmiştir. Bu çalışmadan yola çıkılarak Sinanlı'da bulunan eserlerin bağımsız şekilde duran kapı betimli mezar stelleri veya mezarlarla ilişkili kapı betimli taşlar olduğu görülmüştür. Frigya'nın kendine özgü yerel sanat özelliklerini barındıran bu kapı betimli mezar stelleri üzerindeki bütün figürler ve betimlemeler bulunabildiği ölçüde tipoloji, konu, stil ve betim özellikleri bakımından kendine benzeyen örneklerle karşılaştırılmıştır. Bu değerlendirmeler neticesinde Sinanlı kapı betimli mezar stellerinin en erken örneğinin muhtemelen MS 2. yüzyıl, en geç örneğinin MS 3. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. Ayrıca çalışma sonunda elde edilen veriler, konunun daha net bir şekilde anlaşılması için harita, resim ve çizim gibi görsel öğelerle desteklenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akşehir Müzesi, Sinanlı, Mezar Steli, Frigya.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	: Cihangir ALDEMİR		
	Numarası	: 134203011008		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	: Arkeoloji / Klasik Arkeoloji		
	Programı	: Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Mehmet TEKOKAK		
Tezin İngilizce Adı		: Sinanlı Köy Door Themed Funerary Steles Exhibited in Akşehir Museum		

SUMMARY

This study which is called Sinanlı Köy Door Themed Funerary Steles Exhibited in Akşehir Museum includes examining nine steles with door descriptions that are being found in Sinanlı Village (within the borders of Konya's city Yunak) and exhibited in Akşehir Museum. These door themed funerary steles are assessed both stylistically and typologically and are investigated in two groups with regard to forms and descriptive. As a result of this study, it has been assessed that these artefacts found in Sinanlı are either door themed tomb steles standing independent or door themed stones related to tombs. These all figures and depicts on door themed funerary steles that have local art features peculiar to Phrygia are compared by typology, subject, style and depiction features with similar samples as much as possible. At the end of these assessments, it is thought that the earliest sample of these Sinanlı door themed steles dates back to probably 2nd c. AD, the latest sample dates back to 3rd c. AD. Besides, the information at the end of the study are supported by visual elements like maps, images, and drawings in order to understand the study clearly.

Keywords: Akşehir Museum, Sinanlı, Funerary Steles, Phrygia.

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası.....	i
Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu.....	ii
Önsöz.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
LEVHA LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM- 1. Frigya ve Galatya Bölgeleri.....	3
1.1. Frigya ve Galatya Bölgelerinin Tarihi Coğrafyası.....	3
İKİNCİ BÖLÜM- 2. Mezar Stelleri.....	13
2.1. Mezar Stellerinin Tanımı ve Gelişimi.....	13
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM- 3. Kapı Betimli Mezar Stelleri.....	19
3.1. Tanımı ve Mimari Öğeleri.....	19
3.2. Kökeni ve Yayılım Alanı.....	21
3.3. Kullanım Sahası.....	24
3.4. Tipoloji.....	25
3.4.1. Tümülsle İlişkili Kapı Betimli Mezar Stelleri.....	25
3.4.2. Serbest Duran Kapı Betimli Steller.....	26
3.4.2.1. Taçlandırılmış Çatılı Kapı Betimli Steller.....	26
3.4.2.2. Düzgün Köşeli Kapı Betimli Steller.....	27
3.4.2.3. Paye veya Sütun Formlu Kapı Betimli Steller.....	27
3.4.3. Mezar Yapısının Dış Cephesinde Bulunan Kapı Betimli Mezar Taşları.....	27
3.4.4. Kapı Taşlarının Özel Formları ve Benzer Anıtlar.....	28
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM- 4. Akşehir Müzesi'nde Sergilenen Sinanlı Köyü Kapı Betimli Mezar Stelleri.....	29
4.1. Biçimsel Özellikler.....	31
4.2. Figürler ve Bezeme Öğeleri.....	35
4.3. Tarihleme.....	42

Değerlendirme ve Sonuç	49
Kaynakça	52
Katalog	60
Levhalar	

LEVHA LİSTESİ

Levha 1

- Harita 1: Antik Dönem’de Bölgeler (H. Kiepert).
Harita 2: Vetissos Antik kenti ve Çevresi (Tabula Peutingeriana)

Levha 2

- Harita 3: Konya İli Yunak İlçesi Sinanlı Köyü.

Levha 3

- Harita 4: Sinanlı Köyü’nün Görünümü (www.maps.yahoo.com).

Levha 4

- Harita 5: Sinanlı Köyü ve Çevresi (www.google.com/maps).
Harita 6: Sinanlı Köyü ve Çevresi (www.google.com/maps).

Levha 5

- Resim 1: KMS-1 (Env. No.: 5) Nolu Stel.

Levha 6

- Resim 2: KMS-2 (Env. No.: 6) Nolu Stel.

Levha 7

- Resim 3: KMS-3 (Env. No.: 3) Nolu Stel.

Levha 8

- Resim 4: KMS-4 (Env. No.: 4) Nolu Stel.

Levha 9

- Resim 5: KMS-5 (Env. No.: 10) Nolu Stel.

Levha 10

- Resim 6: KMS-6 (Env. No.: 9) Nolu Stel.

Levha 11

- Resim 7: KMS-7 (Env. No: 8) Nolu Stel.

Levha 12

- Resim 8: KMS-8 (Env. No.: 2) Nolu Stel.

Levha 13

- Resim 9: KMS-9 (Env. No.: 1) Nolu Stel.

Levha 14

- Çizim 1: Kapı Betimli Mezar Taşları.

Levha 15

Çizim 2: Kapı Betimli Mezar Taşları Tipleri.

Levha 16

Çizim 3: KMS-1 Nolu Stelin Çizimi.

Levha 17

Çizim 4: KMS-2 Nolu Stelin Çizimi.

Levha 18

Çizim 5: KMS-3 Nolu Stelin Çizimi.

Levha 19

Çizim 6: KMS-4 Nolu Stelin Çizimi.

Levha 20

Çizim 7: KMS-5 Nolu Stelin Çizimi.

Levha 21

Çizim 8: KMS-6 Nolu Stelin Çizimi.

Levha 22

Çizim 9: KMS-7 Nolu Stelin Çizimi.

Levha 23

Çizim 10: KMS-8 Nolu Stelin Çizimi.

Levha 24

Çizim 11: KMS-9 Nolu Stelin Çizimi.

KISALTMALAR LİSTESİ

Ed.	: Editör
Kat.	: Katalog
Abb.	: Abbildung
Taf.	: Tafel
MÖ.	: Milattan Önce
MS.	: Milattan Sonra
Pl.	: Plate
Res.	: Resim
Çev.	: Çeviren
No.	: Numara
Bkz.	: Bakınız
Çiz.	: Çizim
Vd.	: Ve Diğerleri
Cm.	: Santimetre
Km.	: Kilometre
Fig.	: Figür
Har.	: Harita
Lev.	: Levha
KMS.	: Kapı Betimli Mezar Steli
Vol.	: Volume
Erş. Tar.	: Erişim Tarihi

GİRİŞ

İnsanoğlu varoluşundan bu yana yaşamını göreceli de olsa, sonsuza kadar sürdürmenin yollarını aramış, bunun için bir ölü kültü oluşturmuştur. Bununla ilgili geleneklerini geliştirerek kuşaktan kuşağa aktarmıştır. Bu kavrayışın bir sonucu olarak, farklı dönemlerde ve kültürlerde ortak bazı özellikler taşıyan ölü gömme gelenekleri ve öbür dünya anlayışı ile ilgili uygulamalar meydana gelmiştir. Öbür dünya anlayışının önemli sembolleri arasında bulunan mezar stellerinin ise arkeoloji biliminde ayrı bir yeri vardır. Steller, üzerindeki bireysel figürler ve farklı sembollerle sadece ölüyü tanıtmakla kalmayıp aynı zamanda bulunduğu coğrafyada yaşamış eski halkların sosyal durumunu, kültürel ilişkilerini, dini kavrayışlarını ve ekonomik yaşantısını algılamamıza yardım edecek somut deliller olması bakımından ayrıca önem taşımaktadır. Mezar stellerinin özellikle Anadolu coğrafyasında bölgesel yayılım ve stil değişiklikleri göstermesi, mezar stellerinin, geniş kitlelerce ölü kültüne dahil edilmiş olmasıyla ve yöre insanların bu kültürü benimsemesiyle alakalıdır. Fakat Anadolu’da görülen çeşitli mezar türleri arasında kapı betimli mezar stelleri, Frig kültürü ve kimliği ile ilgili bilgileri sunması başta olmak üzere birçok sembolik etmenlerle bulunduğu coğrafyaya ait bilgi sağlaması açısından modern bilimsel söylemde belirgin bir yer tutmuştur.

Eski toplumlarca, mezarların “ölünün yaşamına devam ettiği ev” gibi düşünülmesi, ölü için ev benzeri bir mezar veyahut eve benzer anıtlar inşa etme geleneğini doğurmuş özellikle Friglerin, ahşap yapı geleneklerini kaya anıtlarının cephelerine, mezar odalarının içlerinde olduğu gibi taklit etmeleri bu geleneğin açık bir göstergesidir. Genel hatları ile bu görkemli anıtsal cepheler, üçgen alınlıklı, merkezde bir kapı betimleri ile zengin görseelliğe sahiptir. Kapı betimli mezar stelleri de söz konusu bu anıtsal mezar yapılarının, mezar stelleri üzerine yansımış taklidi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Roma İmparatorluk Çağı’nda, Anadolu içerisinde oldukça geniş bir coğrafyada yayılım göstermiştir.

“Akşehir Müzesi’nde Sergilenen Kapı Betimli Mezar Stelleri” adlı çalışmanın amacı; Sinanlı Köyü’nde bulunan mezar stellerini tipolojik ve betimsel açılarından değerlendirmek, nihayetinde elde edilen sonuçları bilim alemine sunmaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde, incelenen materyallerin bulunduğu çevre Antik Çağ'da zaman zaman Frigya, zaman zaman Galatya Bölgesi sınırları içerisinde kalmış ve siyasi, kültürel, ekonomik vb. gibi birçok düzenlemeden etkilenmiştir. Bu etkilerin ve konu özünün daha iyi kavranabilmesi adına burada Frigya ve Galatya Bölgelerinin genel hatları ile sınırları ve tarihi coğrafyasından bahsedilmiştir. İkinci bölümde, stellerin gelişimiyle ilgili kronolojik bilgilere yer verilmiş, genel hatları ile stellerin bölgesel çeşitleri ve tipolojik özelliklerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde steller başlığı biraz daha daraltılarak kapı betimli mezar stelleri grubu tanımlanmış, mimari öğeleri, yayılım ve kullanım alanları, tipolojisi hakkında bilgiler sunulmuştur. Dördüncü bölümde ise, önce Sinanlı Köyü ve çevresi hakkında bilgi verilip, konuya ön giriş yapılmıştır. Daha sonra ise Akşehir Müzesi'nin bahçesinde teşhir edilen dokuz adet kapı betimli stel, ilk etapta biçimsel, ikinci etapta ise betimsel özellikleri ile değerlendirilip, bu steller hakkında ayrıntılı bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. Tarihlendirme bölümünde ise kapı betimli stellerin hem biçimsel hem betimsel özellikleri göz önünde bulundurularak yapım tarihi hakkında yorumlar ifade edilmiştir. Sonuç ve değerlendirme bölümünde, tüm bu çalışmalardan elde edilen veriler düzenlenip, araştırma konusu üzerindeki yorum ve görüşler dile getirilmiştir.

Katalog bölümünde, incelenen dokuz adet kapı betimli stelin her biri için ayrı ayrı katalog numarası verilip, kapsamlı bir şekilde her stelin biçimsel ve betimsel özellikleri, tipolojisi ve uygun görülen tarih aralıkları aktarılmıştır.

Son olarak levhalar bölümünde, elde edilen verileri daha iyi kavrayabilmek için harita, resim ve çizim gibi görsel öğelere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Frigya ve Galatya Bölgeleri

1.1. Frigya ve Galatya Bölgelerinin Tarihi Coğrafyası

Frigya Bölgesi, günümüzde Eskişehir ve Afyonkarahisar illerinin tümünü, Kütahya ilinin doğu ve güney kısmını, Uşak ilinin bir kısmını, Konya, Isparta ve Burdur illerinin kuzey ve kuzeybatı kısımlarını kapsayan antik bölge olarak ifade edilmektedir¹. Antik Çağ'da ise Frigya Bölgesi'nin sınırlarını, doğuda Galatya ve Kapadokya, güneyinde Tatta (Tuz Gölü), Likonya ve Pisidya ile Kabalis, Milyas, Kibyrtis bölgeleri, batısında Karya, Lidya ve Misya, kuzeyinde ise Bithinya ve Paflagonya bölgeleri sınırlandırmaktaydı² (Lev. 1, Har. 1). Etrafını çevreleyen yüksek dağlar olmasına rağmen Frigya'nın rakımı oldukça düşüktür. Kuzeyde Süniken Dağları ve Boz Dağ, doğuda Sivrihisar Dağları ve güneyde Emir Dağı, Şaphane Dağı ve Dindymos Dağı, batıda ise Türkmen Dağı ve Domaniç Dağı, güneybatı tarafta Honaz Dağı ile çevrelenmiştir³. Söz konusu bu sınırlar genel hatlarıyla aktarılmıştır⁴.

Genel hatları ile sınırlarından bahsettiğimiz Frigya Bölgesi oldukça geniş bir alana sahip olmasından dolayı Antik Çağ'da kendi içerisinde farklı isimlerle üç bölgeye ayrılmıştır⁵. Göller Yöresi'nin, kuzey bölümünde yani güneybatıda, Holmi ile Tyriaion antik şehirleri arasında bulunan vadi Frigya Paroreios⁶, Frigya'nın, kuzeybatıdaki daha çok Misya'nın, Abbaitis yöresiyle ilişkili olan kesimi ise Küçük Frigya diğer bir ifadeyle Frigya Epiktetos⁷ olarak adlandırılmaktaydı⁸. “Kazanılmış, fethedilmiş Frigya” anlamına gelen Frigya Epiktetos, araştırmacılar tarafından “İç Batı Anadolu Eşiği” olarak da ifade edilmektedir⁹. Daha sonraki süreçte ise Frigya'nın güneybatıdaki bölümleri Pisidya'ya bırakılmış, bunu takiben Frigya ikiye

¹ Sevin 2001, 193; Erdem 2013, 7.

² Sevin 2001, 193; Kortanoğlu 2006, 14; Erdem 2013, 7.

³ Tüfekçi-Sivas 1997, 6; Sevin 2001, 196-197; Bülbül 2009, 81; Thonemann 2013, 6.

⁴ Sevin 2001, 195.

⁵ Ramsay 1960, 163; Kortanoğlu, 2006, 14.

⁶ Ramsay 1876, 236. Frigya Paroreios hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Strabon XII. VIII. 13-14; Mutlu 2016, 112-120.

⁷ Frigya Epiktetos için bkz. Strabon XII. III. 7; Strabon XII. IV. 1, 3; Strabon XII. VIII. 12, 13; Şahin 1987, 265-268; İznik 2006, 3-10.

⁸ Cramer 1832b, 10; Ramsay 1960, 163; Kortanoğlu 2006, 14.

⁹ Strabon XII. I. 4; Strabon XII. VIII. 13; Sevin 2001, 198; Mutlu 2015, 7.

ayrılmış, bu bölgeler için birinci ve ikinci manasına gelen Prima ve Secunda gibi ifadeler kullanılmıştır. Tahminen MÖ 400 yıllarına doğru, büyük ve küçük anlamıyla kullanılan Magna ve Parva, MÖ 360 yılından sonra ise Pakatiane ve Saloutaria gibi ifadeler kullanılmaya başlanmıştır. Söz konusu bu son iki yöre ismi, genellikle piskoposluklar ve kilise örgütlenmeleri için daha çok tercih edilen isimlerdir¹⁰.

Frigler, MÖ 1. bin yılda söz konusu coğrafyanın siyasi ve kültür tarihine etki etmiş bir topluluktur. Özellikle MÖ 725-695/675 yılları arasında ortaya çıktıkları bu süreçte İç Batı ve Orta Anadolu'yu hakimiyet altına aldıkları aktarılmaktadır¹¹. MÖ 8. yüzyılda Orta Anadolu'nun kuzey ve güneyindeki sıradağlar ile çevreli kısmın arasında kalan bölgeye yerleşen Frigler, Hint-Avrupa dil ailesine mensup bir dil kullanıyorlardı¹².

Anadolu'da Hititler, Mykenailer ve Arzawa gibi krallıkların yıkılışının akabinde, Anadolu coğrafyasına çok büyük şekilde göç hareketleri başlamıştır. Yukarıda bahsi geçen krallıkların zamanla son bulmasıyla, aşağı yukarı 300 yıllık bir boşluğun ardından Anadolu üzerinde yavaş yavaş yeni devletlerin kurulmaya başladığı görülmektedir. Göç hareketleri genellikle Trakya coğrafyasının, doğu kısmından Anadolu'ya doğru olacak şekilde gerçekleşmiştir ki, Trakya'nın doğusu, Anadolu'nun Batı'ya açılan bir kapısı işlevindedir¹³. Bölgeye adını veren Friglerin, Trakya önlerinden geçerek Anadolu'ya geçtiği belirtilir¹⁴. Friglerin Anadolu'ya geçmeleri tahminen, MÖ 13. ve 12. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Bu geçişler özellikle, MÖ 11. yüzyıldan itibaren yığınlar halinde olmuştur. İlk başlarda Marmara Denizi'nin güney tarafında bir bölgeye yerleşen söz konusu topluluk, sonraki dönemde güneydoğu yönünde ilerleyerek, Orta Anadolu'yu mesken tutmuş ve başkent olarak Gordion'u seçmişlerdir. MÖ 7. yüzyılın sonlarına kadar Anadolu'da hatırı sayılır bir güç olarak, varlığını sürdürmüş, oluşturduğu kültür yansımaları ise çağlar boyu farklı medeniyetleri kısmen de olsa etki altına almıştır. Friglerin, Anadolu'ya gelip yerleştikleri ilk saha İznik olarak aktarılır. Bilimsel veriler ise

¹⁰ Sevin 2001, 198.

¹¹ Akurgal 1995, 191.

¹² Schwertheim 2009, 20.

¹³ Berk 2011, 46.

¹⁴ Herodotos I. 73; Ramsay 1960, 84.

Friglerin, Geç Tunç Çağı'nda Balkanlara gelip, buradan Anadolu'ya yöneldiklerini göstermektedir¹⁵. Bu bilgilerin aksine Friglerin Anadolu orijinli bir topluluk olduğu ve Truva Savaşı sonrası Trakya önlerine doğru göçtüğü yönünde ifadeler de mevcuttur¹⁶.

MÖ 8. yüzyılda önemli bir güç olan Frigler, ilk başlarda Kızılırmak ve çevresinde genişlemiş, devam eden süreçte bu genişleme, Sakarya Nehri civarına kadar ulaşmış ve önemli bir medeniyet şekline dönüşmüştür¹⁷. MÖ 725-695/675 yılları arasında Orta ve Güney Doğu Anadolu'nun, önemli bir bölümüne yayılmış olan bu siyasal toplum, Hint-Avrupa orijinli olmasına rağmen çok kısa süreçte başta Anadolu kültürü olmak üzere, Geç Hitit ve Hellen kültürünün etkileriyle kendi kültürlerini ortaya çıkartmışlardır. Friglere özgü eserlerden hiçbiri MÖ 8. yüzyıldan önceki bir tarihte görülmezken, ele geçen eserler MÖ 750 tarihinden sonraki dönemlere tarihlendirilmektedir. Bu durum Friglerin göçebe hayat tarzları ve nüfusunun az olmasına bağlanmaktadır¹⁸.

Frigya'nın erken dönemlerine ait bilgiler daha çok efsanelere dayanmaktadır. Tarihi kaynaklara göre Friglerin ilk kralı Nannakos'tur¹⁹. Devlet haline geldikten sonra ise kral olarak Gordios görülmektedir²⁰. Erken Demir Çağı'nda olasılıkla Frigya'nın bir köy statüsünde olduğu ve herhangi bir kralının olmadığı aktarılmaktadır. Friglerin, devlet haline gelmesinde kendilerine has özellikler olmayıp, daha önceleri görülen sistemlerin kavranması etkili olmuş ve devlet haline ivedi bir şekilde geçilmiştir. MÖ 9. yüzyılın son yıllarına doğru bölgenin komşuları Urartular, Kuzey Suriye'deki topluluklar, Asurlular ve olasılıkla Tabal idi. Asurlular dışında bu devletler ile aşırı yoğun ilişkiler yaşandığı da pek söylenemez²¹.

Asur kralı II. Sargon (MÖ 721-705) hüküm sürdüğü yıllarda yaptığı askeri seferlerini kayıt altına almıştır. Sargon'un bu notlarında Friglerden bahsettiği

¹⁵ Berk 2011, 46.

¹⁶ Pliny V. XLI. 145; Strabon XIV. V. 29. Friglerin kökeni ve göç hareketleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Bittel 1942, 66; Akurgal 1955, 111.

¹⁷ Cook 1975, 799; Sevin 2001, 195.

¹⁸ Akurgal 1997, 265; Mutlu 2015, 17.

¹⁹ Chipiez - Perrot 1892, 6.

²⁰ Cramer 1832a, 212; İplikçioğlu 1990, 77.

²¹ Berk 2011, 50.

bilinmektedir. Hatta Asur kralı II. Sargon'un, Yakınoğu'da egemenlik kurma politikası sonucu Urartu ve Muşkiler ile karşı karşıya geldiği bilinmektedir. Asurluların bu bölgede kurduğu baskıyı azaltmak için Urartular ve Muşkiler, bazı durumlarda yan yana gelmiş ve bu hakimiyeti birlikte kırmaya çalışmışlardır²². Muşki kralı Mita ile Kral Sargon'un karşı karşıya geldiği ve birbirleri üzerine seferler düzenledikleri aktarılmaktadır. Bu olaylardan yola çıkılarak Muşkilerin Frigler, kralı Mita'nın da Midas olduğu düşünölmektedir²³.

İlk başlarda Marmara Denizi'nin (Propontis) güney kıyılarını mesken tutan Frigler, Sakarya ırmağı ve çevresine yerleşmişler daha sonraları, MÖ 9. yüzyılda Orta Anadolu'yu yurt edinmişlerdir²⁴. Frigler, MÖ 9. yüzyılda Gordion'u güçlü bir kale durumuna getirmişler ve MÖ 8. yüzyılın ortalarına doğru muzaffer bir devlet kurmuşlardır. Tarihsel veriler ünlü Frigya Kralı Midas'ın MÖ 738-696 yılları arasında yaşamış olduğuna işaret etmektedir²⁵. Kral Midas, MÖ 8. yüzyılın sonlarına doğru devletin etkilediği sahayı doğuda Kızılırmak'a (Halys) kadar yaymış bunun yanı sıra Yunanistan'a yolladığı hediyelerle batılı devletleri etkilemiştir²⁶.

Frigler, MÖ 7. yüzyılın başlarında Kimmer boylarının istilalarına maruz kalmış ve buna müteakip başkent Gordion yıkılmıştır. Kral Midas bu kötü gidişata karşı koyamayacağını anlayınca intihar etmiştir. Vefatından sonra Frig Krallığı yıkılmış olsa da tam manasıyla dağılmamış öyle ki; Lidyalıların hakimiyeti altında varlıklarını sürdürmüşlerdir²⁷. Kimmerler'den kaçan Frigler, beylikler halinde Yukarı Sakarya vadisine, Kızılırmak'ın doğusundaki Hattuşaş (Boğazköy) ve Pazarlı gibi önemli yerleşimlere gelerek burada bağımsız bir hayat sürdürmüşlerdir²⁸. Bundan sonraki süreçte siyasal bağımsızlıklarına bir daha kavuşamamışlar olsalar da Frigya sanatının etkileri daha uzun bir süre devam etmiştir²⁹. MÖ 546 yılında Lidya başkenti Sardes'in Perslerin eline geçmesiyle tüm Anadolu Pers hakimiyeti altında kalmıştır.

²² Berk 2011, 51.

²³ İplikçioğlu 1990, 77; Bahar 1999; 9-11; Schwertheim 2009, 21; Thonemann 2013, 8.

²⁴ Sevin 2001, 194.

²⁵ Akurgal 1961, 119; Schwertheim 2009, 20.

²⁶ Herodotos I. 14; Chipiez - Perrot 1892, 5, 10; Schwertheim 2009, 22.

²⁷ İplikçioğlu 1990, 77; Sevin 2001, 194; Schwertheim 2009, 22.

²⁸ Boardman 1999, 91.

²⁹ İplikçioğlu 1990, 77.

Lidya krallığının yıkılışı ile Frigya, Kapadokya, Paflagonya ve Hellespontos ile birlikte Büyük Frigya satraplığına dahil edilmiştir³⁰.

Pers İmparatorluğunun son dönemlerinde, satraplık merkezleri, bağımsız krallıklar oluşturmak maksadıyla isyanlar çıkartmışlardır. Öyle ki bu isyanlara MÖ 371'de Frigya satrapı Ariobarzanes'in de katıldığı da aktarılmaktadır. Fakat bu isyan başarısız olmuştur³¹.

MÖ 334 yılında Büyük İskender, Anadolu'ya gelmiş, Parmenion komutasındaki ordusu ile Daskyleion'u ele geçirmiş, sonrasında ele geçirdiği yerlere satraplar atamış ve kentlere özgürlük getirmiştir. Fakat vergi toplamaya da devam etmiştir. Büyük İskender, MÖ 334-333 yılının kış mevsiminde eski Frigya başkenti Gordion'da bulunmuş daha sonrasında ise Ankara'ya hareket etmiştir³².

İskender'in vefatından sonraki süreçte ise bölge önce generallerinden Antigonos'un, MÖ 301 İpsos Savaşı³³ ile sonra Lysimakhos'un, MÖ 281 yılı Kurupedion savaşı³⁴ ile son olarak Seleukosların eline geçmiştir³⁵. İskender'in halefleri arasındaki son büyük komutan olan I. Seleukos'un MÖ 280 yılında vefat etmesiyle, İskender imparatorluğunun tek çatı altında bir olma düşüncesi de ortadan kalkmıştır. Bu süreçten sonra Mısır'da Ptolemaioslar, Trakya'nın belli bir kesimi, Suriye ve Anadolu'da Seleukoslar, Makedonya'da ise Antigonos krallık haline dönüşmüşlerdir³⁶.

MÖ 280-279 yıllarında balkanlardan büyük göç hareketleri başlamış, bir Kelt boyu olan Galatlar³⁷, Trakya'ya gelmişler, MÖ 278/277 yıllarında arasında boğazlar yoluyla³⁸ Anadolu'ya geçmişler ve buradan da özellikle Sakarya - Kızılırmak havzasının bulunduğu çevreye yerleşmişlerdir³⁹. Yerleştikleri çevreden pek hoşnut

³⁰ Sevin 2001, 195; Schwertheim 2009, 39.

³¹ Özsait 1982, 280.

³² Haspels 1971, 61; Arslan 2011, 43; Tekin 2011, 63.

³³ Tekin 2008, 146.

³⁴ Tekin 2008, 147-148; Arslan 2000, 36.

³⁵ Haspels 1971, 280; Özsait 1982, 343-356; Kaya 2000b, 16; Arslan 2011, 46-47.

³⁶ Özsait 1982, 295.

³⁷ Schwertheim 2009, 63-67; Kaya 2012, 2.

³⁸ Chipiez - Perrot 1892, 1.

³⁹ Kaya 2000a, 80; Arslan 2000, 54-55.

olmayan Galatlar, Anadolu’da yıkımlara sebebiyet vermiştir. MÖ 3. yüzyılın ilk yarısında Büyük Frigya ve Pontos Kapadokya’sı üzerine kurulan Galatya için, kuzeydoğusunda Paflagonya, kuzeybatıda Bithinya, doğuda Pontos, güneydoğuda Kapadokya, güneyde ve batıda Frigya Epiktetos bölgeleri sınır olmuştur⁴⁰. Avrupa’da yayılım göstermiş ve köken olarak Hint-Avrupalı olan Galatlara; Grekler, Galates, Romalılar ise Gallus adını vermişlerdir. Galatlar; Tolistobogii, Trokhmi ve Tektosogi adlı üç ayrı koldan Anadolu’ya gelmişler⁴¹ ve kendi aralarında belirledikleri kent ve bölgeleri yağmalamaya başlamışlardır. Trokmiler Hellespontos yöresini, Tolistoboglar, Aiolis ve İyonya’yı, Tektosoglar’da İç Anadolu’yu yağmalamışlardır⁴². Daha sonraki süreçte ise Suriye kralı I. Antiokhos filleriyle güçlendirdiği ordusuyla Keltleri mağlup etmiş ve ilerleyişlerini durdurmuştur⁴³. Burada alınan mağlubiyetten sonra Galatların, Frigyalıların yerleşmiş olduğu alanlara yerleşmeye başladıkları düşünülmektedir⁴⁴. Daha sonra Ankara ve çevresini yurt tutmaya başlamışlardır⁴⁵. İsimleri terör⁴⁶ manasına gelen Galatlar, Anadolu’ya korku vermişler ve vergi toplamışlardır. Söz konusu Galatların yerleştiği bölge bu tarihlerden sonra Galatya olarak anılmaya başlamış⁴⁷ hatta Galatların yurdu manasına gelen “Gallagroikia” olarak ifade edilmiştir⁴⁸. Paflagonya Bölgesi’nin güneyi, Frigya’nın kuzeydoğusu olarak tarif edebileceğimiz saha, yukarı da bahsi geçen üç Galat boyu arasında paylaşılmıştır. Ankara ve çevresi Tektosogların, Kızılırmak’ın doğusu Trokhmilerin, Ankara’nın batısında kalan ve güneybatısında kalan saha ise Tolistobogilerin oldu⁴⁹. Galatların hüküm sürdüğü bu dönemde Gordion önemli bir ticaret kenti, Pessinus ise dinsel manada önemli bir merkez idi. Sonraki dönemlerde Tektosoglar güney tarafta kalan sınırları Proseilemmene, Likonya ve Pisidya’nın,

⁴⁰ Strabon XII. V. 1; Sevin 2001, 215.

⁴¹ Pliny V. XLII. 147-148, Kaya 2000a, 81; Arslan 2000, 56; Sevin 2001, 213.

⁴² Kaya 2000a, 81; Kaya 2000b, 30; Sevin 2001, 214.

⁴³ Kaya 2012, 12.

⁴⁴ Kaya 2000b, 15; Kaya 2012, 13.

⁴⁵ Sevin 2001, 215.

⁴⁶ Kaya 2012, 14.

⁴⁷ Mansel 1988, 470-471; Arslan 2000, 40-48.

⁴⁸ Strabon XII. V. 2; Kaya 2000a, 80; Kaya 2012, 9.

⁴⁹ Strabon XII. V. 2.

belli bir bölümünü sınırlarına dahil ettiler. Tolistobogiler ise yaşadıkları coğrafyayı Sakarya Nehri'nden, Porsuk Çayı'na kadar genişlettiler⁵⁰.

Bergama Kralı I. Attalos, Galatlara haraç vermeyi kabul etmeyince, iki kez savaşmış ve Galatları mağlup etmiştir⁵¹. Bu zaferlerden sonra I. Attalos'a (Soter) "Kurtarıcı" ünvanı verilmiştir⁵². Diğer taraftan Roma ile Anadolu arasındaki ilişki Kartaca savaşlarına kadar uzanmaktadır. Kartaca savaşları sırasında Romalı rahipler, Pessinus'taki ana tanrıça heykelinin Roma'ya gelmesiyle düşmanlara karşı zafer kazanılacağını söylemişlerdir. Bunun üzerine Roma'da oluşturulan bir heyet Anadolu'ya gelmiş, I. Attalos'tan ana tanrıça heykelini almış ve Roma'ya götürmüşlerdir⁵³. İkinci Kartaca Savaşı sonrasında Roma, Yunanistan'da saldırgan tavırlarda bulunan Makedonya ve Makedonya'nın ittifak ettiği Seleukos ile savaşmıştır. II. Kartaca savaşı sonrası Anadolu'da; Bergama, Galatya, Pontos, Kapadokya, Bithinya ve Seleukoslar bulunmaktaydı. İlk başlarda Anadolu için Roma'nın gayesi sınırlarını büyütme olmayıp, aksine kendisine direnecek güçleri bertaraf etmektir⁵⁴. Roma'nın yürüttüğü politika neticesinde Hellenistik devletlerin daha fazla güç kazanmasını engellenmiştir. Nitekim Mısır'da hüküm süren, IV. Ptolemaios vefat edince III. Antiokhos ile V. Philip, IV. Ptolemaios'un, Trakya ve Anadolu'da bulunan topraklarını paylaşmakta istemişler fakat bu duruma razı gelmeyen Rodos ve Bergama krallıkları Roma'dan yardım talebinde bulunmuşlardır⁵⁵.

Daha sonraki süreçte II. Makedonya savaşında V. Philip yenilgiye uğratılmıştır. Bergama, Rodos ve Roma'dan oluşan ittifak grubu III. Antiokhos'u da MÖ 190 yılında ağır bir yenilgiye uğratmışlardır⁵⁶. MÖ 189 yılında Konsül Gn. Manlius Vulso, komutasındaki Roma ordusu, Anadolu'nun orta kesiminde yer alan Galatlara karşı savaşmış ve Galatları ağır yenilgiye uğratmıştır. Bu tarihten itibaren

⁵⁰ Kaya 2000a, 82; Kaya 2000b, 33.

⁵¹ Magie 1950, 7; Mitchell 1993, 21; Kaya 2012, 12-13.

⁵² Bean 1997, 48-49; Özsaıt 1982, 352; Kaya 2000a, 83.

⁵³ Magie 1950, 25; Erdem 2013, 28-29.

⁵⁴ Atlan 1970, 88.

⁵⁵ Demircioğlu 1998, 299; Kurt 2010, 100.

⁵⁶ Mansel 1988, 484; Demircioğlu 1998, 337; Kaya 2000b, 54.

Anadolu'da, Roma hakimiyeti başlamıştır⁵⁷. Konsül Gn. M. Vulso komutasındaki Roma, MÖ 188 yılında Seleukoslarla barış antlaşması imzalamıştır. Bu süreçte Roma, Seleukoslar'a bazı yaptırımlar uygulamıştır⁵⁸. Bu yenilgiden sonra Galatlar, MÖ 183'de Bergama Krallığı'nın boyunduruğu altına girmişlerdir. Fakat bu boyunduruk süresi çok uzun sürmemiş MÖ 167-163 yılları arasında özgürlüklerini tekrar elde etmişlerdir⁵⁹. Roma ile Makedonya MÖ 171-168 yılları arasında III. Makedonya Savaşı gerçekleştirilmiştir. Roma bir kez daha zaferle ayrılmıştır. Bu savaş sonrası Roma'nın yeni siyasi politikalar tercih etmesi Anadolu'da bulunan, ittifak ettiği güçlerle bile arasının açılmasına sebebiyet vermiştir. Artık Roma yavaş yavaş hükümlerlik siyasetinin bir kenara bırakıp ilhak politikasına geçmeye başlamıştır. Hatta daha önce ittifak ettiği Rodos'un elinden; Karya ve Likya'yı almış ve Delos'u, Rodos'un yerine liman olarak kullanmaya başlamıştır⁶⁰.

Roma, Bergama Kralı III. Attalos'un, vasiyetiyle ülkesini Roma'ya bırakması üzerine yerel ittifaklarla izlediği Küçük Asya politikasında değişikliğe gitmiş ve MÖ 129 yılında Provincia Asia eyaletini kurmuştur⁶¹. Frigya'yı tahminen MÖ 120 ya da MÖ 116 yılında Asia eyaletine dahil edildiği düşünülmektedir⁶². Söz konusu eyaletin başkenti, ilk başlarda Pergamon daha sonra ise Ephesos olmuştur. MÖ 102 yılında ise Frigya Bölgesi'nin, Pisidya Bölgesi ile sınır teşkil ettiği kesimlerde dahil olmak üzere, Kilikya Eyaleti oluşturulmuştur⁶³.

Bu tarihlerde Roma, Batı Anadolu'da hâkimiyetini sağlamış boğazları egemenliğe almış ve stratejik bölgeleri ele geçirmiştir. Büyük Frigya, Bergama'ya karşı yapılan savaşta Roma'ya destek olan Pontos kralı V. Mithridates'e verilmiştir⁶⁴.

MÖ 85 ile MÖ 65 yılları arasında Roma sürekli, VI. Mithridates ile savaşmıştır. Bundan sonraki süreçte Sulla, Lucullus ve Pompeius gibi önemli komutanlar Anadolu'ya geçmiş ve tüm Anadolu'yu zapt etmişlerdir (MÖ 64). Frigya

⁵⁷ Magie 1950, 11; Özsait 1982, 354; Kaya 2000b, 55; Sevin 2001, 214; Arslan 2011, 64.

⁵⁸ Kurt 2010, 103.

⁵⁹ Sevin 2001, 214.

⁶⁰ Özsait 1982, 355.

⁶¹ Strabon XIII. 4. 2; Bean 2000, 52; Kaya 2000a, 86; Kaya 2005, 16; Arslan 2011, 69.

⁶² Jones 1998, 54.

⁶³ Özsait 1982, 305.

⁶⁴ Berk 2011, 60.

ve çevresi bu süreçte sürekli savaflara maruz kalmış olması bu bölgede büyük yıkım ve tahribatlara sebebiyet vermiştir⁶⁵. MÖ 63 yılında Romalı komutan Pompeius, VI. Mithridates'i yendikten sonra Galatya Bölgesi'nde bulunan karışıklıkları önlemek için burada çeşitli düzenlemelerde bulunmuştur⁶⁶.

Daha önceleri Asia Eyaleti'nden çıkartılarak, Kilikya Eyaleti'ne dahil edilen Laodikeia, Apameia ve Synnada gibi şehirler MÖ 49 yılında yeniden Asia Eyaletine dahil edilmiştir⁶⁷.

MÖ 44 yılında Caesar'ın ölmesinin ardından Octavianus ve Antonius arasında mücadelelere sebebiyet vermiştir. Roma içerisindeki bu kargaşa ortamı sonrası Brindisi antlaşması yapılmış, bu antlaşmayla Roma'nın hakim olduğu coğrafyanın, batısı Octavianus'a, doğu bölümü ise Antonius'a bırakılmıştır⁶⁸.

MÖ 31 yılında Aktium Savaşıyla⁶⁹ Hellenistik Çağ sona ermiş, Roma için ise Cumhuriyet devri bitmiş, İmparatorluk devri başlamış ve takriben iki yüz yıllık "Pax Romana" dönemine girilmiştir⁷⁰.

MÖ 25 yılında Galatya eyalet haline getirilmiş⁷¹, bunda etkili olan faktör ise Amnytas'ın Galatya'yı, Roma'ya devretmesi olmuştur. Frigya Paroreios, Pisidya, Likonya, İsaurya gibi bölgelerin olduğu kesim Galatya eyaletinin sınırlarını içerisinde kalmıştır⁷². Roma İmparatorluğuna olan bağlılıkları ve sadakatlerinden dolayı Galat boylarına, Sebasteni Trokmi, Sebasteni Tektosages, Sebasteni Tolistobogii ünvanları verilmiştir⁷³. MÖ 25'de Galatya, Anadolu'nun Roma hakimiyeti altında olduğu dönemlerde en büyük eyalet konumuna gelmiştir. MÖ 20 yılında Bithinya ve Asia eyaletlerine seyahat düzenleyen Augustus, gittiği yerlerin mali sorunlarına düzenlemeler getirmiştir⁷⁴. MS 69-79 yılları arasında İmparator

⁶⁵ Kortanoğlu 2006, 8.

⁶⁶ Sevin 2001, 214.

⁶⁷ Magie 1950, 402; Kaya 2005, 18-19.

⁶⁸ Kaya 2000b, 98.

⁶⁹ Strabon XII. VI. 3.

⁷⁰ Akşit 1985, 51.

⁷¹ Kaya 2005, 19; Baz 2012, 578.

⁷² Kaya 2000a, 87; Kaya 2005, 19.

⁷³ Sevin 2001, 215.

⁷⁴ Radt 2002, 43.

Titus Flavius Vespasianus (Vespasian) MS 74⁷⁵ yılında Kapadokya ile Galatya eyaletini birleştirmiştir⁷⁶. MS 1. yüzyıl, bir önceki döneme kıyasla daha refah içerisinde geçirilmiştir. Özellikle Traianus ve Hadrianus zamanında, Asia Eyaleti için refah düzeyi artmıştır⁷⁷. İmparator Titus Flavius Vespasianus (Vespasian) tarafından birleştirilen Kapadokya ve Galatya eyaleti, MS 2. yüzyılın başında İmparator Traianus tarafından tekrar iki eyalete bölünmüştür. Özellikle MS 2. ve 4. yüzyılda Asia eyaletinin doğu kısmını teşkil eden Frigya Bölgesi içerisinde köy seviyesinde tarımla uğraşan kentler çoğalmıştır⁷⁸.

Constantinus, MS 313 yılında Milano Sözleşmesi adlı belgeyi yayınlamış, bununla birlikte Hristiyanlara özgürlük verilmiş ve bu tarihten sonra Frigya'da, Hristiyanlık oldukça hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. MS 395 yılında Theodosius'un ölümü ile birlikte Roma İmparatorluğu, Doğu ve Batı olmak üzere iki kısma ayrılmıştır⁷⁹. Bu süreçten sonra Frigya, Frigya Pakatiane ve Frigya Saloutaria olmak üzere iki kısımda Doğu Roma İmparatorluğunun Asia Eyaleti içerisinde yer almıştır⁸⁰. Hristiyanlık döneminde ikiye bölünen Galatya Bölgesi ise Galatya Consularis ve Galatya Saluratis olarak adlandırılmıştır⁸¹.

⁷⁵ Bazı kaynaklarda bu tarih MS 72 yılı olarak verilmektedir Kaya 2005, 20.

⁷⁶ Sevin 2001, 216; Kaya 2005, 20.

⁷⁷ Akurgal 2000, 220.

⁷⁸ Mitchell 1993, 159.

⁷⁹ Özsaıt 1982, 405.

⁸⁰ Cramer 1832b, 11-12; Sevin 2001, 198.

⁸¹ Sevin 2001, 216-217.

İKİNCİ BÖLÜM

2. Mezar Stelleri

2.1. Mezar Stellerinin Tanımı ve Gelişimi

Antik Çağ'da yaşam ile ölüm birbiri ile ilişkilendirilmiş ve her zaman ölüm sonrasında ikinci bir hayata devam edileceği düşünülmüştür. Ölen kişinin anısı için, özellikle Geometrik Çağ'da anıtsal boyutlarda pişmiş toprak amphoralar ve kraterler gibi objeler kullanılırken, Arkaik Çağ'dan itibaren mezarlar için steller ve heykeller yapılmaya başlanmıştır. İlk başlarda gayet sade bir şekilde nakşedilen steller, akabinde ki dönemde kadın erkek gibi figürlerinde eklenmesiyle, devam eden süreçte ise ölen kişi hizmetkarları, hayvanları, kullandığı şahsi eşyaları ile betimlenmeye başlamıştır⁸². Yüzeyi düzleştirilmiş dikdörtgen şekilde kesilen taşlardan yapılan steller, üzerinde bulunan betim ya da yazıtlarla belli bir maksada hizmet ederek ölümsüzlük halinin simgeselleştirilmesi amaçlanmış, ölü kültürünün vazgeçilemez bir unsuru olmuştur. Adak, mezar taşı, onurlandırma, sınır taşı veyahut spor müsabakası sonrası dikilmiş olan mezar stelleri, mezar sahibinin hayatı, mesleği gibi birçok bilimsel veriyi üzerinde barındırmaktadır⁸³. Söz konusu stellere ait bilinen en erken örnekler Asur'da tespit edilmiştir. Resmi devlet görevlileri ve krallar erkanı için yapılan düzgün bir forma sahip steller, kabaca MÖ 14. yüzyıldan MÖ 7. yüzyıla kadar uzanmaktadır⁸⁴. Bunun yanı sıra Geç Hitit Çağı'na ait mezar stellerinde, ölü'nün yemek masasında olduğunu betimleyen stel örneklerine rastlanmıştır. Buna koşut olarak mezarın önüne stel dikme olgusuna Mezopotamya da pek fazla rastlanmamaktadır⁸⁵. Düzgün bir şekilde işlenip kabartmalı veya kabartmasız yapılmış olan mezar stellerine, Myken kuyu mezarlarında rastlanmıştır. Bahsi geçen bu stellerin ikincil bir kullanımda Geç Myken Çağı mezar odalarının duvarı içinde rastlanmıştır⁸⁶. Ele geçen veriler Grek mezar stellerinin Myken'den sonraki devirlerde başladığına ışık tutmaktadır. Thera, Atina ve Eleusis nekropollerinde yapılan araştırmalar neticesinde kaba yontu ve şekilsiz birçok mezar taşı ele

⁸² Kurtz - Boardman 1971, 81-165.

⁸³ Şahin 2000, 1; Tekçam 2007, 210.

⁸⁴ Johansen 1951, 70.

⁸⁵ Johansen 1951, 79.

⁸⁶ Johansen 1951, 65.

geçirilmiştir⁸⁷. Attika için bilinen en erken örnek tahminen MÖ 10. yüzyıla aittir. Bu ilk örneklerin devamında ele geçirilen steller genel olarak yazıtı taşıyan yapıdır. Tera’da ele geçirilen ilk örnekler de ise yazıt görülür bu yazıtlar geniş karakterli ve yukarıdan aşağıya doğru verilmiştir. MÖ 6. yüzyıl sonlarında ise Amorgos ve Kykladlar’da benzer tipte örneklerle rastlanmaktadır. Tera’da karşılaşılan örnekler benzer şekilde yazıtlıdır. Arkaik Çağ’a gelindiğinde ise farklı biçim ve teknik ile gelişme sürecini Geç Antik Çağ’a kadar devam ettiren mezar stellerinin temeli Attika tarzı mezar stellerine dayandırılmaktadır⁸⁸. Öte yandan Anadolu’da farklı coğrafyalarda kendilerine özgü biçim ve tekniklerle yapılmış birçok stele rastlanmıştır. Bu steller içerisinde olasılıkla en erken örnek Troas Bölgesi’nde Neandria kentinde ele geçen steldir. Söz konusu bu stel tipolojik olarak değerlendirildiğinde ise Attika örneklerinden farklılık göstermektedir. Daha geniş ölçülere sahip olan bu stelin dış hatları insan figürüne benzetilmeye çalışılmıştır⁸⁹. Neandria’daki bu stel en eski figürlü mezar steli olarak da ifade edilmektedir⁹⁰. Yukarıda görüşlerin aksine figürlü mezar stellerinin İyonya’da doğup, buradan Yunanistan’a geçtiği yönünde de fikirler ileri sürülmüştür. Özellikle Hellenistik Dönem’de İyonya’da kendine has biçim ve teknikleri ile şekillendirilen steller, burada geniş bir coğrafyaya hitap eden ekolün varlığına işaret etmektedir⁹¹. Girit için en erken örnekler Prinias civarında ele geçirilmiştir. Söz konusu stellerin arka bölümleri ve kenar kısımları ön tarafının aksine daha kaba bir şekilde işlenmiştir. Ön yüzleri ise ince işçilikle yapılmış ve ölen kişiye dair kazıma çizgilerle düzenlenmiştir. Bu stil Girit’e özgü olup MÖ 7. yüzyıla tarihlendirilmektedir⁹².

Bu zamana değin kabul edilen görüş, üzerinde figür barındıran Grek mezar stellerinin doğu etkilerini taşıyan İyonya mezar stellerinden etkilendiği yönündeydi. Fakat son dönemde yapılan araştırmalar bu ifadeyi geçersiz kılmıştır. Kersch’de bulunan bir mezar steli erken Arkaik Çağ’ın ilk evresinin örneğidir. Stel yuvarlatılmış ve önyüzü düzleştirilmiş ince bir taş levha şeklinde olup düz tarafı

⁸⁷ Johansen 1951, 66.

⁸⁸ Fıratlı 1965, 269.

⁸⁹ Richter 1961, 9.

⁹⁰ Atalay 2012, 16.

⁹¹ Yaylalı 1979, 86.

⁹² Johansen 1951, 80.

Kıbrıs-Fenike tipinde volüt-palmet benzeri betimlemelerle süslenmiştir⁹³. Ayrıca MÖ 6. yüzyıl örnekleri daha zengindir. MÖ 6. yüzyıl ortalarına tarihlendirilen ve Troas Bölgesi'nden Boston'a getirilen Calvert Steli, yukarıdaki ifadeye örnek olarak gösterilebilir. Bahsi geçen örnekler kabaca yüz yıllık bir zaman diliminde oluşmuştur⁹⁴.

Arkaik Attika tipi steller iki grupta incelenirler. İlk grup mezar stelleri Cavetto formudur. Kaideleri, ana gövdeleri, başlıkları ve başlıklarının üstünde sfenks bulunmaktadır. Cavetto formunun kökeni Mısır'a, iki volütlü 'lyr' dizaynı olanın kökeni ise İyonya'ya dayandırılmaktadır. "Lyr" dizaynı başlıklara sahip stellerde MÖ 6. yüzyıl ortalarından sonra sfenks yerine palmet işlenmiş ve başlıklar ana gövde ile birlikte verilmiştir. Palmetlerin yanına volütlerde eklenmiş ve bu başlık tipi kalıplaşarak belirli bir süre kullanılmıştır⁹⁵. Steller üzerinde MÖ 4. yüzyıl ortalarından itibaren görülen bir özellik de adak sahibi sayısının artması ya da ailesiyle işlenmesi⁹⁶ ve tanrının cepheden verilmesidir⁹⁷. Özellikle Hellenistik Çağ'da yatay genişliği arttırılmış, kalabalık sahnelerle işlenen steller uzun bir süre kullanılmış, bununla beraber bu form Klasik ve Hellenistik Çağ stil yapısını birbirinden ayırt etmek için belirleyici özellik oluşturmuştur. Ana hatları kesin biçimde Arkaik Çağ'da oluşan mezar stellerinin üzerinde tasvir edilen mezar sahipleri, kurosaların stil özellikleri ile benzerlik göstermektedir. Bu steller kabartma heykeltıraşlığı ve serbest heykeltıraşlık örneklerinin birbiriyle bağlantılı gelişimlerinin gösterilebilmesi ve kabartmalardaki figürlerin, kurosaların anatomik gelişimi ile beraber takip edilir olması açısından değer taşımaktadır. Steller üzerindeki kabartmaların sol bacaklarının adım atar pozisyonda işlenmesi, kollarının aşağıya inik verilmesi, frontal duruşta olmaları ve ellerinde çeşitli nesnelere tutar biçimde tasvir edilmeleri gibi teknik özellikleri Arkaik Çağ kurosalarıyla benzerlik gösterir⁹⁸.

⁹³ Kurtz - Boardman 1971, 81-165.

⁹⁴ Johansen 1951, 73.

⁹⁵ Richter 1961, 2 vd.

⁹⁶ Humphreys 1983, 58-88, 120.

⁹⁷ Şahin 2000, 2.

⁹⁸ Johansen 1951, 90-92; Richter 1961, 22.

MÖ 3. yüzyıldan sonraki süreçte mezar stelleri sayıca artarken nitelik açısından da gelişim göstermiştir. Özellikle Hellenistik Çağ mezar stelleri, Klasik Çağ'la birbirinden ayrılmış, mimari ve heykeltıraşlık alanlarındaki değişimler mezar stelleri üzerinde de etkili olmuştur. Hellenistik Çağ'da Batı Anadolu ve Yunanistan Yarımadası'nda heykel sanatı başta olmak üzere büyük sanatsal değişimler gözlemlenmiştir⁹⁹. Oluşan sanatsal birikimlerin bir sonucu olarak mezar steli yapımı, özellikle Hellenistik Çağ'la beraber Batı Anadolu'nun çeşitli yörelerinde, Roma Çağı'nda da tüm Anadolu'da etkisini göstermiş ve steller bölgesel yapılmaya başlanmıştır.

MÖ 2. yüzyıla tarihlenen mezar stellerinin artması ekonominin iyileşmesiyle ilişkilendirilebilir. Ekonomideki bu iyileşme Roma'nın, Anadolu'da uyguladığı yaptırımlarla alakalıdır. Bu yaptırımlar sayesinde, mezar stelleri üretiminde yeni bir dönemi başlattığı düşünülebilir. Takip eden yüzyılda da önemli ekonomik hareketler gözlemlenirken kırsal kesimlerde hatta köylerde bile refah seviyesinin yükseldiği ve bölge insanın mezar stellerine sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca bölgede bol miktarda bulunan mermer de yerel üreticiliği arttırmıştır¹⁰⁰.

Anadolu'da görülen mezar tipleri bölgesel ve tipolojik olarak farklılıklar göstermiştir. Bölgesel olarak ifade edilecek olursa İyon mezar stellerinin ilk örnekleri Smyrna'da görülmektedir. Bunun yanı sıra Sardes'te ve Attaleia'da bulunan İyon tipi mezar stelleri de bu tipin bölge dışına çıktığını gösteren örneklerdir¹⁰¹.

Misya Bölgesi mezar stelleri¹⁰² örneklerinde ise kline üzerine uzanmış figürün iki yanında kadın oturması Misya Bölgesi'ne özgü bir özelliktir. Eserlerde genellikle symposium ve av konuları işlenmiştir. Bu sahneler Greko-Pers dönemi etkilerini yansıtır. En çok Kyzikos ve çevresinde görülür¹⁰³.

Asker mezar stelleri ise genellikle Trakya Bölgesi'nde görülür. Romalı askerler kalkan ve mızraklı betimlenmiştir. Bu steller çoğunlukla yazıtlıdır ve Latince

⁹⁹ Atalay 2012, 19.

¹⁰⁰ Çekilmez 2008, 4; Meriç 1993, 74.

¹⁰¹ Karagöz 1984, 9.

¹⁰² Cremer 1991, 9 vd.

¹⁰³ Karagöz 1984, 9.

kısaltmalar barındırır. Bu kısaltmalar öte dünya inancıyla alakalıdır. Bu bölgenin özelliklerini yansıtan buluntulara Perinthos'ta rastlanır. Ayrıca Trakya Bölgesi'nde özel Byzantion (İstanbul) stelleri bulunmaktadır. Atölye bölgenin karakteristik özelliklerini, Hellenistik ve Roma Çağ'ı üslubunu yansıtmaktadır¹⁰⁴.

Bithinya Bölgesi mezar stellerinde ise genelde insan figürleri görülür. Sahnede tek ya da birkaç kişilik betimlemeler kullanılmıştır. Tüm sahnenin doldurulduğu figürlü örneklerde mevcuttur. Bu bölgedeki Hellenistik Çağ'a ait mezar stellerindeki işçilikler İyonya Bölgesi dışına çıkmış İyon tipi mezar steli özelliklerini yansıtmaktadır¹⁰⁵.

Frigya Bölgesi Roma İmparatorluğu Frig mezar stelleri başlıca iki tipte incelenir. İnsan kabartmalı steller ve kapı betimli mezar stelleri olarak adlandırılır. İnsan kabartmalı steller, genellikle yan yana duran kadın erkek figürleri olarak tam ya da büst şeklinde işlenir. Bazı örneklerde ise çocuklarla birlikte bir aile tablosu oluşturulur ve bazen mitolojik konularda steller üzerinde yer bulurdu. Çalışma konumuzu oluşturan kapı betimli mezar stellerinde ise iri taş bloklar üzerinde, dört ya da altı gözlü panolar işlenmiştir. Panolar üzerinde genelde günlük hayattan eşyalar işlenir. Bu panolarda mutlak olarak kapı tokmağı ve anahtar levhası betimlemeleri bulunmaktadır. Her dinin özünde bulunan ölümden sonra yaşam inancı buradaki görsel malzemelerle mezar stelleri üzerine yansıtılmıştır¹⁰⁶. Bu tipte ilgili daha ayrıntılı bilgiler çalışmanın üçüncü bölümünde verilecektir.

Kilikya ve Kommagene bölgelerinde ise Roma İmparatorluğu geç dönem mezar stelleri Suriye-Roma etkisinde işlenmiştir. Steller bu bölgede de iki tiptedir. Büst şeklindeki steller portre olarak bazen bir niş içinde bazen serbest yapılmıştır. Simgesel motifli stellerin özelliği ise insan figürü vermeden ölünün cinsiyetini yansımasıdır¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Karagöz 1984, 9.

¹⁰⁵ Karagöz 1984, 9; Şahin 2000, 13.

¹⁰⁶ Karagöz 1984, 10.

¹⁰⁷ Karagöz 1984, 10.

İstanbul'un çeşitli semtlerinde bulunan Bizans Çağ'ı mezar stelleri üzerinde genellikle kabartma bulunmamasına karşılık genellikle yazıtlı bir biçimde olmaları oldukça dikkat çekicidir. Kazıma çizgilerle yapılmış haçlarla süslenen yazıtlar Bizans Grekçesi ile stellere işlenmiştir. Bu tasvir Bizans stellerinin Hristiyanlık etkisi altında olduğunun açık kanıtıdır. Stellerde tek tanrılı din kavramı hakimdir¹⁰⁸.

¹⁰⁸ Karagöz 1984, 10.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Kapı Betimli Mezar Stelleri

3.1. Tanımı ve Mimari Ögeleri

Ön yüzlerinde, dört ya da altı panoya ayrılmış, bir veya daha fazla kapı betimlenen, dikdörtgen biçimli mezar stelleri grubu “kapı betimli mezar stelleri”¹⁰⁹ olarak adlandırılmaktadır¹¹⁰. Bahsi geçen kapı betimli mezar stellerinde kapı, genel olarak mimari bir düzen dahilinde ya da etrafı saran çerçeveler veyahut plasterlerle işlenmektedir. Ön yüzleri ve kenarları düzgün işlenen bu mezar stellerinin arka yüzleri çoğunlukla kaba yonu bırakılmıştır. Ön yüzlerinde tek kapı bulunanlar genellikle altta dışa çıkıntılı bir kaide ve üstte yine dışa çıkıntılı yüksek bir alana sahiptir. Kapı örgesi içindeki panellerde mezar sahibinin yaşamını anlatan bezeklerin yanı sıra bitkisel motifler de görülmektedir. Söz konusu kapı betimli mezar stelleri genellikle üçgen alınlıkla tamamlanmışken, alınlık kısmının zaman zaman kemerli bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Alınlık içerisinde çeşitli figür ve sembollerin yanı sıra bazı örneklerde hayvanlar ve büstler kullanılmıştır. Ayrıca kapı betimli mezar stellerin birçoğunda yazıt görülebilmektedir. Yazıtlar nedeniyle tek başlarına duran anıtlar olarak değerlendirilmişlerdir. Söz konusu stellerin mezar önünde ya da mezarın üzerinde tek başlarına durmuş olabilecekleri gibi, mezar yapıları içinde kullanılmış oldukları da düşünülmektedir¹¹¹. Tepe noktasına genellikle bir alınlık veya silme yapılan kapı, bu haliyle büyük ölçekli mezar anıtlarının, ön cephesinin küçültülmüş halini anımsatmaktadır. Fakat mezar taşı üzerindeki kapının açılıp kapanma gibi bir işlevi mevcut değildir¹¹². Söz konusu bu imgesel kapı birçok şeyi ifade etmektedir. Bunlar; fani hayattan diğer dünyaya geçişi sembolize etmesinin

¹⁰⁹ Kapı betimli mezar stelleri birçok bilimsel çalışmada, “Frig kapı taşı”, “kapı betimli mezar taşı”, “kapı biçimli mezar steli” gibi farklı terimlerle ifade edilmektedir bkz. Waelkens 1986, 1. Fakat konu bütünlüğü ve çalışılan malzemelerin kapı betimli steller olması sebebiyle bu bölüm ve sonrası için “kapı betimli mezar steli” şeklinde ifade tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra tipoloji bölümünde kapı betimli stel ve kapı betimli mezar taşı ayrımı daha detaylı bir şekilde aktarılacaktır.

¹¹⁰ Waelkens 1986, 1; Drew-Bear - Lochman 1996, 111. Ayrıca söz konusu kapı betimli steller sahte kapı olarak adlandırılması herhangi bir giriş çıkış işlevinde kullanılmayışının sadece görsel anlamda bir kapı görünümü verilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır.

¹¹¹ Waelkens 1986, 7.

¹¹² Waelkens 1986, 1; Roosevelt 2006, 65.

yanı sıra mitolojik varlık Hades ile ilişkili olabileceği gibi yalnızca mezar kapısı fonksiyonlu olabileceği de düşünülmektedir¹¹³.

Bahsi geçen kapı temalı mezar taşları kendi içerisinde farklı gruplara ayrılmaktadır. Bunlar; kapı biçimli taşlar, kapı biçimli steller, yalancı/sahte kapılar olarak adlandırılmaktadır (Lev. 13, Çiz. 1). Kapı biçimli mezar taşları, genellikle tümülüsler veya mezar odalarının girişlerine konulan kapama taşlarıdır. Kapı biçimli steller ise serbest şekilde duran mezar stelleri olup buradaki kapı, plaster veya üçlü çerçeve ile üstte alınlık ile taçlandırılır. Bu steller dörtgen formu ile üstte doğru incelen diğer stellerden ayrılırlar. Yalancı kapı veyahut kapı levhaları ise sadece kabartma şeklinde bir kapıdan meydana gelmektedir. Buradaki kapı, plaster, kaide gibi mimari öğelerle çevrelenmez ve bu tarzı ile kapı biçimli taşlardan ayrılmaktadır¹¹⁴.

Bilindiği gibi kapı betimli mezar taşları büyük ölçekli mezar anıtlarının cephelerini anımsatır tarzda dizayn edilmiştir. Buna benzer şekilde mimari düzenlemeler ile oluşturulmuştur. Bunlar; kaide, yalancı kapı, kapı destekleri (plaster ya da üçlü çerçeve) ve üst yapı unsurlarıdır. Bu düzenlemede; en altta taban üzerinde yalancı kapı örgesi, sayısına göre U ya da çift U formunda alçak bir kaide söz konusudur, yalancı kapı bunun üzerine oturtulur. Genellikle kaide üstünde çanak şeklinde bir oyuk olmakta ki bu oyuktan kapının altına doğru giden ince bir oyuk yer almaktadır. Söz konusu bu mezar taşları ölen kişinin ebedi istirahatgahı olarak düşünüldüğünden burada dini bir ritüel olarak sunular yapılırdı¹¹⁵. Bir kaide üzerine oturtulan mezar taşları bazı tiplerde ise tek basamaklı daha geniş tabanlı temel taşı üzerine de oturtulmaktaydı. Bazı durumlarda da yeteri kadar uzun, kaba ve alçak olan alt bölüm oyulmuş veya kaya içerisine gömülmüş de olabilir¹¹⁶.

Kapı betimli mezar stelleri ile kapı betimli mezar taşları birbirinden ayrılmaktadır. Bunlardan steller, üstte alınlığa doğru üçgen sivri şekilde sonlanırken,

¹¹³ Waelkens 1986, 17; Smith 1988, 350. Wujewski 1991, 34. Lochman 2003, 182; Ayrıca söz konusu bu kapı betimleri fani dünya ile tanrılar arasında bir bağlantı olarak düşünülmüş olmalıdır bkz. Waelkens 1986, 17.

¹¹⁴ Lochman 2003, 184.

¹¹⁵ Waelkens 1986, 6; Naumann 1975, 346.

¹¹⁶ Waelkens 1986, 7.

mezar taşları ise düz bir blok halinde devam etmektedir. Yalancı kapılar ise kapı biçimli steller ile kapı biçimli mezar taşlarından ayrılmaktadır. Çünkü yalancı kapılar kabartma şeklinde yapıldığı için bunlarda üst yapı öğeleri görülmemektedir¹¹⁷.

Her iki yanda sütun veya paye şeklinde işlenen kapı destekleriyle desteklenen stel, bir kaide üzerine oturtulur ve panolardan oluşmaktadır. Üzerinde üst yapıya ait unsurlar barındıran kapının bu kısmı ikiye ayrılmaktadır. Bu bölümlerden altta olanında arşitrav, geison, sima gibi unsurlar bulunurken üst kısımda üçgen formlu bir alınlık yer almaktadır¹¹⁸. Kapı betimli steller ile kapı betimli taşlara ait düzenleme genel hatları ile yukarıda aktarıldığı gibidir. Kapı biçimli steller ile taşlar basit tarzda bir kaide üzerine oturtulur. Bunun yanı sıra tek basamaklı geniş bir temel taşı içerisine veyahut kaba işlenmiş, oyulmuş kaya içerisine de yerleştirilmektedir¹¹⁹. Kapı betimli steller yukarıya doğru alınlığın formuna uygun bir şekilde üçgen görünümlü olarak verilmektedir. Yalancı kapılar, kabartma halinde yapıldıklarından dolayı bu tip stellerde üst yapı öğeleri, yan destekler ve kaide gibi unsurlara rastlanmaz¹²⁰.

3.2. Kökeni ve Yayılım Alanı

Steller, üzerindeki insan figürleriyle ve motiflerle ölüyü tanıtan yada ölünün portresinden meydana gelen, bazı örneklerde de üzerinde yazıt da bulunduran levhalardır. Bu örnekler bulunduğu coğrafyada yaşamış eski halkların sosyo-kültürel ve ekonomik yaşantısını algılamamıza yardım edecek somut delillerdir. Bu konu göz önünde bulundurularak, mezar stellerinin özellikle Anadolu coğrafyasında bölgesel yayılım ve stil değişiklikleri göstermesi, mezar stellerinin, geniş kitlelerce ölü kültüne dahil edilmiş olmasıyla ve yöre insanların bu kültürü benimsemesiyle alakalıdır¹²¹. Anadolu'da mezarların “ölünün yaşama devam ettiği ev” gibi düşünülmesi ölü için ev benzeri bir mezar veyahut eve benzer anıtlar inşa etme geleneğini doğurmuştur¹²². Özellikle Frig kaya mezarları da bu geleneğin açık bir

¹¹⁷ Bozoğlu 2010, 17.

¹¹⁸ Waelkens 1986, 6.

¹¹⁹ Waelkens 1986, 7.

¹²⁰ Bozoğlu 2010, 17.

¹²¹ Karagöz 1984, 7.

¹²² Waelkens 1986, 17-31; Bingöl 2012, 2.

göstergesidir. Frigler, ahşap yapı geleneklerini kaya anıtlarının cephelerine, mezar odalarının içlerinde olduğu gibi taklit etmişlerdir¹²³. Kaya anıtları genel hatları ile görkemli anıtsal cepheler, üçgen alınlıklı, merkezde bir kapı betimleri ile zengin görselliğe sahiptirler¹²⁴. Kapı betimli mezar stelleri de bu anıtsal mezar yapılarının ucuz birer taklidi olarak değerlendirilmektedir¹²⁵.

Kapı betimli mezar stelleri özellikle Roma İmparatorluk Çağı'nda, Anadolu içerisinde oldukça geniş bir coğrafyada yayılım göstermiştir. Galatya, Frigya, Paflagonya, Troas, Misya, Lidya, Pisidya'da¹²⁶, Pamfilya'da, Kilikya'da ve Likya'nın kuzey taraflarında söz konusu stellere ait örnekleri görmek mümkündür¹²⁷. Bu bölgeler içerisinde Roma Çağı'ndan günümüze ulaşan kapı betimli mezar stellerinin büyük çoğunluğu Frigya Bölgesi'nde tespit edilmiştir. Frigya'nın kuzey, güney ve batı kısımlarında ise büyük kentlerin yanı sıra kırsal yerleşimlerde sayısal olarak oranı daha fazladır¹²⁸. Bununla birlikte daha çok örnekle yine çeşitlilik bakımından Frigya Bölgesi ilk başta gelmektedir. Bu sebeplerden dolayı kapı betimli mezar stellerinin Frigya'ya özgü olduğu genel kabul gören bir görüştür. Kapı betimli mezar steli tanımlamasına uyan muhtemel en erken örnek, MÖ 8. - MÖ 7. yüzyıla tarihlenen Anadolu dışında Lemnos'ta bulunmuş steldir¹²⁹. MÖ 6. yüzyılım ortalarından, MS 4. hatta MS 5. yüzyıla kadar oldukça geniş bir tarih aralığında kullanım gördüğü düşünülmektedir. Erken formu olabilecek ilk örnekler tümülüslerle ilişkilidir¹³⁰. Söz konusu stellere dair erken örnekler İkiztepe¹³¹ ve Karaburun'da¹³² tespit edilmiştir¹³³. Bu erken örneklerin tümülüslerle ilişkili olduğu aktarılmıştır. Bu erken örneklerden elde edilen verilerle kapı betimli mezar taşlarının en erken MÖ 6. yüzyılda kullanıldığı ve Frigya'ya özgü olduğu şeklinde yorumlar dile

¹²³ Haspels 1971, 101.

¹²⁴ Haspels 1971, 73-111.

¹²⁵ Drew-Bear - Lochman 1996, 119; Wujewski 1991, 33.

¹²⁶ Hürmüzlü 2007, 11.

¹²⁷ Waelkens 1986, 33.

¹²⁸ Bozoğlu 2010, 18.

¹²⁹ Roosevelt 2006, 71.

¹³⁰ Waelkens 1986, 4.

¹³¹ MÖ 6. yüzyıl.

¹³² MÖ 4. yüzyıl.

¹³³ Waelkens 1986, 4; Roosevelt 2006, 72; Kelp 2013, 71.

getirilmiştir¹³⁴. Bunların yanı sıra kapı betimli mezar ya da kabartmalara dair kalıntılara Frigya'dan sonra yoğun olarak Bithinya'nın güney taraflarında ve Galatya'nın batı kısımlarında rastlanmaktadır. Diğer bölgelerde ise yukarıda bahsi geçen bölgelere oranlara daha az rastlanmaktadır¹³⁵.

Kapı betimli mezar stellerinin, Pers yerleşkelerinde de tespit edilmesiyle bu tarzın doğulu bir gelenek olduğu hatta sonraki dönemlerde bu geleneğin devam ettirildiği yönünde de fikirler ileri sürülmüştür¹³⁶.

Bir başka görüşe göre kapı, yaşam ile ölüm arasında bir geçit niteliğindedir ve tapınağın yerini alan kapı betimli stel, tanrıya ulaşmış ölünün yaşamını sürdürdüğü yeri. Stel üzerindeki her bir pano ise evin her bir odasını temsil etmekteydi¹³⁷. Mezarların kapılarının, Hades'in kapısı olduğu, mezarın girişini sembolize ettiği, oda mezarların yerini aldıkları yönünde farklı düşüncelerde mevcuttur¹³⁸. Bu konudaki başka bir görüş ise kapı betimli mezar taşları Frigya için tipik olmasına karşın bunlardan hiçbirinin eski Frig geleneği ile desteklenemeyeceği yönündedir. Bundan daha çok kabul edilen görüş ise kapı betimli mezar taşlarının İtalya'dan gelen toplumun Frigya'ya tanıttığı şeklindedir¹³⁹. Pax Romana ile ekonomik ve siyasi durumların düzenlenmesi Roma İmparatorluk Çağı'nda mezar taşı yapımı için gerekli şartların oluşmasını sağlamıştır. Böylece yerel atölyelerde daha ucuza yaptırılan kapı betimli mezar stelleri üretilmiştir. Kapı betimli mezar taşı üretiminde MS 1. yüzyılda büyük bir artış görülür. Bu üretim artışına kanıt oluşturacak mezar stellerine sadece Frigya ve çevresinde değil Anadolu'nun güney kesiminde Bithinya, Galatya, Pamfilya, Kilikya ve Pisidya gibi bölgelerde de rastlanmış olması söz konusu mezar taşlarının kesin olarak Frig keşfi olduğu yönünde beyanları göreceli hale getirmektedir¹⁴⁰.

¹³⁴ Waelkens 1986, 13; Wujewski 1991, 36.

¹³⁵ Lochman 2003, 148.

¹³⁶ Bozoğlu 2010, 19-20.

¹³⁷ Ramsay 1884, 253-255.

¹³⁸ Waelkens 1986, 17.

¹³⁹ Drew-Bear 2007, 12.

¹⁴⁰ Lochman 2003, 181.

M. Waelkens, kapı betimli mezar stellerinin yayıldığı coğrafyanın Frigya ve Galatya ile sınırlı kalmayıp Misya, Lidya, Bithinya ve Pisidya'nın sınır bölgelerinde de görüldüğünü söylemektedir. Ayrıca kapı betimli mezar stellerinin Frigya ile komşu bölgelerin sınırlarında yoğun olarak görülmesinin sebebi etnik bağlar veya kültürel ilişkiler olarak yorumlamaktadır. Paflagonya, Pontus, Likya ve Troya gibi Frigya'ya daha uzak olan uzak yerleşmelerde görülmesinin nedeni ise kültürel etkiler veya olası bir Frig göçü olarak değerlendirilmektedir¹⁴¹.

Kapı betimli mezar taşlarından birkaçı Pers Çağı'na tarihlenirken, bunlardan geri kalanı Roma İmparatorluk Çağı'na tarihlendirilmektedir. Roma İmparatorluk Çağı'na tarihlenen stellerden çok az kısmı MS 1. yüzyıla tarihlenirken, büyük çoğunluğu MS 2. yüzyıla aittir. MS 3. yüzyıldan sonra ise söz konusu kapı betimli mezar steli üretiminde azalma görülmektedir¹⁴².

3.3. Kullanım Sahası

Günümüze kadar farklı formda ve amaçlarla kullanılmış birçok kapı betimli mezar steli tespit edilmiştir. Söz konusu stellerin ilk olarak herhangi bir kaide üstüne konulup düz bir stel olarak kullanılmış olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra bir tümülüsün veya mezar odasının ön tarafına konulup sahte bir kapı ya da kapama taşı olarak da kullanılmıştır. Fakat tümülüs önünde kullanılan ve günümüze kadar ulaşmış, in situ halinde herhangi bir stel tespit edilmemiştir¹⁴³. Mezar ya da tümülüs ile ilişkisi olmayan, bağımsız şekilde bulunan, kapı betimli mezar stelleri de mevcuttur. Bu tip stellere özellikle Frigya Bölgesi'nde çok fazla karşılaşılmıştır. Bu tip steller, büyük mezar anıtı görünümünün blok halinde bir taş üzerine yansması olarak düşünülebilir. Üretimi çok masraflı olmayan bu steller özellikle kırsal bölgelerde yaşayan halk için çok fazla tercih edilmiştir¹⁴⁴. Geometrik, bitkisel, bireysel figürler gibi birçok betimleme unsuru barındıran bu tip steller ölen kişiye dair birçok şahsi bilgiyi içermesi bakımından ayrıca önemlidir. Herhangi bir mezar yapısına ait olmayan sahte kapılar üzerinde de kapı betimlerine rastlanılmaktadır.

¹⁴¹ Waelkens 1986, 13-15.

¹⁴² Lochman 2003, 184.

¹⁴³ Bozoğlu 2010, 22.

¹⁴⁴ Waelkens 1986, 4.

3.4. Tipoloji

Çalışmaya konu olan kapı betimli mezar stelleri genellikle yöresel atölyelerden kaynaklı etmenlerden dolayı farklı form ve biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Steller arasında görülen farklar kullanıldıkları yer ve üzerlerine yerleştirilmiş bezekler ile sınırlıdır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için kapı betimli mezar stellerine yönelik hazırlanmış en geniş ve detaylı çalışma olan M. Waelkens'in "Die Kleinasiatischen Türsteine" adlı eserinde kapı betimli mezar stelleri değerlendirmiş ve mezar stellerinin tipolojisini oluşturmuştur¹⁴⁵ (Lev. 14, Çiz. 2). Kapı betimli mezar stelleri, M. Waelkens'in araştırmasında, öncelikle kullanıldıkları yerlere yani dikiliş biçimlerine göre dört ana kategoriye ayrılmış, daha sonra gösterdikleri biçimlere göre alt başlıklar halinde açıklanmıştır. Dördüncü bölümde eserleri değerlendirirken bu çalışmadaki tipolojiden yararlanılarak, konu ele alınacaktır.

3.4.1. Tümülsle İlişkili Kapı Betimli Mezar Stelleri

Bir tümülsle ilişkisi bulunan kapı betimli mezar taşları (Lev. 14, Çiz. 2) Frigya'nın Galatya, Pisidya ve Lidya ile olan sınırlarında yaygın olduğu aktarılmıştır. M. Waelkens, tümülsle ilişkili kapı betimli mezar taşlarını, krepisle bağlantılı olmayanlar yani Tip A ve krepisle bağlantılı olanlar Tip B olarak iki ayrı alt grupta değerlendirmiştir. Bu grup içerisinde Roma İmparatorluk Çağ'ı öncesi dönemlere görülen malzemeler yer alır. Bir kenarına veya girişine konulan bu taşlar, grubun erken formunu oluşturmaktadır¹⁴⁶. Tip A, tümüls kenarında olup krepis ile ilişkili bulunmamaktadır. Tümülsün herhangi bir kenarına yerleştirilebilir ve konkav şekilde yontulan altyapı elemanı ile birleştirilmiştir. Yapılan araştırmalar İkiştepe'de bulunan altlıklarda derin dikdörtgen yuvalar olduğunu ve bu yuvaların işlevsel kullanıldığını yani yan yana stellerin bir alt yapı elemanını üzerinde dikilebileceğini göstermiştir¹⁴⁷. Krepis ile bağlantısı olanlar ise Tip B olarak adlandırılmıştır. Bu tip tümülsün krepisi içinde yapılan kapı betimli kabartmalardan oluşmaktadır. Pessinus ve Kışlaköy'de tespit edilen mezar taşları bu grup için örnek teşkil etmektedir¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Waelkens 1986: 3-11.

¹⁴⁶ Waelkens 1986, 3-4. Bu tip mezar stelleri için bkz. Roosevelt 2006, 72; Polat 2005, 4-5.

¹⁴⁷ Bozoğlu 2010, 26.

¹⁴⁸ Waelkens 1986, 4.

3.4.2. Serbest Duran Kapı Betimli Steller

Herhangi bir yapıyla bağlantısı olmayıp monolit bir şekilde bulunan bu tip steller Waelkens tarafından kendi içerisinde üç farklı gruba (Tip C, Tip D, Tip E, Tip F, Tip G, Tip H) ayrılmıştır (Lev. 14, Çiz. 2).

3.4.2.1. Taçlandırılmış Çatılı Kapı Betimli Steller

Üst kısmında alınlığa sahip ve dörtgen bir görünüm sergileyen bu tarz steller kendi içerisinde Tip C, Tip D ve Tip E olmak üzere üç tipe ayrılmıştır (Lev. 14, Çiz. 2). Tip C, üst kısımda sivri bir çatıya sahiptir. Ön yüzün tümüne ya da büyük bir kısmına bir kapı betimlemesi yerleştirilmiştir. Genellikle tek kapıya sahip olup zaman zaman iki kapılı örnekleri de bulunmaktadır. Konik bir görüntü sergileyen Tip C, üçgen alınlıklı ve Suriye tipi alınlıklı olmak üzere iki alt gruba ayrılmıştır. Frigya'nın kuzey kesiminde yaygın olarak görülmesinin yanı sıra bu tipe ait stellere Frigya'nın doğu ve batı bölümlerinde, özellikle Galatya ve Pisidya sınırlarında rastlamak mümkündür. Bu tiple sınıflandırılan steller, bazı istisnalar dışında genelde bir kapıya sahiptir. İstisna olarak değerlendirdiğimiz iki kapılı olanlar ise yerel bazı formlar olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁴⁹. Bu grubun ikinci alt tipi ise Tip D olarak adlandırılmıştır. Şekil itibari ile Tip C'ye dahil edilen stellerin daha yüksek bir şeklidir. Bunlar işlenmiş iki parçadan oluşmaktadır. Alt parçada bir kapı betimlenirken üst parça sivri çatı kısmıdır. En çok kullanılan biçimi yukarıya doğru daralan ve yatay bir çizgi ile ayrılmış tiptedir. Üst ve alt bölümler yatay bir hat ile ikiye ayrılır. Alttaki kapı betimlemesi üzerine üst katta kemer uygulaması, söz konusu stellerde naikos görünümü sergiler. Sangarius (Sakarya) çevresinde, Frigya'nın kuzey kesimlerinde, Bithinya'da ve Doryleion'da bu tarz stellerin varlığı tespit edilmiştir¹⁵⁰. Sivri çatılı kapı stellerinin son alt grubu olan kavisli steller Tip E olarak adlandırılmıştır. Bu steller üzerinde bir tane kapı betimi bulunmaktadır ve üstü üçgen çatı yerine yarım daire veya at nalı şeklinde kemerle bitmektedir. Frigya'nın

¹⁴⁹ Waelkens 1986, 4-5.

¹⁵⁰ Waelkens 1986, 5.

kuzey ve orta kesimlerinde, Galatya'nın güney bölümlerinde bu tarzda stellere ait örnekler sıklıkla görülmektedir¹⁵¹.

3.4.2.2. Düzgün Köşeli Kapı Betimli Steller

Bir yapı veyahut duvarla ilişkili olduğu düşünülen stellere (Lev. 14, Çiz. 2) ait öncü örnekler Yunanistan'da tespit edilmiştir. Kenarları düzgün kesilmiş biçimde yapılan mezar stellerinin, üstte ve yanda bağlantı ve kenet yuvaları vardır. Bağlı oldukları yapıya harç ya da kenet ile sabitlenmiş oldukları düşünülmektedir. Kendi içerisinde iki tipe ayrılmaktadır. Bunlardan ilki Tip F olarak adlandırılan, yüksek köşeli kapı betimli stellerdir. Dikey dikdörtgen şekilli bir görünüm arz etmekte olup Tip C'nin farklı bir türü olarak değerlendirilmektedir. Bu tipteki mezar stellerine özellikle kuzey Frigya'da, Pessinus'ta ve orta Frigya'nın batı kesimlerinde rastlanmıştır. Tip G olarak adlandırılan ikinci grup ise yatay dikdörtgen şekillidir. Her iki grupta hemen hemen aynı dönemlerde üretilmiş olup özellikle Frigya'nın orta bölümünde ve Galatya'da örneklerine rastlanmıştır¹⁵².

3.4.2.3. Paye veya Sütun Formlu Kapı Betimli Steller

Dörtgen şekilli ve yüksek bir altar görünümü sergileyen steller (Lev. 14, Çiz. 2), Tip H olarak isimlendirilmiştir. Düzgün köşeli, üstte ve altta bir, üç veya bütün yanlarında çevrelenmiş bir profil ile bezenmiş biçimleri dolayısıyla Bomos olarak isimlendirilmiş olup mezar steli veya altanın spesifik bir formunu oluşturur. Likonya ve Frigya'nın doğu bölümlerinde bu tarzda stelleri görmek mümkündür¹⁵³.

3.4.3. Mezar Yapısının Dış Cephesinde Bulunan Kapı Betimli Mezar Taşları

M. Waelkens, mezar yapılarının dış cephesinde veya girişlerinde bulunan kapı betimli mezar taşlarını (Lev. 14, Çiz. 2) Tip J, Tip K, Tip L gibi isimlerle üç ayrı gruba ayırarak incelemiştir. Özellikle Doryleion ve Nakoleia çevresinde bu tip mezar taşlarına örnek olabilecek buluntular tespit edilmiştir. Bu tip eserler üzerinde yapılan

¹⁵¹ Waelkens 1986, 5, 6.

¹⁵² Waelkens 1986, 6-7.

¹⁵³ Waelkens 1986, 7-8. Bu tarz stellerle ilgili farklı yorum ve görüşler için bkz. Drew-Bear - Lochman 1996, 113; Cormack 2004, 118.

incelemeler neticesinde, söz konusu mezar taşlarının üst ve yan bölümlerinde farklı düzenlemelerin olduğu anlaşılmıştır. Mezar taşları kenetleme veya harç kullanılmaksızın blokların birbiri üzerine oturtulması yöntemi ile mezarın cephesi üzerine yerleştirilmiştir. Fakat bu durumun aksi şeklinde yani kenetlenmeden kullanıldığı durumlarda görülmektedir¹⁵⁴. Yüksek düzgün köşeli kapı betimli mezar taşı olan Tip J, genellikle lahitlerin dar yüzleri üzerinde rastlanan, daha çok dikey dikdörtgen şekilli olup, kapı betimli taşların basit bir çeşidi olarak nitelendirilmektedir. Galatya Bölgesi ve Frigya Bölgesi'nin orta kesimlerinde Tip J'ye girebilecek birçok örnekle karşılaşılmıştır¹⁵⁵. Uzun düzgün köşeli ve yatay dikdörtgen şekilli bir görünüm sergileyen Tip K ise ev tipi mezar komplekslerinde girişe yerleştirilen mezar taşlarıdır. Bunlar kapama taşı işlevi görmektedir. Pessinus, Nakoleia, Prymnessos, Orkistos çevresinde ve Frigya'nın güney kesimlerinde bu tipe ait örneklerle karşılaşılmıştır¹⁵⁶. Mezar yapılarında inşa edilmiş kapı taşlarının son tipi "kapı çerçevesiz kapı taşları", herhangi bir çerçeveye sahip olmayan kapı görünümlü mezar taşları yani yalancı/sahte kapılar, Tip L grubu içerisinde değerlendirilmiştir. Antiocheia, Aizanoi, Philomelion çevresinde söz konusu tipe ait örneklerle rastlamak mümkündür¹⁵⁷.

3.4.4. Kapı Taşlarının Özel Formları ve Benzer Anıtlar

Tipolojik sınıflandırma da son olarak kapı taşlarının özel formları ve benzer anıtlar değerlendirilmektedir. Bu tarz steller kendi içinde iki ayrı tipe ayrılmıştır. Bunlardan ilki kapı söveli çatı olan Tip M, diğeri ise kaya kabartmalarıdır. Tip M, erken örneklerinde düzgün köşeli bir şekilde görülürken, MS 2. yüzyılın başlarından itibaren yamuk biçimli görülmeye başlanır. Söz konusu Tip M'de kapı betimi sadece söve ya da bir profil ile çizilmiş şekilde gözlemlenir. Kaya kabartmaları ise çoğunlukla Frigya'nın dağlık bölümlerinde görülmektedir¹⁵⁸.

¹⁵⁴ Waelkens 1986, 8.

¹⁵⁵ Waelkens 1986, 8.

¹⁵⁶ Waelkens 1986, 9.

¹⁵⁷ Waelkens 1986, 8-9.

¹⁵⁸ Waelkens 1986, 9-10.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Akşehir Müzesi'nde Sergilenen Sinanlı Köyü Kapı Betimli Mezar Stelleri

“Akşehir Müzesi'nde¹⁵⁹ Sergilenen Sinanlı Köyü Kapı Betimli Mezar Stelleri” adlı çalışmamızda dokuz adet kapı betimli mezar steli incelenmiştir. Kapı betimli mezar stellerini anlatmaya geçmeden önce, stellerin bulunduğu yer olan Sinanlı Köyü ve çevresinin, özellikle antik dönemdeki tarihi coğrafyası ve bu çevrede geçmiş yıllarda yapılan bilimsel çalışmalar hakkında genel hatları ile ön bilgiler sunmak, konu özünün daha açık bir şekilde kavranması için önemli bulunan birkaç hususa değinmek yerinde olacaktır.

Sinanlı Köyü, Konya ilinin Yunak ilçesi sınırları içerisinde yer almakta olup ilçenin kuzeydoğusunda, kuş uçuşu 45 km uzaklıkta bulunmaktadır (Lev. 2, Har. 3-6). Antik dönemde Frigya ve Galatya sınırında bir geçiş noktası üzerinde bulunması sebebiyle antik dönemde siyasi, kültürel ve sanatsal anlamda değişen ve farklılık gösteren birçok durum bu coğrafyayı da etkilemiştir. Bu etkilenmeler özellikle coğrafyanın yerel bazlı sanatsal ürünlerinde gözlemlenebilmektedir. Sinanlı Köyü'nde ele geçirilen kapı betimli steller, yerel işçilikle yapılmış ve Frigya'ya atfedilen sanatsal anlayışın, öbür dünya anlayışıyla bütünleştiği önemli eserler olup yukarıdaki ifadeye kanıt oluşturabilecek niteliktedir. Sinanlı'da ele geçirilen stellerin birçoğu kaçak kazılar neticesinde ortaya çıkmış olup günümüzde Akşehir Müzesi'nin bahçesinde teşhir edilmektedir.

Sinanlı Köyü'de dahil olmak üzere Sülüklü, Zaferiye, Katırlı, Sarıkaya, Kadioğlu köylerinin bulunduğu çevre gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar neticesinde mezar steli, yazıtlar, altar gibi birçok arkeolojik eser tespit edilmiş ve bunlar bilim alemine tanıtılmıştır¹⁶⁰. Tanıtılan eserler üzerinde yapılan değerlendirmeler

¹⁵⁹ Akşehir Müzesi, tarih öncesi çağlardan, Geç Antik ve Bizans Çağı'na dek uzanan geniş bir zaman diliminde değerlendirilen zengin bir koleksiyona sahiptir. Akşehir Müzesinin vitrin ve deposunda bulunan farklı dönemlere ait başta pişmiş toprak ve cam vazolar olmak üzere diğer küçük buluntuların (figürün, takı vb.) birçoğu bilim alemine tanıtılmıştır bkz. Tekocak - Mimirolu 2010, 113-131; Tekocak 2011, 409-433; Tekocak 2012, 27-42; Tekocak 2013, 707-728; Tekocak - Yıldız 2015, 413-432.

¹⁶⁰ Calder 1956, 76-85; Waelkens 1986, 230-240.

neticesinde Sinanlı Köyü'ne yaklaşık 10 km mesafede bulunan Sülüklü Köyü'ne Vetissos (Vetisso, Vetustus) antik kenti (Lev. 1, Har. 2) lokalize edilmeye çalışılmıştır. Sinanlı başta olmak üzere yukarıda zikredilen köylerde Vetissos territoriumu içinde değerlendirilmiştir¹⁶¹.

Yine bu bölgede ele geçirilen arkeolojik materyaller arasında önemli bir yere sahip olan kapı betimli mezar stelleri¹⁶², Vetissos ve onun territoriumu için M. Waelkens tarafından oluşturulan ayrı bir tipolojik grup içerisinde değerlendirilmiştir¹⁶³. M. Waelkens tarafından oluşturulan bu tipolojik sınıflandırma içerisinde Tip C formuna benzerlik gösteren steller¹⁶⁴, Vetissos için ayrı bir tipolojik sınıflandırma (Tip C Vetissos 1, Tip C Vetissos 2, Tip C Vetissos 3, Tip C Vetissos 4) ve genel bir tarihleme şeması oluşturulmuştur¹⁶⁵. Steller üzerinde yapılan değerlendirmelerde bahsi geçen bu tipoloji özellikleri dikkate alınmıştır. Katalog kısmında yer alan KMS-1¹⁶⁶ ve KMS-2¹⁶⁷ nolu steller daha önceden tespit edilmiş ve yayınlanmıştır. Bu iki stel haricinde diğerleri yeni buluntulardır. Çalışma kapsamında değerlendirdiğimiz kapı betimli stellerin birçoğu Tip C sınıfına dair özellikler sergilemektedir. Bunun dışında Tip K'nın özelliklerini taşıyan ve herhangi bir tipe dahil edilemeyen örneklerde mevcuttur.

Bu bölümde ilk etapta sırasıyla stellerin biçimsel özelliklerine, İkinci etapta steller üzerinde görülen figürler ve bezeme öğeleri aktarılacak, son bölümde ise benzerleri ile karşılaştırmalar yapılacak ve tarihlendirme konusunda görüşler dile getirilecektir.

¹⁶¹ Calder 1956, 76-85; Wissowa 1958 vd., 2437-2439; Belke - Restle 1984, 242; Waelkens 1986, 230. Ayrıca Sinanlı Köyü'nün kuzeyinin MS 1. yüzyılda Sergii Paulli adlı birisinin yerel idaresinde olduğu aktarılmaktadır bkz. Waelkens 1986, 230, 234.

¹⁶² Bu territorium içerisinde orta kaliteli malzemelerle ve basit işçilikle mezar stelleri üreten yerel bir atölye olduğu tahmin edilmektedir. Bu ifadenin yanı sıra gözlemlenen sanatsal özelliklerin başka bölgelerden de etkilenecek alınmış olabileceği de düşünülmektedir bkz. Waelkens 1936, 231-232.

¹⁶³ Waelkens 1986, 231.

¹⁶⁴ Özellikle Tip C'nin bu bölgede görülen örneklerinin aynı atölyeden çıkmış işçiliğe sahip olduğu yönünde fikirler ileri sürülmüştür Waelkens 1986, 231.

¹⁶⁵ Tip C Vetissos 1 grubu muhtemelen en erken grup olup MS 2. yüzyılın 2. yarısına, Tip C Vetissos 2 grubu: MS 2. yüzyıl ve biraz sonrasına, Tip C Vetissos 3 grubu: MS 2. yüzyılın sonu 3. yüzyıl başına ve Tip C Vetissos 4 grubu: MS. 2-3 yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir bkz. Waelkens 1986, 231.

¹⁶⁶ Calder 1956, 76, no. 313, pl. 19; Waelkens 1986, 234-235, no. 602, taf. 82.

¹⁶⁷ Calder 1956, 82, no. 346, pl. 22; Waelkens 1986, 237, no. 609, taf. 83.

4.1. Biçimsel Özellikler

Katalog bölümünde KMS-1 (Lev. 4, Res. 1; Lev. 15, Çiz. 3) olarak anlatılan eser, üçgen alınlıkla taçlandırılan kapı betimli bir steldir. Mermerden yapılmış olan bu stelin yan yüzleri belli bir noktaya kadar düzleştirilmiştir. Arka yüzü ise kaba yonu bırakılmıştır. Ayrıca stel üzerinde herhangi bir kama, kenet, ya da harç izlerinin olmayışı, serbest şekilde durduğunu, herhangi bir yapıyla bağlantılı olmadığını kanıtlar niteliktedir. Üçgen alınlığının uç kısmı ise yuvarlatılmış şekildedir. Stelin üst bölümünde üçgen alınlık içerisinde kemerle çevrelenen resim alanı vardır. Bu alanı çevreleyen kemerler her iki uçta uzun, düz ve basit görünümlü akroterlerle sonlanmaktadır. Resim alanı içerisine ayakta duran üç bireysel figür yapılmıştır¹⁶⁸. Stelde bulunan kapı betimi dört panoya ayrılmıştır fakat bu panolar içerisine herhangi bir şey işlenmemiştir. Panolar keskin hatlarla birbirinden ayrılmış olup hemen hemen aynı boyutlardadır. Alınlık ile pano kısmı arasında yazıt bulunmaktadır¹⁶⁹. Stel üzerinde bulunan yazıların yeni Frigce¹⁷⁰ ifadeler içerdiği aktarılmaktadır¹⁷¹. M. Waelkens'in tipolojisinde "Tip C" grubuna ait biçimsel özellikler göstermektedir. Daha önce tanıtılan bu eser yine M. Waelkens'in yaptığı alt tipolojiye göre "Tip C Vetissos 2" grubuna girmektedir¹⁷².

Katalog bölümünde KMS-2 (Lev. 5, Res. 2; Lev. 15, Çiz. 3) olarak adlandırılan eser de tıpkı KMS-1 numaralı stel gibi üçgen alınlıkla taçlandırılan kapı betimli bir steldir. Yapım malzemesi orta kalite mermer olan bu stelin sol kenarı yarısına kadar tahrip olmuştur. Stelin yan yüzleri kısmen düzleştirilmiş fakat arkası kaba yonu bırakılmıştır. Buna koşut olarak kama, kenet, ya da harç izleri olmayışı stelin, serbest bir şekilde durduğuna, bir mezar yapısıyla bağlantılı olmadığına işaret etmektedir. KMS-2 numaralı stelin, üçgen alınlığına iki ucu volütlü sütunla desteklenen ve kırma çatılı bir resim alanı oluşturulmuştur. Çatının üstünde dalgalı, zincir bezemesi ve tepe

¹⁶⁸ Calder 1956, 76, no. 313; Waelkens 1986, 234-235. Ayrıca bu stel başta olmak üzere biçimsel özellikleri ile ilgili bilgiler aktardığımız tüm stellerin üzerinde yer alan figürler ve bezeme öğelerinden bir sonraki bölümünde daha detaylı bahsedilecektir.

¹⁶⁹ Burada Markos ifadesi geçtiği ve babasının mesleğini icra ettiği gibi ifadeler aktarılmıştır bkz. Waelkens 1986, 235.

¹⁷⁰ Yeni Frigce için bkz. Drew-Bear 1985, 258.

¹⁷¹ Waelkens 1986, 235; Calder 1911, 181-182, no. XXXIII.

¹⁷² Waelkens 1986, 234.

noktasında akroter gibi betim öğeleri görülmektedir. Resim alanının ortasında ayakta duran bireysel figür ile asma betimi bulunmaktadır. Bu görünümüyle alınlık üzerine adeta bir tapınak görünümü verilmek istenmiştir. Alınlık ile kapı örgesi arasında yazıt bulunmaktadır. Stelde, her biri içerisinde betimlemelerin bulunduğu dört panoya ayrılmış ve burada yer alan her bir pano içerisine, dıştan içe doğru iç içe geçmiş, dikdörtgen şekilli çerçeveler yapılmıştır. Panolar içerisine ise kabartma ve çizgisel olarak sembolik figürler işlenmiştir. Kapı betimi içindeki alt panolar üst panolara göre daha uzun tutulmuş ve alt panolarda farklı biçimsel düzenlemelere gidildiği tespit edilmiştir. Bu düzenlemelere sonuç bölümünde ayrıntılı şekilde değinilecektir. Söz konusu kapı betimli stel, M. Waelkens'in tipolojisine göre "Tip C" grubuna girmektedir. M. Waelkens'in daha daraltılmış tipoloji kapsamında ise "Tip C Vetissos 4" grubuna dahil edilmektedir.

Katalog bölümünde KMS-3 (Lev. 6, Res. 3; Lev. 17, Çiz. 5) olarak adlandırılan eser de tıpkı KMS-1 ve KMS-2 numaralı stel gibi üçgen alınlıkla taçlandırılan kapı betimli bir mezar stelidir. Stelin üçgen biçiminde ki alınlık kısmına yine üçgen şeklinde bir pano/resim alanı yapılmıştır. Bu pano ortasında kazıma çizgilerle yapılmış altı yapraklı rozet süsü yer almaktadır. Kapı örgesi ve alınlık arasında görülen arşitrav bölümünde Grekçe yazıt bulunmaktadır. Panolar fazla derinliğe sahip olmayıp silik bir görüntüyle ve detaysız ayrıntılarla verilmiştir. Panoları ayıran hatlar belli olup kazıma çizgilerle yapılmıştır. Kapı betimi içindeki alt panolar, üst panolara göre daha uzun tutulmuş ve boş bırakılmıştır. M. Waelkens'in tipolojisine göre "Tip C" sınıfına girmektedir. M. Waelkens'in daha daraltılmış tipoloji kapsamında ise "Tip C Vetissos 4" grubuna dahil edilmelidir.

Katalog bölümünde KMS-4 (Lev. 7, Res. 4; Lev. 18, Çiz. 6) olarak adlandırılan eserin mezar yapılarında, mezarın dış cephesinde kullanılan kapı betimli mezar taşı olabileceği düşünülmektedir. Diğerlerine göre daha kaliteli mermerden yapılmış olan bu stelin üst, yan alt ve arka yüzleri düzleştirilmiştir. Üst kısmında izleri belli belirsiz silmelerin olduğu kapı kornişi vardır. Kapı lentosunun hatları zemine göre, daha yüksekte ve kabartma şeklinde verilmiştir. Ayrıca kapı lentosu üzerindeki yivlendirmeler net bir şekilde görülebilmektedir. Kapı örgesi içerisinde dört adet

pano bulunmaktadır. Bu panoların her birine kabartma şeklinde sembolik figürler işlenmiştir. Kapı örgesini ve panoları oluşturan hatlar oldukça hacimli ve dolgun olarak yapılmıştır. Yatay dikdörtgen görünümde olan kapı betimli mezar taşları tipolojik olarak M. Waelkens tarafından “Tip K” sınıfı içerisinde değerlendirmiştir.

Katalog bölümünde KMS-5 (Lev. 8, Res. 5; Lev. 19, Çiz. 7) olarak tanıtılan eser, üst ve alt bölümleri büyük tahribata uğramış, kapı betimli mezar stelidir. Orta kalite mermer malzemedden yapılmış olan stelin alınlık kısmı ve alt bölümleri kırıktır. Arka yüzünün düzleştirildiği gözlenmiştir. Üst düzenlemesinde iki niş içerisinde yer alan sembolik ve bireysel figürler görülmektedir. Bu nişler köşelerde ve ortada uzun ve basit görünümlü akroterlerle desteklenmiştir. Kapı örgesinin alt iki panosunun bulunduğu bölümde günümüze ulaşmamıştır. Alınlık bölümü ve kapı örgesi arasındaki bölümde yazıt bulunmaktadır. Söz konusu panolar oldukça uzun ve yüzeysel yapılmış olup panolara ayıran hatlar belirgindir. Stelin form özellikleri ve ideal stel ölçüleri değerlendirildiğinde üçgen alınlığa sahip olduğu ve Tip C sınıfa dahil edilebileceği düşünülmektedir. Fakat bu düşünce, bu stel için sadece varsayımdan ibaret olup alınlık kısmında farklı bir düzenlemeye sahip olabilir.

Katalog bölümünde KMS-6 (Lev. 9, Res. 6; Lev. 20, Çiz. 8) olarak tanıtılan eser kapı betimli bir mezar stelidir. Yine bu eserinde orta kalite mermer malzemedden yapılmış olduğu, alınlık kısmında ve sağ alt köşesinde kırıklar olduğu gözlenmiştir. Bu nedenle alınlığın ne şekilde sonlandığı hakkında yorum yapmak güçtür. KMS-5 nolu stel gibi muhtemelen üst bölümde olası bir üçgen alınlığı sahipti. Fakat bu görüş tipolojik benzerliklerden yola çıkılarak ifade edilmekte olup varsayımdan ibarettir. Alınlık kısmında bireysel ve sembolik figürlere yer verilmiştir. Fakat bu figürler oldukça aşınmış vaziyettedir. Kapı örgesi üzerinde dört adet pano bulunmaktadır. Kapının ana çerçevesi kabartma şekilde belirtilmişken her bir pano içerisine kazıma çizgilerle dikdörtgen çerçeveler görülmektedir. Panoları ayıran hatlar oldukça belirgindir. Kapı betimi içindeki alt panolar üst panolara göre daha uzun tutulmuştur. Figürlü alınlık ile üst panolar arasında herhangi bir yazıt izine rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra stelin ana gövdesi üzerinde tahribat izleri görülmektedir.

Katalogda KMS-7 (Lev. 10, Res. 7; Lev. 21, Çiz. 9) olarak tanıtılan eserde kapı betimli mezar stelidir. Bu eserde orta kalite bir mermer malzemeden yapılmış olup kenarları düzleştirilmiş arka yüzü ise kaba yonu bırakılmıştır. Tanıtılan steller içerisinde en çok tahribata uğrayan malzemedir. Eserin neredeyse yarıdan fazlası yoktur. Alt bölümü ve alt panolar ile üstteki iki panonun yarıya yakın kısmı günümüze sağlam şekilde ulaşmıştır. Üst bölümü hakkında herhangi bir yorum yapılamamaktadır. Üstteki panolarda yer alan kabartmalara dair izler en azından üst panolardaki betimlemeler hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamıştır. Kapı örgesinin oluşturan genel çerçevenin yanı sıra her bir pano içerisinde kabartma şeklinde iç içe geçmiş dikdörtgen şekilli iki sıra iç pano çerçeveleri görülmektedir. Bu şekliyle herhangi bir tipolojik sınıflandırmaya dahil edilememiştir.

Katalog bölümünde KMS-8 (Lev. 11, Res. 8; Lev. 22, Çiz. 10) olarak tanıtılan parça kapı betimli mezar stelidir. Mezar stelinin üst, yan ve arka tarafı düzleştirilmiştir. Üst bölümde dışa hafif çıkıntı yaptığı görülmektedir. Düz bir yüzey üzerine fazla derin olmayan sade bir işçilikle kapı temalarını oluşturan panolar yapılmıştır. Bu panoları oluşturan hatlar oldukça sığ ve kalındır. Pano içlerinde herhangi bir iç çerçeve uygulaması yoktur. Kapı betimi içindeki alt panolar üst panolara göre daha uzun tutulmuştur. Panoların üstünde büyük bir kısmı okunamasa da yazıtlı bir alanın olduğu hatta yazıtlı bu alanın pano içlerine kadar uzandığı görülmektedir. Kapı betimli mezar stelinin işlevi hakkında kesin ifadeler söylemek güçtür. Stelin, bir mezar yapısında kullanılabileceği veyahut kama, kenet, ya da harç izleri olmayışı, serbest bir şekilde durduğuna, bir mezar yapısıyla bağlantılı olmadığına işaret etmektedir.

Katalog bölümünde KMS-9 (Lev. 12, Res. 9; Lev. 23, Çiz. 11) olarak tanıtılan parçada tıpkı KMS-8 gibi kapı betimli mezar stelidir. KMS-8 ile KMS-9 biçimsel olarak birbirlerine benzemektedir. Üst, yan ve arka tarafı düzleştirilmiştir. Düz bir yüzey üzerine fazla derin olmayan sade bir işçilikle kapı temalarını oluşturan panolar yapılmıştır. Bu panoları oluşturan hatlar oldukça belirgin bir şekilde yapılmıştır. Yine burada da kapı örgesi içindeki alt panolar, üst panolara göre daha uzun tutulmuştur. Panoların üstünde büyük bir kısmı okunmasa da yazıtlı bir alanın olduğu

hatta yazıtın pano içlerine kadar uzandığı görülmektedir. Söz konusu bu stelinde, tıpkı KMS-8’de olduğu gibi bir mezar yapısında kullanılabileceği veyahut kama, kenet, ya da harç izleri olmayışından hareketle stelin, bağımsız şekilde durduğu düşünülebilir. Diğer taraftan özellikle KMS-9 nolu stelin sol üst kısmındaki yontu izleri ve üst kısmında görülen kalın, kabartma şeklindeki hat izi, bu eserin belki de bir alınlığa sahip olduğu ve daha sonraki dönemlerde, ikincil bir kullanım aşamasında üst yüzeyinin tekrardan düzleştirilmiş olabileceği düşüncesini de ortaya çıkarmıştır.

4.2. Figürler ve Bezeme Öğeleri

Kapı betimli mezar stelleri üzerindeki bezeme elemanları atölyelere ve bölgenin yerel sanatsal özelliklerine göre çeşitlilik göstermektedir. Sinanlı’da ele geçen kapı betimli steller üzerindeki bezeme elemanları genellikle kapı örgesi içindeki paneller ve alınlığın iç kısmı ile üstünde görülmektedir. Kullanılan bezekler günlük hayata dair sembollerin yanı sıra sıra, bitkisel bezekler, hayvanlar ve bireysel figürlere kadar geniş bir repertuara sahiptir. Bu stellerin kapı örgesi içindeki panolar, hiç bir betimleme unsuru barındırmayan (KMS-1), dört panosu betimli olan (KMS-2, KMS4), yalnız üst iki panosu betimli olan (KMS-3, KMS-7, KMS-9), tek panosu betimli olan (KMS-5, KMS-6) ve üç panosu betimli (KMS-8) olmak üzere farklı çeşittedir. Bu panolardaki betimler, kazıma çizgilerle ya da kabartma şeklinde iki türde yapılmıştır.

Çalışmaya konu olan steller, betimsel açıdan incelendiğinde dört tanesinde bireysel figürlerinin olduğu görülmüştür. Bu insan figürleri katalog bölümünde KMS-1, KMS-2, KMS-5 ve KMS-6 olarak adlandırdığımız stellerin alınlık kısımlarında yer almaktadır. Üzerinde bireysel figürlerinin bulunduğu mezar stellerinden ilki KMS-1 numaralı eserdir. Eserin alınlık kısmında üç adet insan figürü bulunmaktadır. Burada yer alan üç figüründe yüzlü tahrip olmuştur. Solda ve ortada cepheden betimlenmiş, ayakta duran erkek figürleri görülmektedir. Figürler chiton üzerine manto giymiş olup başları vücuduna oranla büyük yapılmıştır. Yüz hatları stilize olarak yapılmış olan figürlerin ayakları küçük ve zayıf bir işçilikle verilmiştir. Figürün sağ elinin, dirsekten kırılarak, mantosunun içinden göğsüne doğru

uzanmaktadır. Eller büyük, parmaklar düzdür. Yine aynı şekilde erkek figürleri işaret ve orta parmakları açık diğerlerin kapalı olduğu gözlenmektedir. Elbise üzerinde görülen kıvrımları dalgalı şekilde ve kaba olarak yapılmıştır. En solda yer alan erkek betimlemesinin saçları peruk şeklinde işlenmiştir. Ortada yer alan erkek figürünü baş kısmı vücuda oranla büyük yapılmıştır. KMS-1 numaralı stelin alınlık kısmında sağda ayakta duran kadın figürü, chiton üzerine başını da örten bir manto ile betimlenmiştir. Yüz ayrıntıları stilize olarak verilmiş başı vücuda oranla büyük yapılmıştır. Yüzü yuvarlak ve dolgun, gözleri iri ve parlaktır. Steldeki kadın figürünün sağ kolu dirsekten kırılarak mantonun içine sarılı bir şekilde göğüs üzerinde dururken, sol kol ayaklarının üzerinde durmaktadır. Sağ omzunun gerisinden gelen stilize kıvrımlar çapraz bir şekilde aşağıya doğru paralel çizgiler oluşturmaktadır. Manto altındaki chiton ise dikey çizgilerle ayak bileklerine kadar inmektedir. Sol elini aşağı doğru bırakmış ve elbisesinin kumaş fazlasını tutar vaziyettedir. KMS-2 numaralı stelde ise, alınlığın ortasında chiton üzerine manto giymiş ayakta duran bir kadın figürü betimlenmiştir. Yüz kısmı kısmen tahribata uğradığı için ayrıntıları pek anlaşılammış olsa da yuvarlak ve dolgun, gözleri iri bir şekilde verildiği izlenmektedir. Figürün sağ kolu dirsekten kırılarak göğüs üzerinde dururken, sol kol ayaklarının üzerinde salınmış şekilde durmaktadır. Chiton, mantosunun altından dikey çizgilerle ayak bileklerine kadar uzanmaktadır. KMS-5 numaralı stelde alınlıkta sağdaki niş içerisinde, ayakta duran kadın? figürü yer almaktadır. Bu figür aşırı derece tahribata uğradığı için görünümü hakkında pek fazla bilgi elde edilememiştir. Anlaşıldığı kadarıyla uzun bir elbise giymiştir. Başları oldukça büyük verilmiştir. Bunların dışında figür hakkında pek fazla bilgi edilememiştir. KMS-6 numaralı stelde alınlıkta sağdaki niş içerisinde yine ayakta duran muhtemelen bir kadın? figürüne benzeyen betim seçilebilmektedir. Bu figür de muhtemelen uzun bir elbise giymiş şekilde betimlenmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla kafası vücuda göre orantısız tasvir edilen betimin görünümü bodur ve tıknazdır. Fakat bu betimde KMS-5 numaralı stel gibi aşırı tahribata maruz kaldığı için yukarıda aktarılanların dışında figür hakkında pek fazla bilgi edilememiştir

Çalışma konumuzu oluşturan kapı betimli steller üzerinde tercih edilen sembolik bir betim ögesi aslan figürüdür. İncelenen mezar stelleri içerisinde KMS-5

ve KMS-6 numaralı stellerin alınlıklarına resmedilmiştir. KMS-5 numaralı stelde alınlık kısmında sol niş içerisinde şematik bir biçimde verilmiştir. Kafası cepheden vücudu profilden sola doğru duran bir şekli vardır. Alçak kabartma şeklinde, arka ayakları üzerine oturmuş vaziyette verilmiştir. Ayakları ve kalça kısmı şematik bir biçimde gösterilmiştir. Hatta kalçası spiral bir görünüm sergilemektedir. Yeleleri tel tel verilmiştir. KMS-6 numaralı stelde ise aslan motifi sahnenin solunda verilmiştir. Önceleri daha ayrıntılı bir şekilde işlenen aslan motifi MS 2. yüzyıla gelindiğinde özellikle steller üzerinde daha stilize halde görülmektedir¹⁷³. Geleneksel mezar mimarisinde mezar bekçisi görevini üstlenen aslanın Frigya'da ayrı bir yeri vardır¹⁷⁴. Aslan betiminin mezarlarda kullanımı Anadolu'da bir gelenektir. Kybele ile ilişkili olan aslanlar için ölümden sonraya Kybele'ye geri döndükleri ve aslanlarda bunun bir sembolü olduğu aktarılır¹⁷⁵. İstisnai durumlar dışında aslan kullanımı genellikle erkek mezarlarında tercih edilir Kısacası Frigya mezar gelenekleri çerçevesinde aslan ölüyü temsil etmekte olup yerel bölgelerde tanrısal manada ölü ile bir bağlantı kurulmuş sayılmaktadır. Aslan Frigya için sepulkral bir betim ögesidir¹⁷⁶. Ayrıca Sinanlı, Akşehir ve Ilgın'da bulunan kapı betimli mezar stelleri üzerinde görülen aslan betimleri benzerlik açısından KMS-5 ve KMS-6 numaralı stellere örnek olarak gösterilebilir¹⁷⁷.

Kapı betimli mezar stelleri aynı zamanda ahşap mimarinin taş üzerine yansması olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki kapı betimli mezar stellerinde özellikle anahtar levhası motifinin kullanılması bu ifadenin bir kanıtı ve kapı anlamı yükleyen bir öğedir¹⁷⁸. Bunlar bazen yuvarlak, dikdörtgen biçimli ya da köşelerinde bir ok ucu bulunan baklava dilimi biçimindedir. Buna koşut olarak zaman zaman ayrıntılı zaman zamanda sade işçilik yansıtan anahtar levhası betimi hakiki bir kapı işçiliğini yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra bazı örneklerde metali kapıya tutturmak

¹⁷³ Buradaki sembolik aslan figürüne benzerlik gösteren örnekler için bkz. Ramsay 1906, 76, no. 48, fig. 48; Ramsay 1906, 76, no. 54, fig. 54; Waelkens 1986, 263, no. 677, taf. 87; Waelkens 1986, 268, no. 693, taf. 88. Ayrıca bkz. Calder 1956, 22, no. 112, pl. 7; Calder 1956, 80, no. 335, pl. 22; Calder 1956, 23, no. 118, pl. 8.

¹⁷⁴ Wujewski 1991, 47.

¹⁷⁵ Wujewski 1991, 48; Bozoğlu 2010, 67.

¹⁷⁶ Lochman 2003, 210.

¹⁷⁷ Waelkens 1986, 237, 608, taf. 83; Waelkens 1986, 263, no. 677, taf. 87; Waelkens 1986, 268, no. 692-693, taf. 88.

¹⁷⁸ Wujewski 1991, 37.

için kullanılan çiviler bile bu betim ögesi üzerinde verilmiştir¹⁷⁹. Bu çalışmada incelenen stellerden biri haricinde bu sembolik betim ögesi kullanılmıştır. KMS-2, KMS-3, KMS-8, KMS-9 numaralı stellerde üst sağ, KMS-5, KMS-6 numaralı stellerde üst sol panoda kazıma çizgilerle verilmişken, KMS-4 numaralı stelin üst sağ panosunda ve KMS-7 numaralı stelin üst sol panosunda kabartma şeklinde verilmiştir. Bahsi geçen bu anahtar levhalarının dört köşesinde ok şeklinde çıkıntılar mevcuttur. Gerçekte kapılar üzerinde bulunan kapı tokmağının ve anahtar levhasının söz konusu steller üzerinde betimlenmiş olması, stelin anlatmak istediği konuya uygunluk göstermektedir¹⁸⁰. Anahtar levhası mezar steline vermek istediği bir başka anlam ise Hekate ile bağlantılı olabilir¹⁸¹. Kilit yuvası ve anahtar levhası, tanrıça Hekate'yi simgeleyen nesnelere dir. Hekate, yer altı tanrısı Hades'in kapısını koruduğu için bu kapıyı açıp kapatmak tanrıçanın elindedir. Bu tarz stellerde her ne kadar Hekate betimlenmemiş olsa da anahtar levhası ve kilit ile ölülerin, yeraltındaki ebedi istirahatgahlarının kapısını sembolize etmektedir¹⁸².

Ahşap mimarinin taş üzerine yansıması olarak değerlendirilen kapı betimli steller üzerinde resmedilen başka bir sembolik motiflerden biride kapı tokmağıdır. Öyle ki birçok kapı betimli mezar stellerinde özellikle kapı tokmağı motifinin yaygın olarak kullanılması bu ifadenin bir kanıtıdır. Bunlar genellikle basit çemberler halinde gösterilmekle birlikte bazen de oldukça özenli işlenmiş örneklerle de karşımıza çıkmaktadır. KMS-2, KMS-3, KMS-5, KMS-8, KMS-9 numaralı stellerde üstteki sol panolara kazıma çizgilerle işlenen kapı tokmağı çember şeklinde betimlenmiştir. Özellikle KMS-2 ve KMS-3 numaralı stellerde tokmağın küçük yarım daire şekilli tutturma bölümleri bile seçilebilmektedir. KMS-4 numaralı stelde kabartma şeklinde verilen kapı tokmağı?, KMS-7 numaralı stelde de kabartma şeklinde yapılmış fakat çember kısmının günümüze ulaşan küçük parçasından

¹⁷⁹ Drew- Bear 2007, 12.

¹⁸⁰ Benzer şekilde kazıma çizgilerle verilmiş kapı tokmağı anahtar levhası örnekleri için ayrıca bkz. Calder 1956, 105, no. 487, pl. 27; Calder 1956, 104, no. 481, no. 482; Calder 1956, 80, no. 330. Waelkens 1986, 237, no. 608, taf. 83; Waelkens 1986, 241, no. 619, taf. 83.

¹⁸¹ Keleş - Çelikbaş 2013, 369.

¹⁸² Karagöz 2002, 306.

anlaşılmaktadır. Stellere kapı anlamını yükleyen ve değişmez figürlerden birisi olan bu betim gerçek hayat ile ölüm arasında bir ilişki kuran önemli bir semboldür¹⁸³.

Kapı betimli stellerde sıklıkla tercih edilen ve kadın mezarına işaret eden betimleme unsurlarından birisi olan iğ ve öreke, kadının günlük işlerini anlatmak için kullanılan semboller arasındadır¹⁸⁴. KMS-2 numaralı stelde sol alt panoda kazıma çizgilerle yapılmış iğ ve öreke betimi görülmektedir. Bu sebeple bu stelin bir kadına ait olabileceği düşünülmektedir. Yün eğirmeye yarayan iğ ve öreke, özellikle kapı betimli mezar stellerinde yaygın kullanımı olan bir betimleme ögesidir¹⁸⁵. İğ ve öreke aynı zamanda hamaratlığın ve titizliğin sembolüdür¹⁸⁶. Özellikle Frigya Bölgesi'nde tespit edilen kapı betimli mezar stellerinde yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadını sembolize eden bir başka betim ise yün sepetidir. Bu betim, KMS-2 numaralı stelin sağ alt panosunda ve KMS-8 numaralı stelin sol alt panosunda kazıma çizgilerle verilmişken, KMS-4 numaralı stelin sağ alt panosunda ise kabartma yöntemiyle işlenmiştir. Antik çağ'da bir kadının gündelik hayatına dair kullanılan en yaygın semboldür¹⁸⁷. Yün sepeti betimi, kapı betimli mezar stellerinin üretiminin başlangıcından itibaren çok fazla tercih edilen ve kadını anlatan önemli bezeklerden bir tanesi olmuştur. Kullanımına başlanıldığı ilk dönemlerde sepetin içi boş olarak tasvir edilirken, MS 1. yüzyıldan itibaren içi yün dolu şekilde betimlenmeye başlanmıştır¹⁸⁸. Bu ifadelerin yanı sıra yün sepeti üstünde ötücü bir kuşun olması ölen bayan eşi temsil ettiği yönünde fikirler ileri sürülmüştür¹⁸⁹. Belirgin bir şekilde

¹⁸³ Waelkens 1986, 11; Wujewski 1991, 37.

¹⁸⁴ Waelkens 1986, 231. Sembolik anlamı için bkz. Wujewski 1991, 10-14

¹⁸⁵ Wujewski 1991, 14; İğ ve öreke betimlemelerinin görüldüğü stel örnekleri için ayrıca bkz. Calder 1956, 11, no. 63, pl. 4; Calder 1956, 88, no. 377; Calder 1956, 92, no. 402; Calder 1956, 101, no. 461; Waelkens 1986, 99, no. 234, taf. 35; Waelkens 1986, 103, no. 241, taf. 39; Waelkens 1986, 114, no. 270, taf. 37; Waelkens 1986, 115, no. 272, taf. 33; Waelkens 1986, 116, no. 274, taf. 36; Waelkens 1986, 235, no. 604, taf. 82; Waelkens 1986, 236, no. 605, taf. 82. <http://mama.csad.ox.ac.uk/monuments/MAMA-XI-209.html> (Erş. Tar. 10.06.2017).

¹⁸⁶ Wujewski 1991, 14.

¹⁸⁷ Canlı 2015, 76.

¹⁸⁸ Bu yün sepetlerinin çizgisel veya kabartma şeklindeki benzer örnekleri için ayrıca bkz. Calder 1956, 101, no. 461; Calder 1956, 104, no. 481; Calder 1956, 104, no. 482; Waelkens 1986, 85, no. 206, taf. 20; Waelkens 1986, 115, no. 272, taf. 33; Cox - Cameron - Cullen 1988, 73, no. 218; <http://mama.csad.ox.ac.uk/monuments/MAMA-XI-205.html> (Erş. Tar. 10.06.2017).

¹⁸⁹ Bozoğlu 2010, 70.

kadını sembolize eden yün sepetinin, vefat eden kişinin ruhu veya doğurganlığı, çalışkanlığı ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir¹⁹⁰.

Betimleme açısından çeşitli zenginliklere sahip olan KMS-2 numaralı stelde sol ve sağ alt panolarda kabartma şeklinde güvercin betimlemeleri bulunmaktadır. Sol alttaki panoda yer alan sağa doğru yönelmiş vaziyetteyken sağ alttaki panoda yer alan güvercin betimi sola doğru yönelmiş vaziyette verilmiştir. Solda yer alan betimin gövde ve kuyruk kısımları tahrip olmuş olsa da gövdesinin oldukça dolgun, ayaklarının kalın bir şekilde verildiği gözlenmektedir. Soldaki betime göre sağdaki daha az tahribata uğramıştır. Yine sağdaki betim gövde kısmı dolgun bir şekilde verilmiştir. Adım atar bir görünüm sergileyen güvercinlerin kuyruk kısımları en içteki pano çerçevesine girmiş ve panoda bu kuşların kuyrukları için çerçevede düzenlemeler yapılmıştır. Bu uygulamadan yola çıkarak panoların yapımından sonra kuşların buraya işlendiği anlaşılmaktadır. Güvercin betimi Antik Çağ için sıklıkla kullanılan betimleme öğelerinden bir tanesidir¹⁹¹. Güvercinin mezar ve mezarlarla ilişkili malzemeler üzerinde kullanılmasının dini bir misyonu olduğu düşünülür. Mitoslarda güvercinin günahı olmayan insanların ruhunu belirtmek için kullanılan bir semboldür. Bunun dışında özellikle beyaz rengi aşkın ve barışın sembolü olarak gösterilmektedir. Eski Grek mitolojisinde ise güvercinin ayrı bir önemi vardır. Ölüler ülkesine gitmek için bir geçitten geçilmesi gerektiği ve bu geçide ulaşabilmek için iki güvercin rehberlik etmektedir¹⁹². Aynı zamanda stel üzerindeki güvercin betiminin Hristiyanlıkla alakalı olabileceği yönünde de fikirler ileri sürülmüştür¹⁹³. Hristiyanlıkta ise güvercinin kutsal ruhun sembolü şeklinde yorumlanmaktadır¹⁹⁴.

KMS-2 numaralı stel üzerinde, alınlık bölümünde, yer alan asma yaprakları ve üzüm salkımları betimi mezar stelleri üzerinde sıkça rastlanan bitkisel bezekler arasındadır¹⁹⁵. Alınlık ortasındaki kadın figürünün sağında ve solunda, zeminden

¹⁹⁰ Wujewski 1991, 13-15.

¹⁹¹ Wujewski 1991, 44-45.

¹⁹² Yılmaz - Ertuğrul 2012, 3-4.

¹⁹³ Ramsay 1906, 85-86

¹⁹⁴ Yılmaz - Coşkun - Ertuğrul 2014, 132.

¹⁹⁵ Üzüm ve asma yaprağı betimleri mezar stellerinde ve ostoteklerde yaygın görülen bezemelerdendir. Görüldüğü örnekler için bkz. Waelkens 1986, 116, no. 275, taf. 37; Waelkens 1986,

çıkarak yükselen asma yaprakları ve üzüm motifleri iç-dış bükey yay yaparak çatıya doğru uzanmaktadır¹⁹⁶. Plastik bir şekilde verilmeye çalışılmış olan üzüm motifi bolluk ve bereketi simgeler. Bölge halkının bağıcılıkla uğraştığını işaret eder. Dinsel açıdan değerlendirildiğinde ise Dionysos kültü ile bağlantılı olduğu düşünülebilir¹⁹⁷. Dionysos'la ilgili mitosların bir kısmında asma getirdiği ile ilgili söylemler mevcuttur. Yine Dionysos'la ilgili tasvirlerin bulunduğu seramik, sikke, stel gibi birçok arkeolojik materyal üzerinde asma yaprakları ve üzüm betimlemelerine rastlamak mümkündür. Asma yaprakları ve üzüm salkımları dışında KMS-3 numaralı stelin alınlığın orta kısmında kazıma çizgilerle yapılmış altı yapraklı rozet süsü, bitkisel bezek olarak tercih edilmiştir¹⁹⁸. Antik Çağ'da Anadolu'da oldukça yaygın kullanıma sahip olan altı yapraklı rozet süsüne, birçok sembolik anlam yüklenmekteydi¹⁹⁹.

Sinanlı kapı betimli mezar stellerinde bezeme ögesi olarak görülen bir başka unsur ise mimari yapılardan kopya edilmiş sütunlardır. Söz konusu sütunlar çalışma kapsamında incelenen steller üzerinde sadece KMS-2 nolu stelin alınlık kısmında yer almaktadır. Burada kırma bir çatıyı taşıyan görünümünde verilen bu sütunlar, anıtsal mimarinin bir yansıması olduğuna bir işaret olarak gösterilebilir. Kapı betiminin alınlığının her iki yanında ince uzun silindirik formda oyulan sütunlar altta kaide tarafından taşınmakta olup üst kısımda volütlü başlıklara sahiptir. Ayrıca alınlıkta bulunan volütlü sütunlara benzer bir biçimsel düzenleme Dorla'da tespit edilmiştir²⁰⁰.

136, no. 341, taf. 51; Waelkens 1986, 153, no. 387, taf. 52; Yılmaz 2005, 182, res. 91; Yaman 2006, 81, kat. 5, lev. 5; Yaman 2006, 83, kat. 8, lev. 8; Yaman 2006, 83, kat. 9, lev. 9.

¹⁹⁶ Waelkens 1986, 116, no. 275, taf. 37.

¹⁹⁷ Wujewski 1991, 50; Erhat 2007, 94.

¹⁹⁸ Benzer şekilde yapılmış çizgisel veya kabartma şeklinde altı yapraklı rozet bezemesi örnekleri için bkz. Ramsay 1906, 68, no. 36, fig. 36; Ramsay 1906, 76, no. 46, fig. 46; Calder 1928, 29, no. 46; Calder 1928, 109, no. 205; Calder 1928, 133, no. 249; Calder 1928, 132, no. 248; Calder 1956, 80, no. 330; Calder 1956, 45-46, no. 220, pl. 12; Calder 1956, 47, no. 227, pl. 13; Calder 1956, 95, no. 420, no. 421, pl. 25; Cox - Cameron - Cullen 1988, 131, no. 416; Yılmaz 2005, 91, res. 33; Waelkens 1986, 126, no. 305, taf. 46; Waelkens 1986, 127, no. 309, taf. 46.

¹⁹⁹ Bu sembolik anlamlar için bkz. Wujewski 1991, 33-34.

²⁰⁰ Ramsay 1906, 20, fig. 6F.

4.3. Tarihleme

Bu bölümde stellerin biçimsel ve betimsel unsurları ile benzer örnekleri birlikte değerlendirilerek söz konusu steller için bir tarih aralığı önerilmeye çalışılacaktır.

Serbest duran ve üçgen alınlığa sahip stel grubu içerisinde değerlendirdiğimiz kapı betimli stellerden ilki olan KMS-1'e, biçimsel olarak benzeyen en yakın örneklerden bir tanesi Sinanlı yakınlarında bulunan ve M. Waelkens'in tanıttığı bir başka kapı betimli mezar stelidir²⁰¹. Hemen hemen aynı tipolojik özelliklere sahip olan bu stelin alınlık kısmındaki konu ile panoların işleme biçiminde çok küçük farklılıklar görülmektedir. Aynı tipolojik grupta değerlendirilen bu stel, tıpkı KMS-1 numaralı stel ile aynı alt tipolojik grupta değerlendirilmiş ve MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir²⁰². KMS-1 nolu stel betimsel açıdan değerlendirildiğinde alınlığında bulunan erkek figürlerine paralellik sergileyen ilk örnek yine Sinanlı yakınlarında ele geçirilmiş bir başka stel üzerinde görülmektedir. Bu eser daha önce yayınlanmıştır²⁰³. Söz konusu mezar stelinde görülen erkek figürünün duruşu, saçın başa peruk şeklinde işlenişi, özellikle kıyafetin genel hatlarıyla işleme tarzı ve ayakların betimi, KMS-1 numaralı stelimizdeki erkek figürleriyle benzerlik gösteren özellikleridir. Fakat KMS-1 numaralı eserdeki kıyafetlerin kıvrımlarının daha detaylı işlenmiş olması bu kıyaslamayı farklı kılan bir özelliktir. KMS-1 nolu stelin alınlığında, sağda, ayakta duran kadın figürüne benzer örnek Konya Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen bir Roma İmparatorluk Çağı'na tarihlenen mezar steli üzerinde betimlenmiştir²⁰⁴. Bu stelin alınlık kısmında betimlenen kadın figürde chiton üzerine manto giymiş şekilde verilmiş, KMS-1 numaralı stelde betimlenen kadın figürüne göre daha zayıf işçilikle ve sığ bir şekilde verilmiştir. Mantosu saçlarının ön bölümünü açık bırakacak şekilde verilmiş olan Konya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan mezar stelinde, aynı KMS-1 numaralı stelde olduğu gibi sağ el göğüste, sol el aşağı doğru salınmış ve elbisesinin kumaş artığını tutar vaziyettedir²⁰⁵. Birçok özelliğin her iki stelde de benzer şekilde işlenmiş olması bu kompozisyonun

²⁰¹ Waelkens 1986, 235, no. 603, taf. 82.

²⁰² Waelkens 1986, 235.

²⁰³ Waelkens 1986, 236, taf. 82, no. 605.

²⁰⁴ McLean 2002, 48, kat. 134, fig. 147.

²⁰⁵ McLean bu haliyle kadının elinde bir balık tuttuğunu ifade etmektedir. McLean 2002, 48, kat. 134.

aynı dönemlerde bilindiğinin bir göstergesidir. Ayrıca KMS-1 nolu stelin alınlık kısmında kemeri destekleyen uzun, düz akroter betimi her iki stelde de benzer şekilde verilmiştir²⁰⁶. Önceki yıllarda yapılan bilimsel çalışmalarla tanıtılan eserin, biçimsel ve betimsel öğeleri²⁰⁷ ve bunların yanı sıra yazıtıyla değerlendirildiğinde KMS-1 numaralı stel, MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir²⁰⁸.

Serbest duran ve üçgen alınlığa sahip steller grubunda değerlendirilen bir başka stel ise KMS-2 nolu steldir. KMS-2 nolu stelin alınlık kısmına kırma çatılı her iki ucuna volütlü sütunların desteklediği bir resim alanının olduğu ve bu alanın ortasına başörtülü şekilde chiton üzerine mantosunu giymiş bir kadın figürü betimlenmiş olduğu yukarıda aktarılmıştı. Bu stelin özellikle alınlık kısmına, biçimsel açıdan benzeyen ilk örnek Konya Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen kapı betimli bir mezar steli gösterilebilir²⁰⁹. Bu stelinde tıpkı KMS-2 nolu stelimizde olduğu gibi alınlığının her iki ucunda volütlü sütunlarla²¹⁰ desteklenen kırma bir çatıya ve çatının tepe noktasında akrotere sahip olduğu görülmektedir. Alınlık kısmı KMS-2 ile biçimsel açıdan paralellik gösteren stelin resim alanına farklı bir konu işlenmiştir. Roma İmparatorluk Çağı'na tarihlenen bu stelin özellikle sütunları KMS-2'deki sütunlara göre daha kalın ve bodur vaziyette verilmiş olmasının dışında, alınlık kısmı KMS-2 ile çok yakın özellikler taşımaktadır. KMS-2'nin alınlık kısmında, resim alanında, betimlenen kadın figürüne benzer bir betim İsaurya'da ele geçirilmiş bir stel üzerinde görülmektedir²¹¹. İsaurya stelinde betimlenen kadın figüründe elbise kıvrımları katı

²⁰⁶ Bkz. dipnot 204. Benzer şekilde akroter uygulamaları için ayrıca bkz. McLean 2002, 48, kat. 137, fig. 151; <http://mama.csad.ox.ac.uk/monuments/MAMA-XI-215.html> (Erş. Tar. 09.06.2017).

²⁰⁷ Konu bazında değerlendirildiğinde, bu şekilde işlenen bireysel figürlerle mezar stelleri ve ostotekler üzerinde çok fazla karşılaşılmaktadır. KMS-1 nolu stelin alınlığındaki üç figürden oluşan konuya biçimsel açıdan paralellik gösteren örnek için bkz. Pfuhl - Möbius 1977, 179, no. 629, no. 630, no. 631; Pfuhl - Möbius 1977, 181, no. 637, no. 638, taf. 97. Figürlere betimsel açıdan benzerlik gösteren örnekler için bkz. Calder 1928, 158, no. 297; Calder 1956, 45-46, no. 220, pl. 12; Calder 1956, 77, no. 318, pl. 21; Calder 1956, 88, no. 375, pl. 23; Calder 1956, 81, no. 337; Calder 1956, 86, no. 365; Calder 1956, 80, no. 329; <http://mama.csad.ox.ac.uk/monuments/MAMA-XI-209.html> (Erş. Tar. 11.06.2017).

²⁰⁸ Waelkens 1986, 235.

²⁰⁹ McLean 2002, 55, kat. 166, fig. 187.

²¹⁰ KMS-2 nolu stelin alınlık kısmında görülen volütlü sütunlara biçimsel açıdan benzeyen örnekler için bkz. Pfuhl - Möbius 1979, 519, no. 2165, taf. 310 (Hadrian Dönemine tarihlendirilmiştir); McLean 2002, 41, kat. 113, fig. 117; McLean 2002, 57, kat. 174, fig. 199. Bu iki eser yazıtlardan yola çıkılarak Roma İmparatorluk Çağı'na tarihlendirilmiştir.

²¹¹ Pfuhl - Möbius 1977, taf. 97, no. 638, taf. 97.

ve şematik şekilde yapılmıştır. Elbise altında kaybolan vücut hareketsizdir²¹². Yukarıdaki özellikler MS-2 numaralı stelin alınlık kısmında bulunan kadın figürüne paralellik göstermektedir. İsaurya steli MS 3. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlenmektedir. Ayrıca söz konusu stelin önceki yıllarda yapılan bilimsel çalışmalarda stilistik özellikleri değerlendirilmiş, “Tip C Vetissos 4” ün geç bir formu olarak gösterilmiş ve MS 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir²¹³.

Üçgen alınlıklı ve serbest duran steller grubunda değerlendirilen bir diğer örnek olan KMS-3’tür. Bu stele paralel biçimsel özellikler gösteren en yakın malzeme, yine Sinanlı yakınlarında bulunmuş ve M. Waelkens tarafından yayınlanmış bir başka kapı betimli mezar stelidir²¹⁴. Sinanlı’da bulunan stelin üçgen alınlığı içerisine yine üçgen pano yapılmış, bu üçgen pano KMS-3 de bulunan üçgen panoya göre biraz derinlik verilmiştir. Alınlıktaki üçgen pano içerisindeki betim farklıdır. Alınlık ile kapı panoları arasında tıpkı KMS-3 de olduğu gibi yazıt bulunmaktadır. Fakat buradaki yazıtı oluşturan harf karakterleri KMS-3 e göre biraz daha büyüktür. Sinanlı’daki bu stelin kapı temasını oluşturan panoları MS-3’deki panolara göre daha derin ve çerçeve hatları daha ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Üst panolarda betimlenen öğeler paralellik göstermektedir. M. Waelkens, Sinanlı’da bulunan bu steli “Tip C Vetissos 1” alt tipolojisi sınıfına dahil etmiştir ve bu stelin stilistik özelliklerinden yola çıkarak MS 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirmektedir. KMS-3’ün biçimsel özellikleri ile paralellik gösteren bir başka kapı betimli mezar steli ise Kerpiç’te bulunmuş M. Waelkens tarafından yayını yapılmış steldir²¹⁵. Kerpiç’te bulunan bu stelin form yapısı KMS-3 numaralı stel ile benzerlik göstermektedir. Burada da yine üçgen alınlık içerisine üçgen pano yapılmıştır. Fakat buradaki üçgen pano KMS-3 steline göre daha derin ve hacimli verilmiştir. Buda KMS-3 numaralı stelle bu noktada ayrılmaktadır. Ayrıca üçgen pano içerisine alçak kabartma şeklinde bir figür başı betimi yapılmıştır. Yine KMS-3’te olduğu ana gövde ile alınlık arasında yazıtlı bölüm bulunmaktadır. Buradaki yazıtların bulunduğu stel arşitrav kısmı daha belirgin ve yazı karakterleri KMS-3’e göre biraz daha büyük

²¹² İsaurya Bölgesi’nde bulunan örnekler için bkz. Yılmaz 2005, 122, res. 55b, 214, res. 113c.

²¹³ Waelkens 1986, 237, no. 609; Calder 1956, 82, no. 346, pl. 22; Ramsay 1906, 85, no. 53; fig. 53.

²¹⁴ Waelkens 1986, 237, no. 608, taf. 83.

²¹⁵ Waelkens 1986, 241, no. 619, taf. 83.

verilmiştir. Konu olarak da farklılık göstermektedir. Stelin ana gövdesi de dört panolu kapı betimi vardır. KMS-3 panoların olduğu bir bütün temayı kapsayan ana sahne daha az derinlikte verilmişken, Kerpiç stelinde durum tam tersi yönde olup bütün panoların bulunduğu merkez daha derin verilmiştir. KMS-3'te olduğu gibi panolar çizgisel hatlarla birbirinden ayrılmış ve üst ilk iki panoda verilen çizgisel betimlemeler benzer şekildedir. Form özellikleri değerlendirildiğinde ve yazıtlardan da anlaşıldığı kadarıyla Kerpiç Steli, MS 2. yüzyıl sonrasına tarihlendirilmiştir. KMS-3 numaralı stel de aynı şekilde benzer form özellikleri, stilistik değerlendirmeler ve yazıttan yola çıkılarak MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilebilir.

Çalışılan konu arasında mezar yapısıyla bağlantılı olduğunu düşündüğümüz tek örnek KMS-4'tür. KMS-4 nolu stelin biçimsel yapısıyla kıyaslanabilecek örneklerin birçoğu Pessinus'ta²¹⁶ görülmektedir²¹⁷. Bunlardan ilki Pessinus'un Güney nekropolünde ele geçmiştir²¹⁸. Bahsi geçen stelin üst bölümü tahrip olmuştur. Görülebildiği kadarıyla KMS-4 numaralı eser ile benzer yönleri vardır. KMS-4'te kapı lentosu üzerinde yivlendirme şekli derin oluktan daralan oluğa doğru iken Pessinus'taki stelde daha detaylı bir işçilikle verilmiştir. Pessinus stelindeki alt ve üst panoları ayıran hat, KMS-4'le hemen hemen paralellik gösterir her ikisinde de panolar içerisine işlenen betimlemeler yine benzerlik gösterir. Söz konusu Pessinus steli MS 2. yüzyılın ortasına tarihlendirilmektedir. Yine Pessinus'ta²¹⁹ bulunmuş bir başka örnekte ise stel korniş kısmının uçları KMS-4'e göre yuvarlatılmış, konu bakımından aynı olan bu stelin panolar içerisine yerleştirilen iç dikdörtgen çerçevenin yanı sıra, alt ve üst panoyu ayıran paralel hat üzerinde bulunan betimleme unsurları bu stelleri birbirlerinden ayıran özelliklerdir. Bu stel de MS 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir. Tipolojik ve stilistik özellikler değerlendirildiğinde KMS-4 numaralı eser, MS 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilir.

²¹⁶ Waelkens 1986, 289, no. 738-739, taf. 93; Waelkens 1986, 289, no.742, taf. 94; Waelkens 1986, 290, no. 743-744, taf. 94.

²¹⁷ M. Waelkens'in Tip K grubu içerisinde değerlendirdiği örnekler için ayrıca bkz. Waelkens 1986, 290, no. 745, taf. 94; Waelkens 1986, 290, no. 747, taf. 94.

²¹⁸ Waelkens 1986, 290, no. 747, taf. 94.

²¹⁹ Waelkens 1986, 290, no. 745, taf. 94.

KMS-5 nolu stelin alt ve üst bölümleri büyük ölçüde kırık olduğu için biçimsel olarak net kıyaslamalar önerilememiştir. Fakat stel üzerinde görülen sembolik figürlere paralellik gösteren eserler incelendiğinde bir takım çıkarımlar elde edilmiştir. Söz konusu KMS-5 nolu stelin alınlık kısmında soldaki niş içerisinde bir stilize aslan figürü, sağdaki niş içerisinde ise olasılıkla chiton giymiş bir kadın betimi yer almaktadır. Sağdaki bireysel figür tahribata uğradığından dolayı hakkında kesin yorumlar yapmak güçtür. Fakat sol nişte yer alan aslan figürü için birtakım kıyaslamalardan söz edilebilir. Sinanlı'da daha önce bulunmuş ve yayınlanmış bir başka kapı betimli mezar stelinde, KMS-5 stelinin alınlığında bulunan aslan figürü arasında aslanın duruş şekli, oturuş pozisyonu, yelelerin işleme biçimi gibi birçok unsur değerlendirildiğinde betimsel açıdan yakın benzerlikler bulunmaktadır²²⁰. M. Waelkens, Sinanlı'da daha önceki yıllarda bulunan bu steli "Tip C Vetissos 4" grubuna dahil etmiştir. Özellikle betimsel açıdan benzer örnekleri²²¹ değerlendirildiğinde KMS-5 nolu stel, MS 2.-3. yüzyıllar arasına tarihlendirilebilir.

Bir üst bölümde de dile getirildiği gibi KMS-6 nolu stelin alt bölümü oldukça sağlam olmasına karşın alınlık kısmı büyük oranda eksiktir. Bu sebepten dolayı alınlık kısmının ne şekilde sonlandığı hakkında kesin söylemlerden kaçınılmıştır. Söz konusu KMS-6 nolu stele, biçimsel açıdan paralellik gösteren eserler pek fazla görülmesi de A.M. Ramsay'ın Çeşmelisebil'de tespit ettiği ve çizimini aktardığı bir stel, KMS-6 numaralı eserle biçimsel ve betimsel açıdan paralellik göstermektedir. Çeşmelisebil'deki stel üçgen alınlıklı olup alınlık içinde oturur vaziyette aslan ve onun karşısında bir kadın figürü betimlenmiştir. Alınlık ve kapı panoları arasında bulunan yazıt mezarın kim için ve kim tarafından yapıldığı yazılmıştır. Buradaki panolar hakkında detaylı bir bilgi bulunmamaktadır²²². Kesin ifadelerden kaçınılarak hem benzer örnekler hem de form açısından değerlendirildiğinde söz konusu KMS-6'nın alınlığının üçgen şeklinde olduğu ve Tip C? grubunda değerlendirilmesi gerektiği düşünülebilir. Bu düşünce ihtimal dahilinde olup kesin hükümler belirtmek güçtür. Bununla birlikte tüm bu veriler çerçevesinde, stelin genel ve stilistik

²²⁰ Waelkens 1986, 237, no. 607.

²²¹ Benzer şekilde kullanılmış aslan figürleri için bkz. Calder 1956, 23, fig. 118; Waelkens 94, no. 222, taf. 33.

²²² Ramsay 1906, 81, fig. 50.

özellikleri değerlendirildiğinde MS 2.-3. yüzyılları arasında yapılmış olabileceği düşünülmektedir.

Çalışma konumuza dahil ettiğimiz steller arasında en fazla tahribata uğrayan stel ise KMS-7 nolu eserdir. Eserin alt iki panosu haricinde üst bölümünün büyük bir kısmı günümüze ulaşmamıştır. Eksik bir şekilde ele geçirilen eser hakkında biçimsel ve betimsel kıyaslamalardan bahsetmek zordur. Fakat alt panoların işlenişi ve pano düzenlemelerinden yola çıkılarak genel bir tarih aralığı, yani MS 2.-3. yüzyıl arası bu stel için önerilebilir.

KMS-8 ve KMS-9 nolu steller biçimsel olarak birbirine paralellik göstermektedir. Söz konusu KMS-8 ve KMS-9 nolu stellere biçimsel olarak benzeyen bir örnek Mermeryayla'da tespit edilmiş olup M. Waelkens tarafından yayınlanmıştır²²³. Mermeryayla stelinin M. Waelkens'in "Tip C İnsuyu" gurubunda değerlendirilmiş ve Geç Roma İmparatorluğu Çağı'na tarihlendirmiştir. Fakat KMS-8 ve 9 biçimsel açıdan benzemesine karşın steller üzerinde görülen yazıt, bezeme öğeleri kapı örgesinin işlenişinden yola çıkılarak bu stellerin Geç Roma Çağı'na gitmeyeceği biraz daha erken bir tarihle MS 2.-3. yy. arasında yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca Büyük Beşkavak Köyü'nde bulunmuş ve M. Waelkens tarafından yayınlanmış bir stel²²⁴, KMS-8 ve KMS-9'a paralel örnekler kapsamında değerlendirilmesi gereken bir başka malzemedir. Özellikle kapı örgesi KMS-8 ve KMS-9 nolu stellere yakın biçimsel özellikler göstermektedir. Büyük Beşkavak Köyü steli MS 2.-3. yüzyıllar arasına tarihlendirilmiştir. Öte yandan KMS-8 ve KMS-9 nolu steller hakkında biçimsel açıdan net ifadeler belirtmenin şu aşamada güç olduğundan ve özellikle KMS-9 nolu stelin üst kısmında görülen alınlık hattı ve yeni yontu izlerinin bulunduğu yukarıda bahsedilmiştir. Yine söz konusu KMS-8 ve KMS-9'a biçimsel açıdan benzeyen bir başka stel Bolvadin'de²²⁵ tespit edilmiştir. Söz konusu bu Bolvadin steli üçgen alınlıklı, dikdörtgen formlu olup özellikle kapı örgesi KMS-9'a paralellik göstermektedir. Öyle ki Bolvadin stelinde görülen alınlıktaki yazıtların üst pano içlerine kadar uzanması uygulaması KMS-8 ve KMS-9

²²³ Waelkens 1986, 252, no. 656, taf. 84.

²²⁴ Waelkens 1986, 244, no. 629, taf. 84.

²²⁵ Calder 1928, 201, no. 385.

nolu stellerle ortak olan başka bir özelliktir. Ayrıca söz konusu Bolvadin stelinin cami duvarında kullanılmak için yeniden bir takım yontu işlemlerine tabi tutulması ve yapıda kullanılmış olması gibi özellikler, KMS-9 nolu stelinde daha sonraki dönemlerde farklı yapılarda kullanılmak üzere yeniden yontulmuş veya düzleştirilmiş olabileceği hatta başka yapılarda kullanılmış olabileceği düşüncesini ortaya çıkartmıştır.

Değerlendirme ve Sonuç

“Akşehir Müzesi’nde Sergilenen Sinanlı Köyü Kapı Betimli Mezar Stelleri” konu kapsamında dokuz adet mezar steli incelenmiştir. M. Waelkens’in tipolojisine göre iki ayrı tiple benzerlik gösteren bu steller, “serbest duran kapı stelleri” ve “bir mezar yapısıyla ilişkili mezar stelleri” kategorilerine girmektedir. Bunlar içerisinde üç tanesinin üçgen alınlıklı, bir tanesi mezarlarla ilişkili kapı betimli mezar taşı, iki tanesinin alınlıkları kırık olsa da muhtemelen üçgen alınlıklı, iki tanesinin düzgün tıraşlanması ve şekli ele alındığında muhtemelen mezar yapısı ile ilişkili mezar steli ve yahut serbest duran bir mezar steli olduğu düşünülmektedir. Fakat KMS-7’nin fazla tahrip olmasından dolayı tipi hakkında kesin olarak herhangi bir veri elde edilememiştir. Bahsi geçen bu kapı betimli mezar stellerinin iki tanesi daha önce yayınlanmış²²⁶ diğerleri ise ilk defa tanıtılan eserlerdir.

Kapı betimli mezar stelleri Frigya’da yoğun olarak kullanıldığından bunun yansımaları Sinanlı ve çevresinde ele geçirilen eserlerde görmek oldukça doğaldır. Sinanlı Köyü’nde ele geçirilen bu stellerin birçoğunun yerel, orta kalite taşlarla yapılmış olduğu ve steller üzerinde ise bölgesel figürlerin tercih edildiği görülmektedir.

M. Waelkens, bu bölgede yaptığı araştırmalar neticesinde, her kentin kapı betimli mezar steli üreten bir atölyesi bulunduğunu ifade etmiştir. Bu stellerde muhtemelen yerel bir atölyenin ürünüdür²²⁷. Aynı zamanda bir kentteki mezar stellerinin çoğunluğu o kentteki atölyenin üretimiyken, atölye ve bir tip ile bağdaşmayan örnekler de gezgin heykeltıraşların çalışmaları, kimi atölyelerin ise komşu atölyelerden etkilendiği görülmektedir. Bunun dışında bölge dışından gelen bir ihracın olabileceği de bu duruma ek olarak gösterilebilir. Nitekim kapı betimli stellerin yarı işlenmiş bir şekilde satışa sunulduğu ifade edilmektedir²²⁸. Bu duruma kanıt oluşturabilecek bir örnek olarak ise özellikle daha kaliteli bir malzeme ve tip olarak diğerlerinden ayrılan KMS-4 nolu stel gösterebilir.

²²⁶ Bkz. dipnot 167 ve 168.

²²⁷ Waelkens 1986, 19.

²²⁸ Waelkens 1986, 20.

Kapı betimli mezar stelleri taş ocağı yakınındaki bir atölyede mevcut örneklere göre biçimlendirilmekteydi. Birçok kapı betimli mezar steli sipariş üzerine hazırlanmıştır. Buna koşut olarak kapı betimli mezar stelleri üzerindeki görülen betim öğeleri, seri bir üretime işaret etmektedir. Bölgesel atölyeler, bezeme öğelerinin çevrenin isteklerine göre kapı örgesi içine işledikten sonra, satış sonrasında, büst, yazıt ve isteğe bağlı olarak kişinin günlük hayatına ilişkin farklı betim öğeleri birlikte işleniyordu. Özellikle KMS-2 nolu stelin kapı örgesinde alt panolarda görülen güvercin betimleri bu tarz bir uygulamanın kanıtı olarak düşünülebilir. Burada sonradan yapılan müdahaleler izlenebilmektedir. Güvercin betimlerine yeterli alan açabilmek için alt iki panonun çerçevelerine müdahalelerin olduğu düşünülmektedir.

Bunların dışında kapı betimli mezar stelleri üzerinde mimari yapılardan kopya edilmiş bir unsur olan sütunlar, anıtsal mimarinin bir yansıması olduğuna işaret olarak gösterilebilir. KMS-2 nolu stelin alınlık kısmında volütlü bir başlıkla çatıyı destekleyen sütunlar bu ifadeye örnek olarak gösterilebilir.

Tüm bunların yanı sıra KMS-1 nolu stelin yazıtında tespit edilen yeni Frigce'ye dair izlerin görülmesi bu steli başka bir açıdan da önemli hale getirmektedir. Bilindiği gibi Frigce diline dair özellikle MÖ 8. yüzyılda kaya yazıtları üzerinde karşılaşılmaktadır. MÖ 6. yüzyıla gelindiğinde ise Frigce yazıtlar ender şekilde görülmektedir. Bu da Anadolu'yu Perslerin istila etmesiyle açıklanmaktadır. Persler, Anadolu'ya gelince artık Frigler'e özgü yazıtlar özellikle kaya yazıtları yazılmamaya başlamıştır. Fakat söz konusu coğrafyada Frigler yaşamlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. MÖ 3. ve 2. yüzyıla ait Yeni Frigce yazıtların olması bu ifadenin bir kanıtıdır. Fakat MÖ 2. yüzyıldan sonra aşağı yukarı beş yüz yıl boyunca Frigce diline ait yazıtlar görülmez. MS 2. yüzyıla kadar suskun kalan Frigce yazıtlar artık yavaş yavaş mezarlar üzerinde görülmeye başlar. Bu yazıtlar tek başına Frigce dilinde ya da Grekçe ve Frigce olmak üzere çift dille yazılmıştır. Söz konusu yazıtlar dinsel maksatlı kullanılmasının yanı sıra herhangi bir mezara zarar vermek isteyenleri korkutmak maksadıyla kullanılmıştır. MS-1 gibi arkeolojik materyaller üzerinde bulunan yeni Frigce ifadeler, MS 2. yüzyılda Frig

dilinin halk arasında hala konuşulduğuna veya bilindiğine işaret etmektedir²²⁹. Bu verilerden hareketle Roma kültürü ile kendi kültürünü bütünleştirmiş Frig halkının burada yaşamaya devam ettiğini söz konusu çevresinin Romalılaşmış olmasına rağmen Frig köklerine olan bağlılığını sürdürdüğü yazıtlarda geçen ifadelerle ortaya koyulmaktadır.

MS 1. yüzyıldan MS 3. yüzyılda oluşan refah ortamı yerel atölyelere imkan sağlamış ve bu tarihler arasında özellikle kapı betimli mezar stellerin ve taşların yoğun bir şekilde üretimi olmuştur. Özellikle devasal boyutlardaki mezar anıtlarının küçültülerek taş veya mermer blokların üzerlerine işlenmesi, maliyeti düşürmüş ve talebin artmasını sağlamıştır. Öyle ki çalışma konumuzu oluşturan stellerin genel bir tabirle MS 2.-MS. 3. yüzyıllar arasında yapılmış olmaları bu ifadeye bir kanıt olarak gösterilebilir.

Sinanlı coğrafi konumu nedeniyle bilim adamlarınca Vetissos antik kentinin territoriumunda değerlendirilmiştir. Bununla birlikte söz konusu bölgede önceki yıllarda yapılan incelemeler neticesinde tanıtılan birçok kapı betimli mezar stelinin, Akşehir Müzesi'nde sergilenen Sinanlı köyü kapı betimli mezar stelleri çerçevesinde değerlendirdiğimiz eserlerle benzerlik göstermektedir. Fakat Sinanlı'nın, Vetissos ile ilişkili olduğunu gösteren kesin veriler henüz elde edilememiştir. Bununla birlikte Sinanlı'da ele geçirilen eserlerin yoğun bir şekilde mezar steli grubu olması Vetissos'un nekropol alanıyla ilişki olabileceğini akla getirmektedir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde eserlerin birçoğunun arka yüzlerinin kaba yonu bırakılması burada yerel bir atölyenin olabileceği ihtimali düşündürtse de bu varsayımlar için şu aşamada kesin ifadeler kullanmak güçtür. Bölgede yapılacak daha kapsamlı bilimsel araştırma ve arkeolojik kazılarla, bu sorular cevap bulacaktır.

²²⁹ Drew-Bear 1985, 235, 257-258; Waelkens 1986, 234; Vassileva 2006, 91-94; Thonemann 2013, 12-13.

KAYNAKÇA

- Akşit 1985** O. Akşit, Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö.27-M.S.395), İstanbul, 1985.
- Akurgal 1955** E. Akurgal, Phrygische Kunts, Ankara, 1955.
- Akurgal 1961** E. Akurgal, Die Kunts Anatoliens: von Hommer bis Alexander, Berlin, 1961.
- Akurgal 1995** E. Akurgal, Anadolu Uygarlıkları, İstanbul, 1995.
- Akurgal 1997** E. Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, Ankara, 1997.
- Akurgal 2000** E. Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, Ankara, 2000.
- Arslan 2000** M. Arslan, Antik Çağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi: Galatlar, İstanbul, 2000.
- Arslan 2011** M. Arslan, Yalvaç-Beyşehir-Suğla Oluğu'nun M.Ö.500-M.S.500 Yılları Arası Tarihi, Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, Konya, 2011.
- Atalay 2012** S. Atalay, "Side Müzesi'nden Bir Grup Figürlü Mezar Steli", Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2012.
- Atlan 1970** S. Atlan, Roma Tarihi'nin Ana Hatları 1, Cumhuriyet Devri, İstanbul, 1970.
- Bahar 1999** H. Bahar, Demirçağında Konya ve Çevresi, Konya, 1999.
- Baz 2012** F. Baz, "Galatia Eyaletinin Roma Devlet Teşkilatı İçerisindeki Yönetimine ilişkin Gözlemler", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu, cilt: 2, Ankara, 2012, 577-598.
- Bean 1997** G. E. Bean, Eskiçağ'da Ege Bölgesi, çev. İ. Delemen, İstanbul, 1997.
- Bean 2000** G. E. Bean, Eskiçağ'da Menderes'in Ötesi, çev. P. Kurtoğlu, İstanbul, 2000.
- Belke - Restle 1984** K. Belke - M. Restle, Galatien und Lykaonien: Tabula Imperii Byzantini, band: 4, Wien, 1984.
- Berk 2011** F. M. Berk, "Antik Kaynaklara Göre Batı Anadolu'nun (Pyrygia) Jeopolitiği", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011.

- Bingöl 2012** O. Bingöl, “İki Dünya Arasındaki “Kapı”: Tümülüslere İlişkin Bir Anımsatma, *Anadolu/Anatolia*, sayı: 38, Ankara, 2012, 1-16.
- Bittel 1942** K. Bittel, *Kleinasiatische Studien*, İstanbul, 1942.
- Boardman 1999** J. Boardman, *The Greeks Overseas: Their Early Colonies and Trade*, London, 1999.
- Bozoğlu 2010** İ. Bozoğlu, “Aizanoi Antik Kenti Kapı Biçimli Mezar Taşları ve Bezemeleri”, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin, 2010.
- Bülbül 2009** C. Bülbül, “Eski Anadolu Tarihinde Frigler”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 27, Kayseri, 2009, 79-94.
- Calder 1911** W. M. Calder, “Corpus Inscriptionum Neophrygiarum”, *The Journal of Hellenic Studies*, vol. 31, 1911, 162-215.
- Calder 1928** W. M. Calder, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*, vol. I, London, 1928.
- Calder 1956** W. M. Calder, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua: Monuments from Eastern Phrygia*, vol. VII, Manchester, 1956.
- Canlı 2015** H. Canlı, “Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Mezar Stellerinde Semboller”, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin, 2015.
- Chipiez - Perrot 1892** C. Chipiez - G. Perrot, *History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia*, London, 1892.
- Cook 1975** J. M. Cook, “Greek Settlement in the Eastern Aegean and Asia Minor”, *Cambridge Ancient History*, vol. 11/2, Cambridge, 1975, 350-358.
- Cormack 2004** S. H. Cormack, *The Space of Death in Roman Asia Minor*, Wien, 2004.
- Cox - Cameron - Cullen 1988** C. W. M. Cox - A. Cameron - J. Cullen, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua: Monuments from the Aezanitis*, ed. B. Levick - S. Mitchell - J. Potter - M. Waelkens, vol. IX, London, 1988.
- Cramer 1832a** J. A. Cramer, *A and Historical Description of Asia Minor*, vol. 1, Oxford, 1832.
- Cramer 1832b** J. A. Cramer, *A and Historical Description of Asia Minor*, vol. 2, Oxford, 1832.

- Cremer 1991** M. Cremer, Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien 1. Mysien: Asia Minor Studies, band: 4, Bonn, 1991.
- Çekilmez 2008** M. Çekilmez, “Tire Müzesi’nden Hellenistik ve Roma Dönemi Mezar Stelleri”, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2008.
- Demircioğlu 1998** H. Demircioğlu, Roma Tarihi, Cumhuriyet, cilt: 1, Ankara, 1998.
- Drew-Bear - Lochman 1996** T. Drew-Bear - T. Lochman, “Grabreliefs aus Amorion, Orkistos und Antiken Siedlung von Bağlıca Zeugen Verlorengegangener Grabbauten”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi, Sayı: IV, 1996, 109-134.
- Drew-Bear 1985** T. Drew-Bear, “Frig Dilinde Yeni Yazıtlar”, III. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 1985, 257-260.
- Drew-Bear 2007** T. Drew-Bear, Ben Anadolu'da doğdum / I was born in Anatolia / Je suis né en Anatolie: Tugay Kütahya Anadolu Kültür-Sanat ve Arkeoloji Müzesi, Ankara, 2007, 9-20.
- Erdem 2013** F. Erdem, Roma Phrygiası’nda Kentler ve Kültler, Pamukkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2013.
- Erhat 2007** A. Erhat, Mitoloji Sözlüğü, İstanbul, 2007.
- Fırathlı 1965** N. Fırathlı, “İstanbul’un Yunan ve Roma Mezar Stelleri”, Belleten, sayı: 114, cilt: XXIX, Ankara, 1965, 263-328.
- Haspels 1971** C. H. E. Haspels, The Highlands of Phrygia, Sites and Monuments, vol. 1, Princeton, 1971.
- Herodotos** Herodotos, Herodot Tarihi, çev. M. Ökmen, İstanbul, 1993.
- Humphreys 1983** S.C. Humphreys, The Family, Women and Death: Comperative Studies, London, 1983.
- Hürmüzlü 2007** B. Hürmüzlü, “Pisidia’da “Gömü Geleneklerinin” Işığında Kültürler Arası ilişkiler”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 15, 2007, 1-22.
- İplikçioğlu 1990** B. İplikçioğlu, Eskiçağ Tarihinin Anahatları 1, İstanbul, 1990.

- İzник 2006** E. İznik, Roma İmparatorluk Döneminde Frigya Epiktetos Merkezlerinde (Dorylaeum, Nacolea, Midaeum, Cotiaeum, Aezani) Sosyopolitik, Sosyoekonomik ve Sosyokültürel Yapı, Anadolu Üniversitesi, Doktora Tezi, Eskişehir, 2006.
- Johansen 1951** K. F. Johansen, The Attic Grave-Reliefs of the Classical Period, Copenhagen, 1951.
- Jones 1998** A. H. M. Jones, The Greek City: from Alexander to Justinian, Oxford, 1998.
- Karagöz 1984** Ş. Karagöz, Anadolu'dan Mezar Stelleri: Arkaik-Greko Pers-Hellenistik-Roma Bizans Çağları, İstanbul, 1984.
- Karagöz 2002** Ş. Karagöz, "Küçük Asya'ya Özgü Bir Tanrıça: Hekate", Anadolu Araştırmaları XVI, 2002, 303-320.
- Kaya 2000a** M. A. Kaya, "Ankyra (Ankara) ve Galatlar", Kebikeç, sayı: 9, Ankara, 2000, 77-96.
- Kaya 2000b** M. A. Kaya, Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi, İzmir, 2000.
- Kaya 2005** M. A. Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri; Sınırları ve Roma Yönetimi", Tarih Araştırmaları Dergisi, cilt: 24 sayı: 38, 2005. 61-71.
- Kaya 2012** M. A. Kaya, "Keltlerin Anadolu'ya Göçü: Göç Nedenleri, Yolları ve İlk On Yıl", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, yıl: 10, sayı: 13, 2012, 1-16.
- Keleş - Çelikbaş 2013** V. Keleş - E. Çelikbaş, "Paphlagonia Hadrianoupolis'inde Bulunmuş Kapı Temalı Mezar Steli", Turkish Studies, vol. 8/6, 2013, 365-376.
- Kelp 2013** U. Kelp, "Grave monuments and Local identities in Roman Phrygia", Roman Phrygia: Culture and Society, ed. P. Thonemann, Cambridge, 2013, 70-94.
- Kortanoğlu 2006** R. E. Kortanoğlu, "Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde Dağlık Phrygia Bölgesi Kaya Mezarları", İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2006.
- Kurt 2010** M. Kurt, "Roma Cumhuriyeti'nin Anadolu Politikası ve Pergamon (Bergama) Krallığı'nın Rolü", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 23, Konya, 2010, 97-111.
- Kurtz - Boardman 1971** D. C. Kurtz - J. Boardman, Greek Burial Customs, New York, 1971.
- Lochman 2003** T. Lochman, Studien zu kaiserzeitlichen Grab- und Votifreliefs aus Phrygien, Basel, 2003.

- Magie 1950** D. Magie, Roman Rule in Asia Minor: to the End of the Third Century After Christ, vol. I, Princeton, 1950.
- Mansel 1988** A. M. Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, Ankara, 1988.
- McLean 2002** B. H. McLean, Greek and Latin Inscriptions in the Konya Archaeological Museum, Regional Epigraphic Catalogues of Asia Minor IV, Ankara, 2002.
- Meriç 1993** R. Meriç, "Neue ostgriechische Grabreliefs aus Ionien und Lydien: mit einem historisch-topographischen Exkurs", Sonderdruck, aus den Jahreshften des Österreichischen Archäologischen Institutes 62, Hauptblatt, 1993, 57-75.
- Mitchell 1993** S. Mitchell, Anatolia: Land, Men and Gods in Asia Minor. The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule, vol. 1, Oxford, 1993.
- Mutlu 2015** G. Mutlu, Antik Dönem'de Phrygia Paroreia, Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, Konya, 2015.
- Mutlu 2016** G. Mutlu, "Antik Dönem'de Phrygia Paroreia", Dergi Karadeniz, sayı: 29, Ankara, 2016, 112-120.
- Naumann 1975** R. Naumann, "Die Bedeutung der Türsteine bei den Kaianlagen an der Agora in Aezani" Istanbuler Mitteilungen, vol. 25, 1975, 343-350.
- Özsait 1982** M. Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, cilt: II, İstanbul, 1982, 280-361.
- Pfuhl - Möbius 1979** E. Pfuhl - H. Möbius, Die Ostgriechischen Grabreliefs II, Mainz, 1979.
- Pliny 1947** Pliny, Natural History, çev. H. R. Rackham, London, 1947.
- Polat 2005** G. Polat, "Bir Anadolu-Akhaemenid Dönemi Ölü Kültü Geleneği: Tümüls Önünde Steller ve Seremoni Alanları", OLBA, sayı: 11, 2005, 1-23.
- Radt 2002** W. Radt, Pergamon, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları, çev. S. Tamer, İstanbul, 2002.
- Ramsay 1876** W. M. Ramsay, "Notes and Inscriptions from Asia Minor III", The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts, vol. 2, 1876, 123-131.
- Ramsay 1884** W. M. Ramsay, "Sepulchral Customs in Ancient Phrygia", The Journal of Hellenic Studies, vol. 5, 1884, 241-262.

- Ramsay 1906** A. M. Ramsay, "Isaurian and East- Phrygian Art in the Third and Fourth Centuries after Christ", Studies in the History and Art of the Eastern Provinces of the Roman Empire, Aberdeen, 1906, 3-92.
- Ramsay 1960** W. M. Ramsay, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, çev. M. Pektaş, İstanbul, 1960.
- Richter 1961** G. M. A. Richter, The Archaic Gravestones of Attica, London, 1961.
- Roosevelt 2006** CH. Roosevelt, "Symbolic Door Stelae and Graveside Monuments in Western Anatolia", American Journal of Archaeology, vol. 110, no. 1, 2006, 65-91.
- Schwertheim 2009** E. Schwertheim, Antikçağda Anadolu, çev. N. Batu, İstanbul, 2009.
- Sevin 2001** V. Sevin, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2001.
- Smith 1988** R. R. R. Smith, "Phrygian doorstones", The Classical Review New Series, vol. 38/2, 1988, 349-350.
- Strabon** Strabon, Geographika: Antik Anadolu Coğrafyası (Kitap: XII-XIII-XIV), çev. A. Pekman, İstanbul, 2000.
- Şahin 1987** S. Şahin, "Phrygia Epiktetos", IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 1987, 265-268.
- Şahin 2000** M. Şahin, Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, Ankara, 2000.
- Tekçam 2007** T. Tekçam, Arkeoloji Sözlüğü, İstanbul, 2007.
- Tekin 2008** O. Tekin, Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş, İstanbul, 2008.
- Tekin 2011** O. Tekin, Hellen ve Roma Tarihi, Eskişehir, 2011.
- Tekocak - Mimirolu 2010** M. Tekocak - İ. M. Mimirolu, "Akşehir Müzesi'nde Bulunan Bizans Kurşun Mühürleri", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 23, Konya, 2010, 113-131.
- Tekocak - Yıldız 2015** M. Tekocak - V. Yıldız, "Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesinde Bulunan Bir Grup Pişmiş toprak Vazo", Prof. Dr. Ömer Özyiğit'e Armağan, İstanbul, 2015, 413-432.
- Tekocak 2011** M. Tekocak, "Akşehir Müzesi Seramik ve Cam Eserler Koleksiyonu", 28. Araştırma Sonuçları Toplantısı, cilt: 2, Ankara, 2011, 409-433.

- Tekocak 2012** M. Tekocak, “Akşehir Müzesi’nde Bulunan Bir Grup Bronz Fibula”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 13, 2012, 27-42.
- Tekocak 2013** M. Tekocak, “Akşehir Müzesi’nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller”, K. Levent Zoroğlu’na Armağan, ed. M. Tekocak, İstanbul, 2013, 707-728.
- Thonemann 2013** P. Thonemann, “Phrygia: an anarchist history, 950 BC-AD 100”, Roman Phrygia: Culture and Society, ed. P. Thonemann, Cambridge, 2013, 1-40.
- Tüfekçi-Sivas 1997** T. Tüfekçi-Sivas, Eskişehir - Afyonkarahisar, - Kütahya İl Sınırları İçindeki Phryg Kaya Anıtları, İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 1997.
- Vassileva 2006** M. Vassileva, “Phrygian Literacy in Context: Continued”, Orpheus 16, 2006, 91-94.
- Waelkens 1986** M. Waelkens, Die Kleinasiatischen Türsteine: Typologische und epigraphische untersuchungen der kleinasiatischen Grabreliefs mit Scheintür, Mainz, 1986.
- Wissowa 1958 vd.** G. Wissowa - W. Knoll - K. Mittelhaus - K. Ziegler - H. Gärtner, Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumwissenschaft, band: 8, Stuttgart, 1958.
- Wujewski 1991** T. Wujewski, Anatolian Sepulchral Stelae in Roman Times, Poznan, 1991.
- Yaman 2006** H. Yaman, “Amorium Antik Kenti Mezar Stelleri”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006.
- Yaylalı 1979** A. Yaylalı, “Hellenistik Devir İzmir Kökenli Figürlü Mezar Stelleri”, Doçentlik Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1979.
- Yılmaz 2005** M. Yılmaz, Bozkır Çevresinin (Hadim-Ahırlı-Yalhöyük) Antik Tarihi ve Eserleri: İsaoria, Konya, 2005.
- Yılmaz - Coşkun - Ertuğrul 2014** O. Yılmaz - F. Coşkun - M. Ertuğrul, “Kutsal Bir Fenomen olarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet’te Güvercin”, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt: III, sayı: 2, Bitlis, 2014. 129-132.
- Yılmaz - Ertuğrul 2012** O. Yılmaz- M. Ertuğrul, Tarihte Güvercin Yetiştiriciliğinin Önemi, Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, sayı: 16/2, 2012, 1-7.

İnternet Kaynakları

mama.csad.ox.ac.uk

www.google.com/maps.

www.maps.yahoo.com.

KATALOG**KMS-1 (Res. 1; Çiz. 3)****Kapı Betimli Mezar Steli****Müze Envanter No: 5****Cinsi: Mermer****Buluntu Yeri: Yunak İlçesi, Sinanlı Köyü.****Korunduğu Yer: Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi****Ölçüleri:****Yükseklik: 2.02 m****Genişlik:****Üst Gen.: 78 cm****Alt Gen.: 89 cm****Kalınlık:****Üst Kal.: 38.5 cm****Alt Kal.: 48 cm****Tanım:**

Mermerden yapılmış kapı betimli bir mezar stelidir. Dikdörtgen bir görünüm arz eden stel üst kısmına doğru üçgen bir alınlığa sahiptir. Stelin sadece sağ alt kısmında çok az bir bölümü tahrip olmuştur. Ön yüzü düzleştirilerek buralara figüratif elemanlar işlenmiştir. Kenarları ise 15-20 cm'lik kısma kadar düzleştirilmiştir. Arka yüzü ise işlenmemiş, kaba yonu bırakılmıştır. Üst kısmı üçgen şeklinde yontulan stel kemerli niş şeklinde bir bezeme alanına sahiptir. Bezeme alanını sınırlandıran kemer 4.5 cm kalınlığa sahiptir. Söz konusu kemerin uç bitim noktalarına 31 cm uzunlukta, 9.5 cm genişlikte düz akroterler yapılmıştır. Her iki yanda yer alan bu akroterlerin alt ve üst kısımları şerit halinde birbirine paralel iki çizgi ile belirtilmiştir. Alınlığın ortasında ise alçak kabartma tekniğinde yapılmış üç adet figür betimlenmiştir. Burada yer alan figürlerin hepsi ayakta ve cepheden tasvir edilmiştir. Kompozisyonun sağında giyimli bir kadın yer almaktadır. Kadın altta chiton, üzerine manto giymiş şekilde resmedilmiştir. Giydiği kıyafet ayak bileklerine kadar uzanmaktadır. Figürün sağ elinin, dirsekten kırılarak, mantosunun içinden

göğsüne doğru uzanmaktadır. Bununla birlikte kadının mantosu kafasını örtmüş şekilde görülmektedir. Sağ elinin tüm parmakları açık vaziyette verilmiştir. Sol elini ise aşağı doğru uzatmış, giydiği kıyafetinin kumaş artığını tutar şekilde bir izlenim vermektedir. Kıyafetinin kıvrımları dalgalı bir şekilde verilmiştir. Yüz kısmının boyundan üstü tahrip olan figürün başının örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Ayak detayları ise verilmemiştir. Kompozisyonun ortasında ve solunda giyimli erkek figürleri yer almaktadır. Bu erkek figürleri hemen hemen aynı hareketi sergilerken soldaki figürün ortadaki figüre göre daha küçük olduğu anlaşılmaktadır. Figürlerin her ikisinin de yüzü aşınmış vaziyettedir. Her iki figürde diz kapaklarının biraz daha altına uzanır şekilde chiton üzerine manto giymişlerdir. Erkek figürlerin sağ ellerinin dirsekten kırarak, manto içerisinden, göğüs hizasına doğru uzattıkları görülmektedir. Yine aynı şekilde erkek figürleri işaret ve orta parmakları açık diğerlerin kapalı olduğu gözlenmektedir. Figürler sol ellerinin aşağı doğru uzatmış ve parmakları açık şekilde betimlenmişlerdir. Giydikleri kıyafetlerin püskülleri seçilir haldedir. Kıyafet kıvrımları çizgisel detaylarla verilmiştir. Yine her iki figürün ayak detaylarının özensiz bir şekilde verildiği görülmektedir. Söz konusu tüm figürlerin ayaklarını bastıkları 61 cm uzunlukta ve 4 cm genişlikte hafif dışa çıkıntı yapan bir yazıtlı silme kısım vardır. Silmeli kısımdan aşağıya doğru 4 satırlık yazıtlı bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm 15.2 cm yüksekliğe ve 80 cm genişliğe sahiptir. Bu bölümün hemen altında ise dört adet üst üste panolar görülmektedir. Bu panolardan üstte olanlar yaklaşık olarak 33x24 cm ebatlarında iken aşağıdaki panolar yaklaşık 43x24 cm ölçülerindedir. Bu panoların içine herhangi bir şey işlenmemiştir. Bunun yanı sıra üst ve alt panolar arasında 11 cm'lik düzleştirilmiş alanın olduğu görülmektedir. Söz konusu panolar içe doğru 4.8 cm'lik silmelere sahiptir. Ayrıca panoları ortadan ikiye bölecek şekilde, yukarıdan aşağıya stelin bitimine doğru dışa meyilli, yaklaşık 4 cm genişliğe sahip bir başka silme mevcuttur. Üst panoların silmeli bölümlerinin yukarı kısımlarında birer satırlık yazıt bulunmaktadır. Böylece stelde yukarıdaki silmeli kısım, yazıtlı bölüm ve aşağıdaki silmeli kısımda yer alan yazıtlı kısım ile birlikte toplamda altı satırlık yazıt bulunmaktadır.

Yazıt²³⁰:

εροίησαν καί ζώντες έαντοίς
 μείρος τέκτων καί αμμία ή σύμβιος αύτού τέκνω ίδί-
 ω μαρκω τέκτωνι καί ζωγράφω άύώρω μνήμης ενεκεν
 ιος νη σεμουν κνουμανει κακουν αδδακετ γεγειμεναν ε-
 γεδουτ ιος ουταν ακκεοι βεκος ακκαλος τι δρεγρουν ειτου
 αυτος κε ουα κε ροκα γεγαριτμενος αιβαταν τευτους

Tipoloji: Tip C**Referans:** Calder 1956, 76, pl. 19; Waelkens 1986, 234-235, no. 602. **Tarihleme:** MS 2. yüzyıl.**KMS-2 (Res. 2 ; Çiz 4)****Kapı Betimli Mezar Steli****Müze Envanter No:** 6**Cinsi:** Mermer**Buluntu Yeri:** Yunak İlçesi, Sinanlı Köyü.**Korunduğu Yer:** Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi**Ölçüleri:****Yükseklik:** 195 cm**Genişlik:****Üst Gen.:** 100 cm**Alt Gen.:** 94 cm**Kalınlık:** 55 cm**Tanım:**

Mermerden yapılmış kapı betimli bir mezar stelidir. Stelin sol kenarı ve alt kısmında tahribat izleri görülmektedir. Ön yüzü düzleştirilerek buralara figüratif elemanlar işlenmiştir. Kenarları ise 15-20 cm'lik kısma kadar düzleştirilmiş geri

²³⁰ Steller üzerinde yer alan bütün yazıtların tercümesi daha detaylı ve ayrıntılı bir şekilde incelenerek, sonraki yıllarda bilim dünyasına tanıtılacaktır.

kalan kısmı olduğu gibi bırakılmıştır. Arka yüzü ise işlenmemiş, kaba yonu bırakılmıştır. Dikdörtgen görünümlü olan stel üçgen bir alınlığa sahiptir. Alınlığın tepe noktasında bezemeli bir akroter vardır. Bu tepe akroterinden aşağıya her iki yana doğru inen zincir motifi? görülmektedir. Söz konusu üçgen alınlık içerisinde her iki kenarında volütlü sütunlar tarafından taşınan çatı? betimi görülmektedir. Alçak kabartma şeklinde verilen bu sütunlar her iki kenarda da 34 cm yüksekliğe, 5 cm genişliğe sahiptir. Bu sütunların kaide ve volüt kısmına kadar detayları verilmeye çalışılmıştır. Alınlığın ortasında kabaca yapılmış giyimli bir kadın figürü yer almaktadır. Alçak kabartma tekniğinde yapılmış olan kadın cepheden ve ayakta verilmiştir. Kadın figürünün her iki yanında üzüm ve asma yaprakları yer almaktadır. Kadın altta chiton, üzerine manto giymiş şekilde resmedilmiştir. Giydiği kıyafet ayak bileklerine kadar uzanmaktadır. Figürün sağ elinin, dirsekten kırılarak, mantosunun içinden göğsüne doğru uzandığı görülmektedir. Sağ elinin tüm parmakları açık vaziyette verilmiştir. Sol elini ise aşağı doğru uzatmıştır. Sol eli parmakları açık şekilde verilmesine rağmen oldukça kaba bir şekilde yapılmıştır. Kıyafetinin kıvrımları aşağıya doğru düz bir hat şeklinde verilmiştir. Mantosunun kıvrımlarının göğüs kısmında vücudu sarmalamış şekilde olduğu seçilebilmektedir. Yüz kısmı yer yer tahrip olan figürün başının örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Saç ve alın kısmı arasında epeyce bir boşluk bırakılmıştır. Figürün gözlerinin oldukça iri şekilde verildiği anlaşılmıştır. Burun ve ağız kısmı tahrip olmuştur. Oldukça uzun bir şekilde yapılan boyun kısmının sol tarafında tahribat izleri görülmektedir. Yine figürün ayak detaylarının özensiz bir şekilde verildiği görülmektedir. Söz konusu figürün ayaklarını bastığı 91 cm uzunlukta, 3 ve 4 cm yükseklikte hafif dışa çıkıntı yapan, üst üste iki adet silme kısım vardır. Ayrıca yukarıda bahsi geçen volütlü sütunların kaideleri bu ilk silme üzerinde yer almaktadır. Bu silmeli kısımdan aşağıya doğru 3 satırlık yazıtlı bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm 14 cm yüksekliğe, 90 cm genişliğe sahiptir. Bu bölümün hemen altında yani stelin ana gövdesini oluşturan kısımda ise üst üste dört adet pano vardır. Bu panolardan üstte olanlar yaklaşık olarak 25x40 cm ebatlarında iken, aşağıdaki panolar yaklaşık 26x46 cm ölçülerindedir. Bu pano içlerine doğru dikdörtgen şeklinde kademe kademe 3 cm genişlikte iç çerçeveler yapılmıştır. Böylelikle en içte düzleştirilmiş bezeme alanlarının genişlikleri 16 cm olmuştur. Söz konusu panoların üstte yer alanlarının

sağdakinin sağ üst köşesine, soldakinin sol üst köşesine silme köşelerinden geçecek şekilde içeri betim alanına doğru çıkıntı yapılmıştır. Panolardan üstte solda bulunanına kazıma çizgilerle yapılmış 9 cm çapında kapı tokmağı oyulmuştur. Sağdaki panoda ise yine kazıma çizgilerle uçları ok şeklinde anahtar levhası betimi yapılmıştır. Bu betim yaklaşık 8 cm genişliğindedir. Altta solda yer alan panoda üstte kabartma şeklinde güvercin, altında ise kazıma çizgilerle yapılmış iğ ve öreke betimi yer almaktadır. Söz konusu güvercin betimi 16 cm genişlikte, 11 cm yükseklikte iken altta yer alan iğ ve öreke motifi 13 cm yüksekliktedir. Alçak kabartma şeklinde yapılan bu güvercin betimi sağa doğru, profilden verilmiştir. Ayakları dolgun şekle yapılan güvercinin gövdesi oldukça fazla tahribata maruz kalmıştır. Ayrıca kuyruk kısmı panoyu sınırlandıran en içteki silmenin içine kadar girmiştir. Altta, sağda yer alan panoda, üstte yine kabartma şeklinde güvercin betimi, güvercinin altında kazıma çizgilerle verilmiş yün sepeti betimi bulunmaktadır. Bu betimlemelerden güvercin 16 cm genişlikte, 10 cm yükseklikte iken, altta yer alan öreke 15 cm ölçülerindedir. Sola doğru profilden verilen bu güvercin hamle yapar vaziyette verilmiştir. Kuyruk kısmı en içteki silmenin içine kadar girmiştir. Güvercin betiminin kanatlarındaki ve kuyruklarındaki detaylar seçilebilecek ölçüdedir.

Yazıt:

Αντιγονία καί Φωτίων Εύ

τυχία μητρί γλυκυτάτη

μνήμης ενεκεν

Tipoloji: Tip C

Referans: Waelkens 1986, 237, no. 609; Calder 1956, 82, no. 346, pl. 22;

Ramsay 1906, 85, no. 53, fig. 53.

Tarihleme: MS 3. yüzyıl.

KMS-3 (Res. 3; Çiz. 5)**Kapı Betimli Mezar Steli****Müze Envanter No:** 3**Cinsi:** Mermer**Buluntu Yeri:** Yunak İlçesi, Sinanlı Köyü.**Korunduğu Yer:** Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi.**Ölçüleri:****Yükseklik:** 135 cm**Genişlik:****Üst Gen.:** 53 cm**Alt Gen.:** 54 cm**Kalınlık:****Üst Kal.:** 29 cm**Alt Kal.:** 29 cm**Tanım:**

Dikdörtgen görünümlü mermerden yapılmış kapı betimli mezar stelidir. Üst kısmında üçgen bir alınlığa sahiptir. Stelin sadece sol alt kısmında çok az bir bölümü kırılmış ve tahrip olmuştur. Bunun yanı sıra stel üzerinde birçok yerde çatlaklar gözle seçilebilmektedir. Ön yüzü düzleştirilerek buralara figüratif elemanlar işlenmiştir. Kenarları ve arkası düzleştirilmiştir. Alınlık kısmı 46 cm genişlikte ve 26 cm yüksekliktedir. Bu üçgen şeklindeki alınlığın kenarlarında çeyrek daire görünümünde çizgiler gözükmemektedir. Alınlığın üstünde tepe noktasında ise çizgisel şekilde yarım daire betimi görülmektedir. Tepe noktasında tahribattan dolayı söz konusu dairenin devamı anlaşılamamaktadır. Alınlığın ortasında ise kazıma çizgiyle yapılmış 12 cm genişlikte rozet süsü yer almaktadır. Alınlığın altında arşitrav kısmı görülmekte olup arşitrav üzerinde üç satırlık Grekçe yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtlı bölümün yüksekliği toplamda 12 cm'dir. Bu yazıtlı bölümün hemen altından ise dört adet, üst üste panolar görülmektedir. Panolardan üstte olanlar yaklaşık olarak 22x16 cm ebatlarında iken, aşağıdaki panolar yaklaşık 34x16 cm ölçülerindedir. Bu panoların her biri kazıma çizgilerle yapılmıştır. Üst tarafta, solda yer alan panonun ortasında kazıma çizgilerle yapılmış kapı tokmağı betimi yer almaktadır. Bu betim 8 cm

çapındadır. Üstte sağda yer alan panoda ise uçları ok ucu şeklinde anahtar levhası betimi verilmiştir. Bu betimde kazıma çizgilerle yapılmış olup yaklaşık 7 cm genişliktedir. Altta yer alan panoların içerisine herhangi bir betim işlenmemiştir.

Yazıt:

κολληγιονπαυλεινηςη

κιςτρηςιονευτοχωμνημης

χαριν

Tipoloji: Tip C

Referans: Waelkens 1986, 241, no. 619, taf. 83.

Tarihleme: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

KMS-4 (Res. ; Lev.)

Kapı Betimli Mezar Taşı

Müze Envanter No: 4

Cinsi: Mermer

Buluntu Yeri: Yunak İlçesi, Sinanlı Köyü.

Korunduğu Yer: Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi

Ölçüleri:

Yükseklik: 90 cm

Genişlik: 101 cm

Kalınlık:

Üst Kal.: 21 cm

Alt Kal.: 20 cm

Tanım:

Dikdörtgen görünümlü mermerden yapılmış kapı betimli bir mezar taşıdır. Şekil itibari ile stelin dört adet panosu mevcuttur. Ön yüzü düzleştirilerek buralara

figüratif elemanlar işlenmiştir. Kenarları ve arka yüzünde düzleştirilmiş olsa da buralarda figürler görülmemektedir. Ters U şeklinde bir görünüm arz eden bu eserde kapı lentosu 3 cm'lik silmelere sahiptir. Bu mezar taşı üzerinde bulunan panolardan alttakiler 24x12 cm ölçülerine sahipken, üsttekiler 17x10 cm ölçülerindedir. Üstte sağda yer alan panoya uç kısımları ok ucu şeklinde 8x5 cm ebatlarında anahtar levhası betimi yapılmıştır. Üstte solda yer alan panoda kabartma şeklinde kapı tokmağı? betimi görülmektedir. 7 cm çapında olan bu betim de kabartma olarak verilmiştir. Altta solda yer alan panoya 13x7 ölçülerinde dikdörtgen görünümlü bir figür kabartma olarak işlenmiştir. Altta sağda yer alan panoya ise 9x12 cm ebatlarında yün sepeti figürü yine kabartma olarak yapılmıştır. Üstte kapı çerçevesinin hemen üstünde 4,6 ve 14 cm silmelere sahip kapı kornişi görülmektedir. Üzerinde ince yivlendirmelerin görüldüğü 10 cm genişliğinde kapı lentosu tasviri görülmektedir. Stel üzerinde herhangi bir yazıta rastlanmamıştır.

Tipoloji: Tip K

Referans: Waelkens 1986, 289, no. 738-739, taf. 93; 289, no.742, taf. 94; 290, no. 743-744, taf. 94; Waelkens 1986, 290, no. 747, taf. 94; Waelkens 1986, 290, no. 745, taf. 94.

Tarihleme: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

KMS-5 (Res. 5; Çiz. 7)

Kapı Betimli Mezar Steli

Müze Envanter No: 10

Cinsi: Mermer

Buluntu Yeri: Yunak İlçesi, Sinanlı Köyü.

Korunduğu Yer: Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi

Ölçüleri:

Yükseklik: 1.03 m.

Genişlik:

Üst Gen.: 66 cm

Alt Gen.: 65 cm

Kalınlık:**Üst Kal.:** 52 cm**Alt Kal.:** 54 cm**Tanım:**

Stel, mermerden yapılmış olup kapı betimlidir. Dikdörtgen bir görünüm sergileyen stelin üst kısmı ve alt kısmı, kırık ve kayıptır. Stel üzerinde yer yer çatlaklar görülmektedir. Ön yüzü düzleştirilerek buralara figüratif elemanlar işlenmiştir. Kenarları ve arka yüzü ise işlenmemiş, kaba yonu bırakılmıştır. Üst kısmına, sağlam kalan alınlık kısmına, yan yana 16 cm genişliğe ve yaklaşık 30 cm yüksekliğe sahip iki niş yapılmıştır. Bu nişleri kenarlarda düz akroterler sınırlandırmaktadır. Ortada ise sırt sırta gelecek şekilde yapılmış 10 cm yüksekliğinde iki düz akroter ayırmaktadır. Bu akroterlerin alt ve üst kısımları şerit halinde birbirine paralel iki çizgi ile belirtilmiştir. Bu nişlerin çatılarının üçgen şeklinde olduğu var olan izlerden anlaşılmaktadır. Ortadaki akroterler yukardan aşağıya düz bir hat halinde inen kazıma yöntemiyle yapılmış düz bir çizgi ile ayrılmaktadır. Söz konusu nişlerden sol taraftaki niş içerisine bir aslan figürü işlenmiştir. Alçak kabartma şeklinde yapılan bu figür arka ayakları üzerine oturmuş şekilde verilmiştir. Aslan figürü, 11x25 cm ölçülerindedir. Ayakları ve gövdesi profilden, başı cepheden tasvir edilmiştir. Şematize? şekilde yapılan aslan figürü vücudu orantısız bir şekildedir. Oldukça uzun ve kaba verilen ayaklarının yanı sıra kalça kısmı spiral şeklindedir. Aslanın gövdesi ince ve silindirik görünüm sergilemektedir. Baş kısmında ise sakal ve yeleleri tel tel, yukarı kalkık şekilde betimlenmiştir. Yüz kısmı tahrip olmuştur. Sağ tarafta yer alan nişte ise olasılıkla giyimli bir bayan figürü betimlenmiştir. Cepheden verildiği anlaşılan bu bayan figürün yüz kısmı deforme olduğu için herhangi bir iz tespit edilememiştir. Ayaklarına kadar uzanan kıyafeti ise sade bir şekilde yapılmıştır. Bu alınlık kısmının hemen altında figürlerin ve akroter kaidelerinin üzerinde durduğu 65 cm uzunlukta, 3 cm yükseklikte silme vardır. Bu kısım alınlık ile stelin gövde kısmını ayırmıştır. Silmeli kısmın hemen altında bulunan 10 cm yükseklikte, 65 cm genişlikteki düzleştirilmiş kısımda üç satırlık Grekçe yazıt mevcuttur. Yazıtlı kısmın hemen altından ise yan yana iki pano görülmektedir. Muhtemelen dört adet pano olması

gerekmektedir. Fakat stelin bu iki panoya ait kısmından sonrası ele geçmemiştir. Bu panolardan solda olan, yaklaşık olarak 19x45 cm ebatlarında iken sağdaki pano yaklaşık 18x48 cm ölçülerindedir. Soldaki panonun üst bölümüne doğru uçları ok ucu şeklinde 5 cm genişlikte anahtar levhası ile bunun hemen yanına 4 cm çapında kapı tokmağı betimi yapılmıştır. Bu betimler kazıma çizgilerle yapılmıştır. Sağdaki panoda ise herhangi betim unsuru tespit edilmemiştir. Bunun yanı sıra sağ ve sol panoları ortada, yukardan aşağıya düz bir hat şeklinde uzanan bir çizgi ayırmaktadır. Bu çizgi yukarda bahsi geçen akroterleri ortadan ikiye ayıran çizginin devamı şeklindedir. Stelin alt kısmı kırık ve kayıptır.

Yazıt:

Φιλανσοσελιλιη___ω

δς_λωκαι---

νηε_ε_ηοενεκεν

Tipoloji: Tip C?

Referans: Waelkens 1986, 237, no. 607.

Tarihleme: MS 2.-3. yüzyıllar arası.

KMS-6 (Res. 6; Çiz. 8)

Kapı Tipi Mezar Steli

Müze Envanter No: 9

Cinsi: Mermer

Buluntu Yeri: Yunak İlçesi, Sinanlı Köyü.

Korunduğu Yer: Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi

Ölçüleri:

Yükseklik: 154 cm

Genişlik: 78 cm

Kalınlık:

Üst Kal.: 38 cm

Alt Kal.: 39 cm

Tanım:

Mermerden yapılmış kapı betimli bir mezar stelidir. Dikdörtgen bir görünüme sahiptir. Stelin üst kısmı ve sağ alt kısmı kırıktır. Ön yüzü düzleştirilerek buralara figüratif elemanlar işlenmiştir. Arka yüzü ise işlenmemiş, kaba yonu bırakılmıştır. Üst kısmı kırık olduğu için var olan figüratif unsurlar dışında bir yorumda bulunmak zordur. Fakat üst kısmında yer alan bezeme alanını sınırlandıran izler yer yer seçilmektedir. Söz konusu stelin üst kısmındaki bezeme alanı 51 cm genişliğindedir. Bezeme alanının ortasında alçak kabartma şeklinde yapılmış bir aslan ve karşısında bir kadın figürü? yer almaktadır. Bahsi geçen aslan 30 cm genişlikte, yaklaşık 34 cm yüksekliğe sahiptir. Aslan figürü arka ayakları üzerine oturmuş ve karşısındaki insan figürüne bakar şekilde bir görünüm sunmaktadır. Profilden verilen aslan figürünün baş ve sırt kısmı tahribata uğramıştır. Arka ayakları üzerine oturmuş olan aslanın arka ayağı vücuduna oranla oldukça kaba bir şekilde yapılmıştır. Ön ayağı ise aşağı doğru sivrilen bir görünüm sergilemektedir. Aslanın yer yer yelelerine dair izler seçilebilmektedir. Aslanın karşısında duran kadın figürü? ise oldukça fazla tahribata maruz kalmıştır. Söz konusu figür kabaca 13 cm genişliğe, 29 cm uzunluğa sahiptir. Baş kısmı ile vücuduna dair izler yer yer seçilebilmektedir. Olasılıkla detaylı bir işçilik gösterilemeden yapılan figür giyimli bir figürdür. Tüm bunların yanı sıra figürler 1-2 cm arasında değişen derinliğe sahiptirler. Söz konusu tüm figürlerin ayaklarını bastıkları ve üst bezeme alanını aşağıda sınırlandıran 51 cm uzunlukta hafif dışa çıkıntı yapan silme kısım vardır. Bu silmeli kısımdan aşağıya doğru 15 cm uzunlukta ve 50 cm genişlikte düzleştirilmiş boş bir kısım vardır. Bu bölümün hemen altından stelin ana konularının işlendiği panolar başlamaktadır. Bu merkezi kısımda üst üste dört adet pano görülmektedir. Bu panolardan üste olanlar yaklaşık olarak 29x22 cm ebatlarında iken, aşağıdaki panolar yaklaşık 40x23 cm ölçülerindedir. Bu panoların içine herhangi bir şey işlenmemiştir. Bunun yanı sıra üst ve alt panolar arasında 7 cm'lik düzleştirilmiş alanın olduğu görülmektedir. Söz konusu panolar içe doğru 4 cm'lik kabartma şeklinde silmelere sahiptir. Ayrıca bu panoların içlerinde 4 cm içe doğru dikdörtgen şeklinde kazıma çizgilerin olduğu görülmektedir. Bu panoların üst sol tarafındaki alanın içerisinde anahtar levhası betimi görülmektedir. Bahsi geçen betimi kazıma çizgilerle yapılmıştır. Diğer panolar doğal tahribata

maruz kalmıştır. Bu doğal tahribatın bir sonucu olarak diğer panolarda herhangi bir betim veya bir başka unsurun (betim ögesi, yazıt vs.) varlığı tespit edilememiştir.

Tipoloji: Tip C?

Referans: Ramsay 1906, 81, fig. 50.

Tarihleme: MS 2.-3. yüzyıllar arası.

KMS-7 (Res. 7; Çiz. 9)

Kapı Betimli Mezar Steli

Müze Envanter No: 8

Cinsi: Mermer

Buluntu Yeri: Yunak İlçesi, Sinanlı Köyü.

Korunduğu Yer: Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi

Ölçüleri:

Yükseklik: 128 cm

Genişlik: 94 cm

Kalınlık: 50 cm

Tanım:

Mermerden yapılmış kapı betimli bir mezar stelidir. Dikdörtgen bir görünüm arz eden stelin üst kısmı kırık ve kayıptır. Ayrıca yer yer çatlaklar görülmektedir. Stel üzerinde dört adet panonun varlığı tespit edilmiştir. Bu panolardan sol üstte bulunanın yarısına kadar olan kısmı ile sağ üstteki alanın çok az bir bölümü seçilebilmektedir. Stelin alt bölümü bitim noktasına kadar sağlamdır. Ön yüzü düzleştirilerek buralarda yer alan üst iki panoya figüratif elemanların işlenmiş olduğu görülmektedir. Kenarları ise 15-20 cm'lik kısma kadar düzleştirilmiştir. Arka yüzü ise işlenmemiş, kaba yonu bırakılmıştır. Stelde üst üste dört adet pano görülmektedir. Bu panolardan üste olanlardan sağdaki 29 cm genişliğe sahipken ölçülebildiği kadarıyla 19 cm yüksekliğe sahiptir. Soldaki ise yine 29 cm genişliğe sahip olup kabaca 29 cm yüksekliğindedir. Üstte, solda yer alan pano iç içe olacak şekilde 3 cm'lik iki dikdörtgen silmeli kısma sahiptir. Panonun orta noktasına kabartma şeklinde anahtar levhası yapılmıştır. Üstte, sağda yer alan panoda tıpkı soldaki gibi 3

cm'lik iki dikdörtgen silmeli bölümlere sahiptir. Pano merkezinde ise 8 cm'lik kısmı tespit edilen kabartma şeklinde kapı tokmağı betiminin olduğu anlaşılmıştır. Aşağıdaki iki pano 52x30 cm ölçülerinde olup tıpkı yukarıdakiler gibi 3 cm'lik iki dikdörtgen silmeli kısımlara sahiptir. Yukarıdakilerin aksine bu panoların içine herhangi bir şey işlenmemiştir.

Tarihleme: MS 2.-3. yüzyıllar arası.

KMS-8 (Res. 8; Çiz. 10)

Kapı Betimli Mezar Steli

Müze Envanter No: 2

Cinsi: Mermer

Buluntu Yeri: Yunak İlçesi, Sinanlı Köyü.

Korunduğu Yer: Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi

Ölçüleri:

Yükseklik: 114 cm

Genişlik: 73cm

Kalınlık:

Üst Kal.: 46 cm

Alt Kal.: 48 cm

Tanım:

Kapı betimli bir mezar stelidir. Mermerden yapılmış olup dikdörtgen bir görünüm sergilemektedir. Üst kısmı tahrip olmuş ve düzleştirilmiş şekildedir. Stel üzerinde yer yer kırıklar ve çatlaklar gözükmetedir. Ön yüzü düzleştirilerek buralara figüratif elemanlar işlenmiştir. Kenarları ise 10 cm'lik kısma kadar düzleştirilmiştir. Arka yüzü ise işlenmemiş, kaba yonu bırakılmıştır. En üst kısmında Grekçe yazılar görülmektedir. Bu yazıtlı kısmın hemen altından 7 cm yüksekliğinde iki satır yazıtlı bir silme mevcuttur. Bu yazıtlı kısımda özellikle ikinci satır tahribata uğramış olduğu için detaylı şekilde okunamamaktadır. Bu silmenin hemen altından itibaren kapı temasını oluşturan üst üste dört adet pano görülmektedir. Bu panolardan üste olanlar yaklaşık olarak 27x17 cm ebatlarında iken aşağıdaki panolar yaklaşık 44x22 cm

ölçülerindedir. Panolardan üstte, solda yer alan pano içerisine 9 cm çapında kazıma çizgilerle yapılmış kapı tokmağı betimi yer almaktadır. Üstte, sağda yer alan pano içerisine ise 9 cm'lik anahtar levhası betimi yapılmıştır. Ayrıca üst panoların hemen üst kısmına tek satırlık yazıt vardır. Böylece stelde yukarıdaki yazıtlı bölüm ve aşağıdaki silmeli kısımda yer alan yazıtlı kısımla birlikte toplamda dört satırlık yazıt bulunmaktadır. Altta, solda yer alan panoya ise yine kazıma çizgilerle yapılmış 7 cm yüksekliğinde yün sepeti betimi vardır. Alt, sağ panoda ise herhangi bir betim tespit edilememiştir.

Yazıt:

...μτροσο...

...μνημ_ζεβε_εν

.....ρ.....v

.....ε.....

Referans: Calder 1928, 201, no. 385; Waelkens 1986, 252, no. 656, taf. 84; Waelkens 1986, 244, no. 629, taf. 84.

Tarihleme: MS 2.-3. yüzyıllar arası.

MS-9 (Res. 9; Çiz. 11)

Kapı Betimli Mezar Taşı

Müze Envanter No: 1

Cinsi: Mermer

Buluntu Yeri: Yunak İlçesi, Sinanlı Köyü.

Korunduğu Yer: Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi

Ölçüleri:

Yükseklik: 103 cm

Genişlik: 70 cm

Kalınlık:

Üst Kal.: 22 cm

Alt Kal.: 24 cm

Tanım:

Kapı betimli mezar stelidir. Mermerden yapılmış olup dikdörtgen bir görünüm sergilemektedir. Üst kısmı tahrip olmuştur. Stel üzerinde yer yer kırıklar ve çatlaklar gözükmemektedir. Ön yüzü düzleştirilerek buralara figüratif elemanlar işlenmiştir. Kenarları ise 10 cm'lik kısma kadar düzleştirilmiştir. Üst kısmında kabaca yapılmış 4 cm yükseklikte bir silme mevcuttur. Bu silmenin altında 6 cm yükseklikteki bölüme üç satırlık Grekçe yazıt yer almaktadır. Bu yazıtlı kısımda özellikle ikinci satır tahribata uğramış olduğu için detaylı şekilde okunamamaktadır. Bu yazıtlı bölümün hemen altında ise üst üste dört adet pano görülmektedir. Bu panolardan üste olanlar yaklaşık olarak 21x12 cm ebatlarında iken aşağıdaki panolar yaklaşık 33x18 cm ölçülerindedir. Bu panoların içine herhangi bir şey işlenmemiştir. Panolardan üstte, solda yer alan pano içerisine 7 cm çapında kazıma çizgilerle yapılmış kapı tokmağı betimi yer almaktadır. Üstte, sağda yer alan pano içerisine ise 8 cm'lik anahtar levhası betimi yapılmıştır. Ayrıca üst panoların hemen üst kısmına tek yazıtlık yazıt vardır. Böylece stelde yukarıdaki yazıtlı bölüm ve aşağıdaki silmeli kısımda yer alan yazıtlı kısımla birlikte toplamda dört satırlık yazıt bulunmaktadır.

Yazıt:

νηο..οσυιοσκλνοι..

.....ηενε...σε

...ρν

ενηο...ωε...υτοχ

Referans: Calder 1928, 201, no. 385; Waelkens 1986, 252, no. 656, taf. 84;
Waelkens 1986, 244, no. 629, taf. 84.

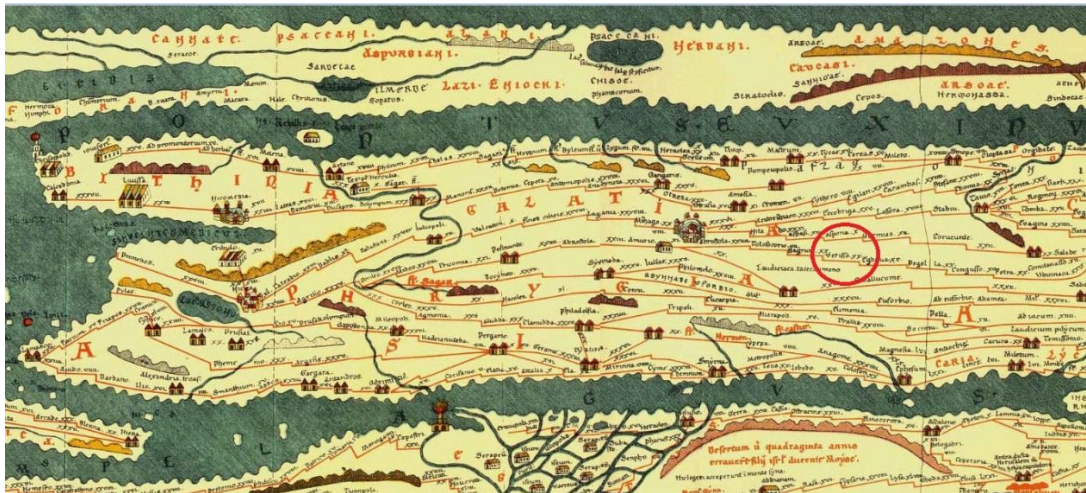
Tarihleme: MS 2.-3. yüzyıllar arası.

LEVHALAR

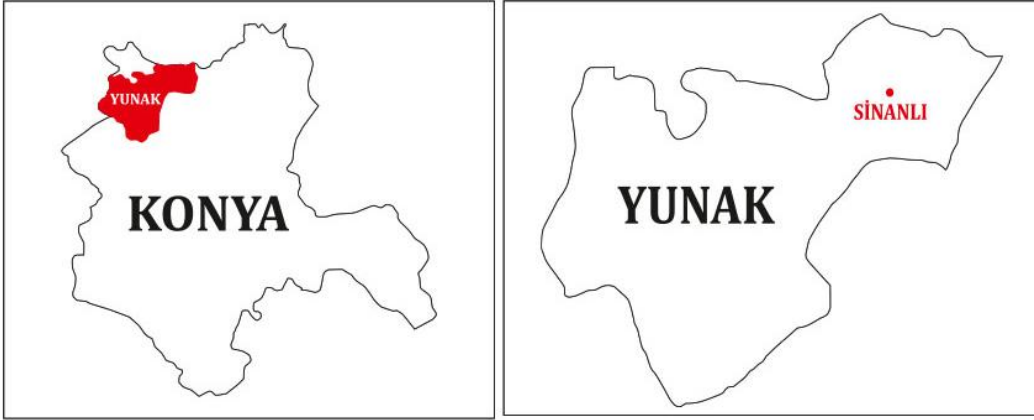
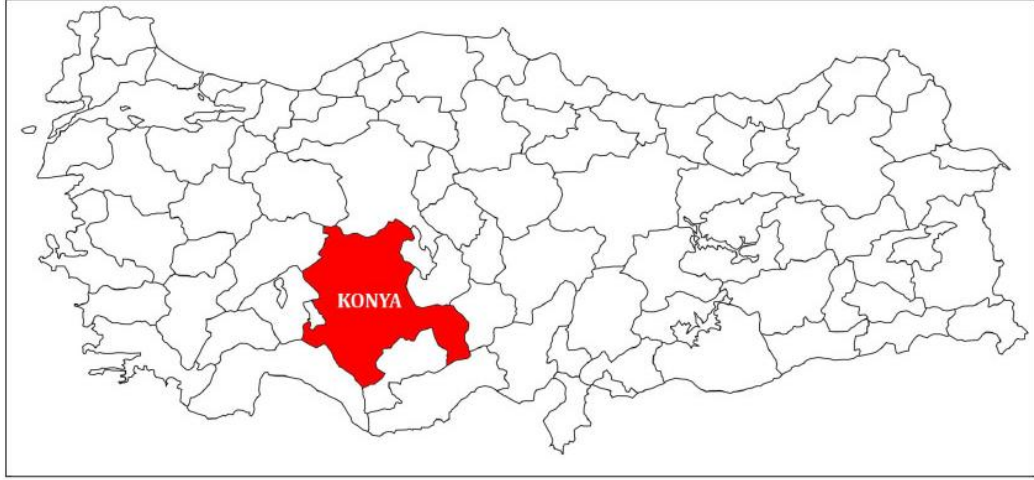
Lev. 1

Harita 1: Antik Dönem’de Bölgeler (H. Kiepert).

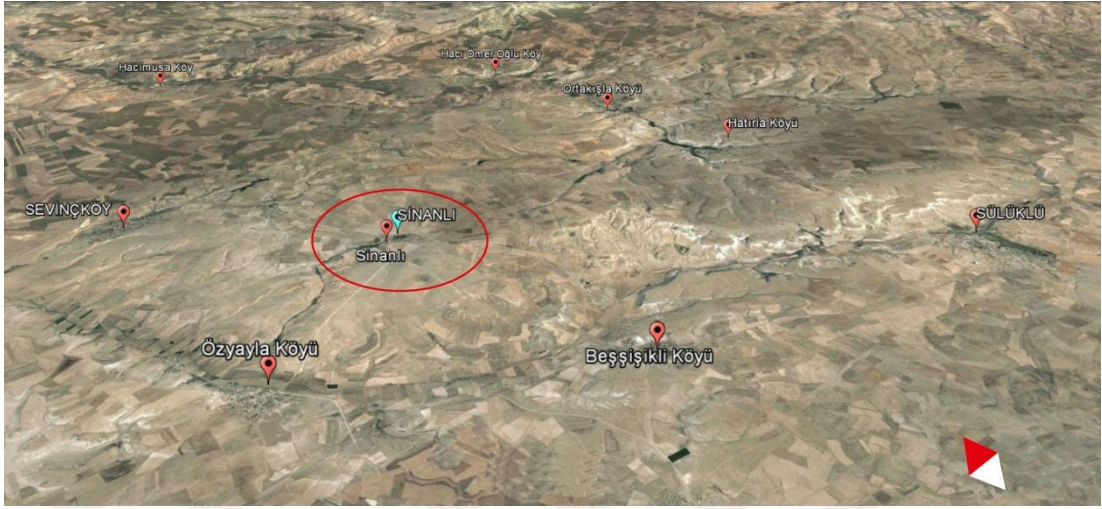
Harita 2: Vetissos Antik kenti ve Çevresi (Tabula Peutingeriana).

Harita 3: Konya İli, Yunak İlçesi, Sinanlı Köyü.

Harita 4: Sinanlı Köyü'nün Görünümü (www.maps.yahoo.com).

Harita 5: Sinanlı Köyü ve Çevresi (www.google.com/maps).

Harita 6: Sinanlı Köyü ve Çevresi (www.google.com/maps).

Resim 1: KMS-1 (Env. No.: 5) Nolu Stel.

Resim 2: KMS-2 (Env. No.: 6) Nolu Stel.

Resim 3: KMS-3 (Env. No.: 3) Nolu Stel.

Resim 4: KMS-4 (Env. No.: 4) Nolu Stel.

Resim 5: KMS-5 (Env. No.: 10) Nolu Stel.

Resim 6: KMS-6 (Env. No.: 9) Nolu Stel.

Resim 7: KMS-7 (Env. No.: 8) Nolu Stel.

Resim 8: KMS-8 (Env. No.: 2) Nolu Stel.

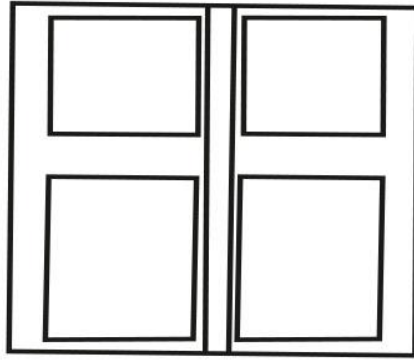

Resim 9: KMS-9 (Env. No.: 1) Nolu Stel.

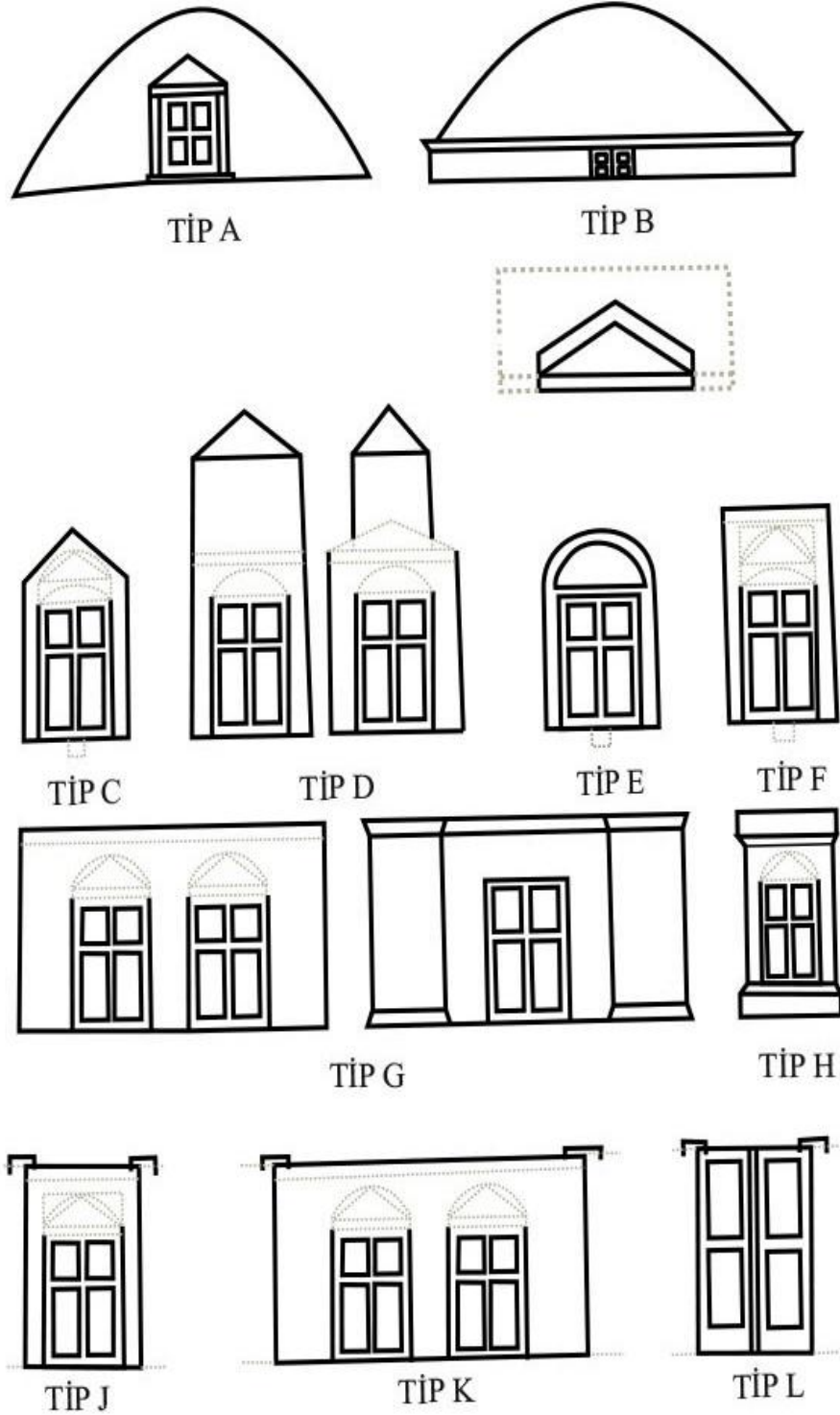
KAPI BETİMLİ TAŞ

KAPI BETİMLİ STEL

YALANCI / SAHTE KAPI

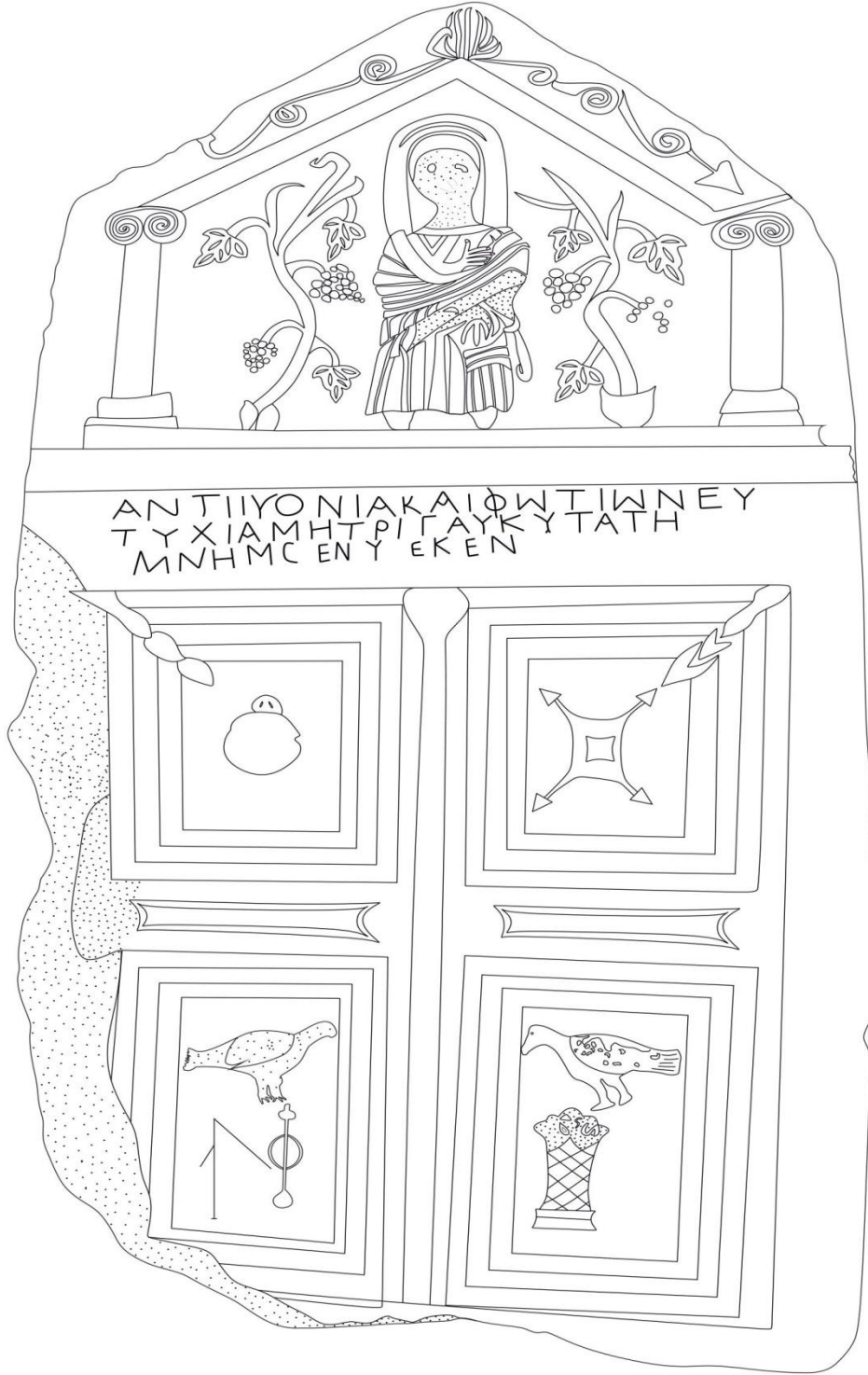
Çizim 1: Kapı Betimli Mezar Taşları.

Çizim 2: Kapı Biçimli Mezar Taşları Tipleri.

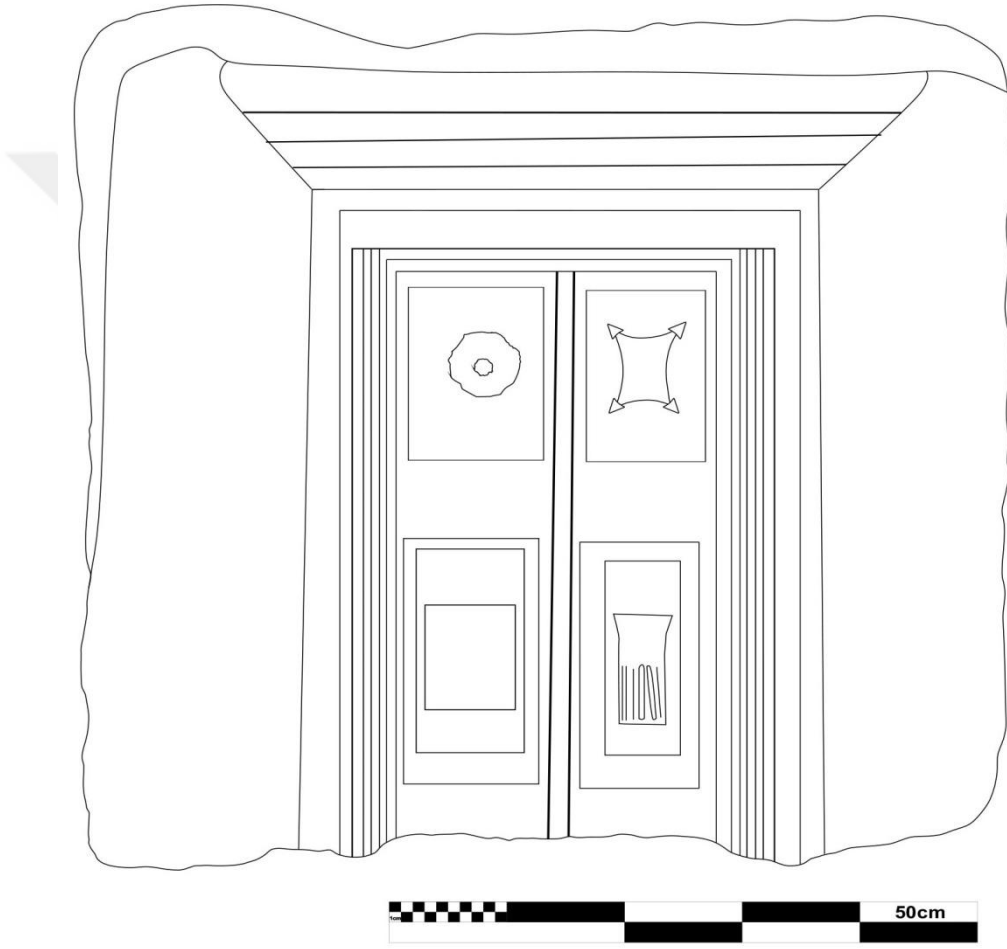
Çizim 3: KMS-1 Nolu Stelin Çizimi.

Çizim 4: KMS-2 Nolu Stelin Çizimi.

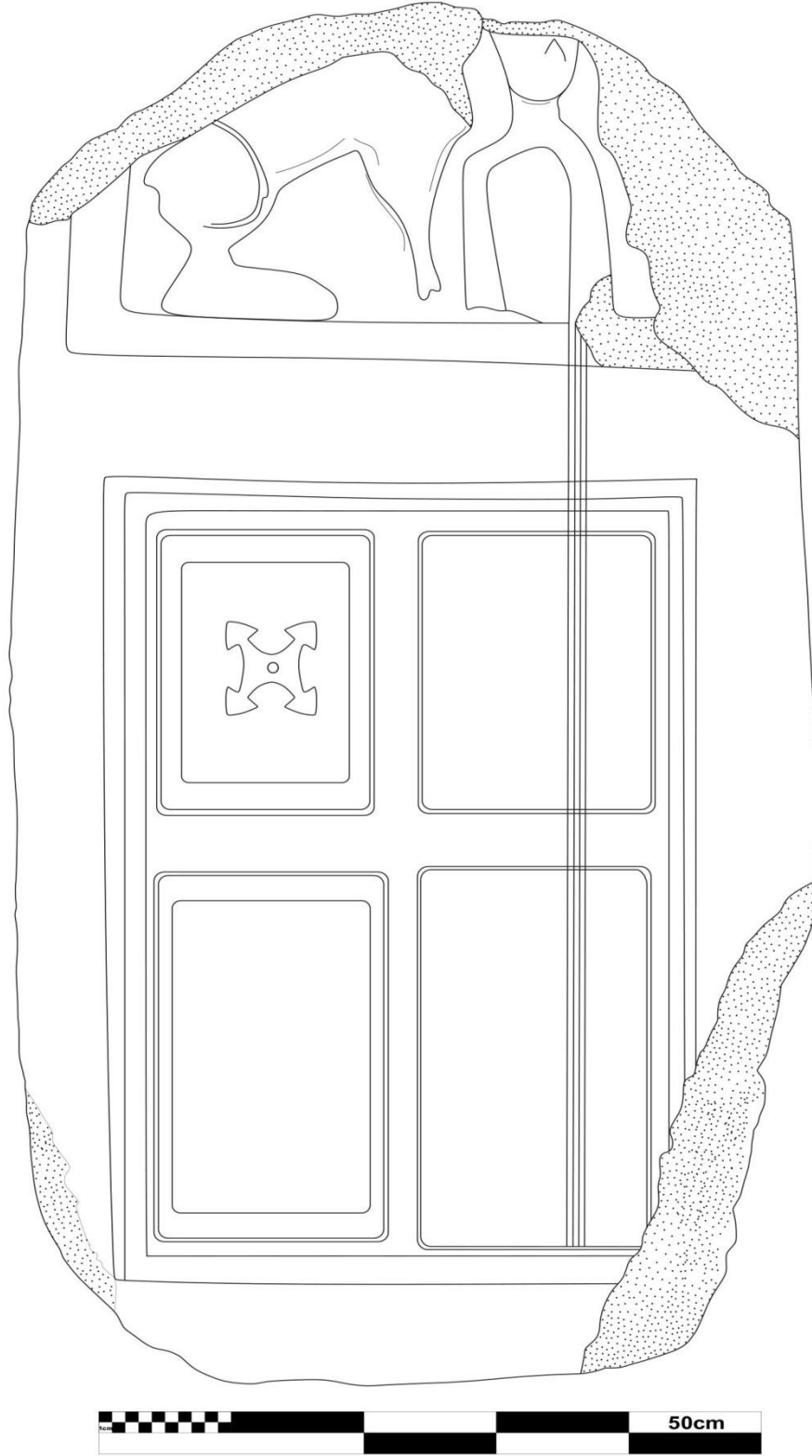
Çizim 5: KMS-3 Nolu Stelin Çizimi.

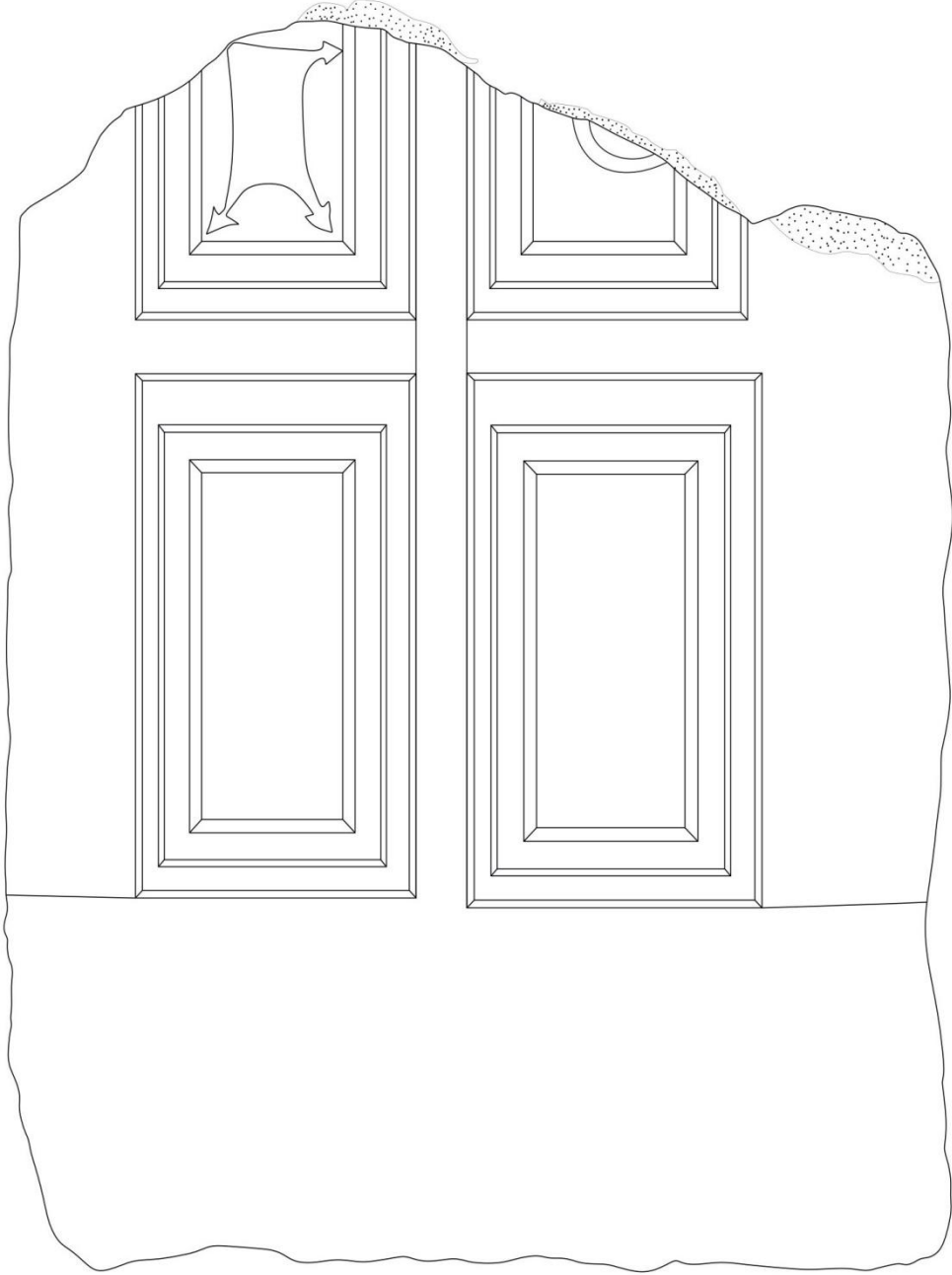
Çizim 6: KMS-4 Nolu Stelin Çizimi.

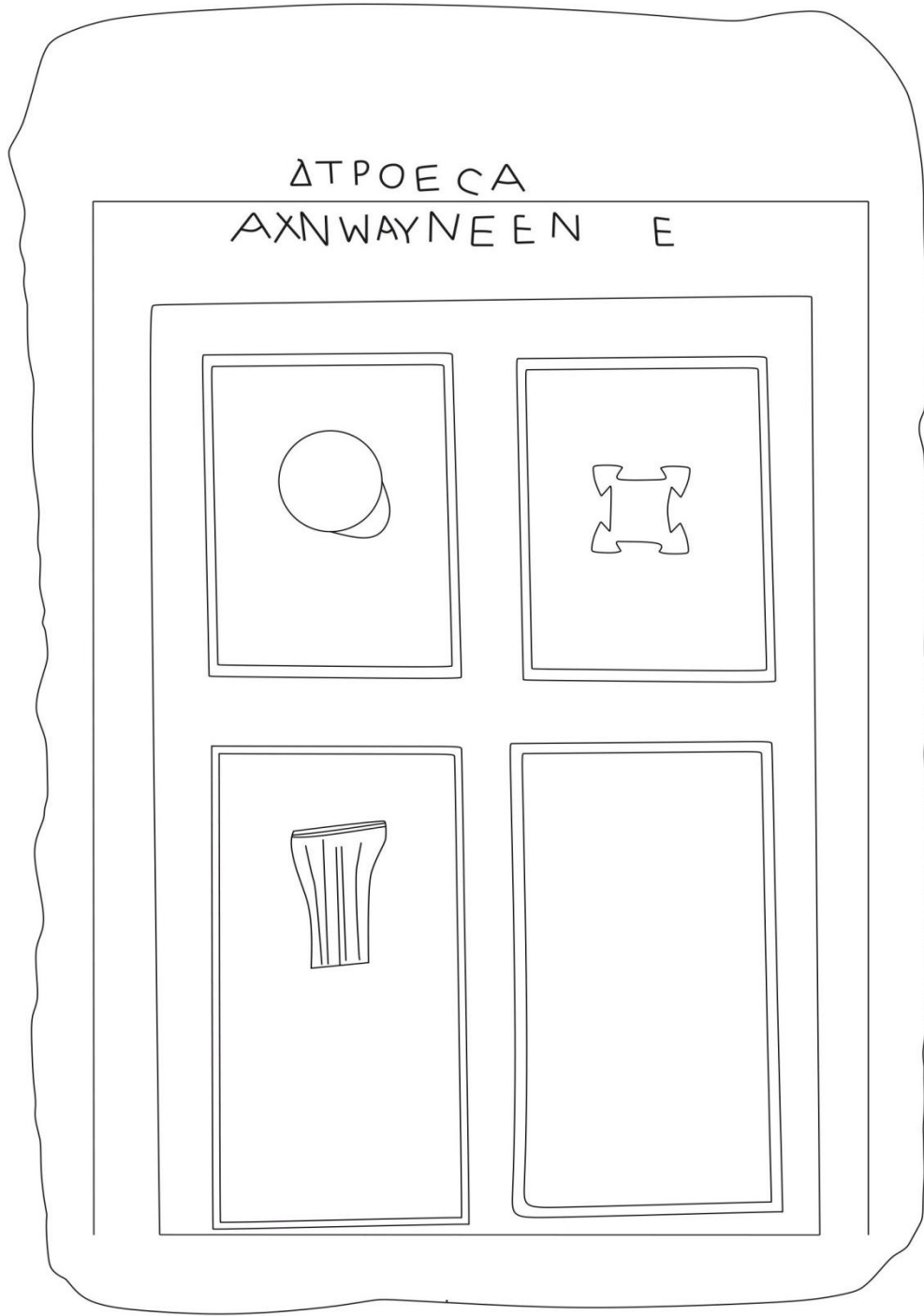
Çizim 7: KMS-5 Nolu Stelin Çizimi.

Çizim 8: KMS-6 Nolu Stelin Çizimi.

Çizim 9: KMS-7 Nolu Stelin Çizimi.

Çizim 10: KMS-8 Nolu Stelin Çizimi.

Çizim 11: KMS-9 Nolu Stelin Çizimi.